

วารสาร วิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Area Based Development Research Journal

ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม-เมษายน 2552

การเพิ่มขีดความสามารถ
ด้านการผลิตและการตลาดยางพารา
ในเขตจังหวัดพิจิตรโลก

การศึกษาศักยภาพ
ของชุมชนห้วยหม้าย
เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ISSN 1906-3628

9 771906 362004

วัตถุประสงค์

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นวารสารทางวิชาการที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อตีพิมพ์ผลงานวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด ตำบล หมู่บ้าน หรือชุมชน เผยแพร่แก่นักวิชาการและบุคคลทั่วไป และส่งเสริมให้นักวิชาการในหน่วยงานราชการ หรืออาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้เสนอผลงานทางวิชาการสู่สาธารณะ

เจ้าของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นายคมสัน หุตะแพทย์

คณะที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง
2. รองศาสตราจารย์ ดร.พีรเดช ทองอำไพ

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กองบรรณาธิการ

1. นายอนุช อภาภิรม
2. นางวิสมัย อภาภิรม
3. ศาสตราจารย์ ดร.อารี วิบูลย์พงศ์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ก้าน จันทร์พรหมมา
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมารักษ์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.อวรรณ โอภาสพัฒนกิจ
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิบูลย์ วัฒนาธร
8. นายคมสัน หุตะแพทย์

บรรณาธิการบริหาร
บรรณาธิการวิชาการ
ผู้ทรงคุณวุฒิ
ผู้ทรงคุณวุฒิ
ผู้ทรงคุณวุฒิ
ผู้ทรงคุณวุฒิ
ผู้ทรงคุณวุฒิ
บรรณาธิการผู้จัดพิมพ์

ทีมงานจัดทำวารสาร

1. นายอนุช อภาภิรม
2. นางวิสมัย อภาภิรม
3. นายคมสัน หุตะแพทย์
4. นายศรีศักดิ์ พิกุลแก้ว
5. นางกรรณิการ์ หุตะแพทย์

หัวหน้าโครงการและบรรณาธิการบริหาร
บรรณาธิการวิชาการ
บรรณาธิการผู้จัดพิมพ์
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ออกแบบ

1. นางสาวสาคร ยินดีชาติ
2. นางสาวลำไย กาหลง

พิมพ์ที่ บริษัท ออฟเซ็ท ครีเอชั่น จำกัด โทรศัพท์ (02) 8702630-2

สำนักงาน 22 ซอยชานาญอักษร ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 02-2795118 (ชั่วคราว) , 080-6119089 โทรสาร 02-6170834 (ชั่วคราว) E-mail : abdrj1@hotmail.com

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและกองบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

ในระยะใกล้นี้มีการเคลื่อนไหวค่อนข้างคึกคักในเรื่องการเขียนบทความทางวิชาการ โดยตั้งแต่เดือนปลายเดือนมกราคม 2552 ทางสกว. ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการว่าด้วยการเขียนบทความทางวิชาการรวม 4 ภาคทั่วประเทศ ซึ่งมีนักวิจัยร่วมเข้าประชุมอย่างเอางานเอการ โดยในภาคกลางจัดประชุมที่มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ (แปดริ้ว) มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 40-50 ท่าน ภาคใต้จัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 40 ท่าน ที่ภาคอีสานจัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีผู้เข้าร่วมประชุมราว 100 ท่าน ทางภาคเหนือจัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 40-50 ท่าน และในต้นเดือนเมษายนนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏ 40 แห่งทั่วประเทศร่วมกับสกว. จัดประชุมวิชาการระดับชาติที่เมืองทองธานี มีการนำเสนอบทความทางวิชาการที่น่าสนใจซึ่งส่วนหนึ่งได้มาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการที่กล่าวข้างต้นนี้

ผมเองได้รับเชิญไปบรรยายว่าด้วยเรื่องการเขียนบทความทางวิชาการ 2 ครั้ง กับประสบการณ์ที่ได้อ่านงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จำนวนหนึ่ง มีความเห็นบางประการที่น่าจะได้แลกเปลี่ยนกันในที่นี้ซึ่งอาจจะช่วยให้การเขียนบทความทางวิชาการเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากขึ้น และช่วยให้ชุมชนนักวิจัยเชิงพื้นที่เกาะตัวกันเข้มแข็งขึ้น

ผมเห็นว่าการเขียนบทความทางวิชาการโดยทั่วไป และโดยเฉพาะที่เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ 4 คู่ที่ควรพิจารณาเป็นเบื้องต้นดังนี้คือ คู่แรกได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนกับผู้รับสาร หรือชุมชนนักวิจัย การเขียนบทความทางวิชาการสำหรับคนไม่น้อยเป็นงานที่ดูเคร่งเครียด ระมัดระวังสูง โคดเดี้ยวอ้างว้าง เหมือนกับเดินทางไกลไปคนเดียว แต่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้นงานวิจัยเป็นกิจกรรมทางสังคม มีผู้ร่วมหรือเกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวนหนึ่งเสมอ ไม่เคยขาดผู้เดินทางร่วม การวิจัยมีทั้งผู้ที่เดินทางหรือได้ทำวิจัยมาก่อนหน้านี้ ผู้ที่เดินทางร่วมในปัจจุบัน และผู้ที่ทำงานต่อยอดงานวิจัยในกาลต่อไป งานวิจัยโดยทั่วไปกระทำโดยชุมชนวิชาการซึ่งอยู่ในหลายสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษาาระดับสูง หน่วยงานรัฐบาล บริษัทใหญ่ สมาคมวิชาชีพ หรือสถาบันเกี่ยวกับการวิจัยเป็นต้น โดยมักมีสื่อเพื่อเชื่อมสายสัมพันธ์ เช่นวารสารทางวิชาการ และเว็บไซต์ทางวิชาการ

ในประเทศเรางานทางวิชาการนั้นยังต้องการพัฒนาอีกมาก สักส่วนนักวิชาการยังน้อยที่มีอยู่ส่วนหนึ่งถูกดึงดูดสู่ศูนย์อำนาจการเมือง เศรษฐกิจ และงานบริหารอื่นๆ ส่วนหนึ่งรับภาระการสอนมากเกินไปวารสารทางวิชาการจึงไม่ค่อยมั่นคงด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ งานวิจัย

หรืองานทางวิชาการจึงเป็นเหมือนเส้นทางเดินที่โคดเคี้ยวและอ้างว้าง การจัดประชุมใหญ่ทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ 40 แห่งนับได้ว่าเป็นกิจกรรมสำคัญในการเพิ่มสัดส่วนนักวิจัยและทำให้ชุมชนวิชาการมีความตึกคักและเข้มแข็งขึ้น ซึ่งคงจะช่วยให้การเขียนบทความทางวิชาการเพิ่มพูนขึ้นทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ

คู่ที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างโจทย์วิจัยกับข้อวินิจฉัย (Thesis Statement) หรือข้อสมมุติฐาน (Hypothesis) โจทย์วิจัยและข้อวินิจฉัยถือได้ว่าเป็นแกนกลางของงานวิจัยเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและจุดลงท้ายของงาน จำต้องยึดมั่นในคู่ความสัมพันธ์นี้ให้ดี เมื่อตั้งโจทย์แล้วก็ต้องมีข้อวินิจฉัยให้สอดคล้องกันและควรยึดกุมให้มั่น ใช้เป็นโครงสร้างของการวิจัยและการเขียนบทความ การตั้งโจทย์วิจัยนั้นถือได้ว่าเป็นการตั้งต้นที่สำคัญหากตั้งคำถามที่ดีย่อมได้งานวิจัยหรือบทความที่น่าสนใจ คำถามอาจจะเป็นประเด็นใหญ่ เช่น เหตุใดกรณี 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 จึงเกิดขึ้นที่ประเทศไทยแต่ไม่ใช่ในมาเลเซีย หรือจะเป็นเรื่องของท้องถิ่น เช่น สถานการณ์การประมงปูม้าในพื้นที่หนึ่งเป็นอย่างไรและจะทำให้ยั่งยืนได้อย่างไร

คู่ที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการวิจัยหรือหรือทฤษฎีกับการปฏิบัติ งานวิจัยนั้นอาจกล่าวได้ว่าประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ระเบียบวิธีในการวิจัย อีกส่วนหนึ่งได้แก่ผลจากการดำเนินงานตามระเบียบวิธีนั้น สำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่ผลในทางปฏิบัติ เกิดประเด็นว่าจะจัดความสัมพันธ์นี้ได้อย่างไร เช่น ถ้าหากถกเถียงกันเรื่องเครื่องมือวัด กระบวนการหรือทฤษฎีมากเกินไปก็อาจก่อความเหนื่อยล้าที่จะกล่าวถึงผลทางปฏิบัติ แต่ถ้าหากเน้นผลปฏิบัติมากเกินไปก็อาจทำให้ความเป็นวิชาการลดลง เป็นการยากที่จะตอบว่าจุดเหมาะสมควรอยู่ตรงที่ใด ในสถานการณ์ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าควรให้ความสำคัญแก่ผลการปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยต่อการพัฒนาทางเครื่องมือวัด กระบวนการ และทฤษฎี

คู่ที่สี่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับสิ่งหรือผู้ถูกวิจัย การศึกษาวิจัยมีองค์ประกอบอยู่ 2 ส่วนได้แก่ ผู้ศึกษาส่วนหนึ่ง และเป้าหมายหรือสิ่งที่ถูกศึกษาอีกส่วนหนึ่ง เช่น นักมานุษยวิทยาคณะหนึ่งหรือคณะหนึ่งเดินทางไปในหมู่บ้านหนึ่งเพื่อศึกษาวิถีดำเนินชีวิตที่นั่น นักมานุษยวิทยา ก็เป็นผู้วิจัยหรือผู้ศึกษา หมู่บ้านและชาวบ้านเป็นสิ่งที่ถูกวิจัย ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่กระทำกันมากในการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกวิจัย ซึ่งที่นี้ขอเรียกรวมว่า “ชาวบ้าน” โดยการวิจัยแบบนี้ถือว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย ไม่ใช่ผู้ถูกวิจัยเท่านั้น ในทางอุดมคติการวิจัยแบบมีส่วนร่วมคาดหวังว่าเมื่อจบโครงการแล้ว นักวิจัยจะเข้าใจและคิดแบบชาวบ้านมากขึ้น และชาวบ้านเข้าใจเรื่องการวิจัยและคิดเชิงวิจัยมากขึ้น

สำหรับบทความที่น่าสนใจในฉบับนี้มีความเข้มข้นและน่าสนใจมาก อาจก่อประโยชน์ใหญ่ทั้งในระยะใกล้และระยะไกล อาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นเรื่องเทคโนโลยีและการจัดการ มีตั้งแต่สมัยใหม่ไปจนระดับชาวบ้าน รวม 3 บทความด้วยกันได้แก่ “โปรแกรมขอนหาดและโปรแกรมภูมิสารสนเทศที่เหมาะสมเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบล” โดยณรงค์ คงมากและคณะ ซึ่งกระทำในพื้นที่ 14 ตำบล ใน 5 จังหวัดภาคใต้ จนได้รับผลในระดับที่น่าพอใจ และได้นำไปขยายผลในตำบลอื่นกว่า 300 ตำบล นับว่าประสบความสำเร็จที่น่าพอใจทำให้การพัฒนาข้อมูลระดับครัวเรือนและชุมชนของ 5 จังหวัดภาคใต้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาก และหากจังหวัดต่างๆ ได้ทำข้อมูลระดับครัวเรือนอย่างทั่วถึง ก็จะทำให้การสถิติเกี่ยวกับข้อมูลระดับครัวเรือนค่อนข้างแม่นยำและทันกาลมากขึ้น อนึ่ง ขอนหาดซึ่งใช้เป็นชื่อโปรแกรมมาจากชื่อตำบลขอนหาดในจังหวัดนครศรีธรรมราช

“การจัดงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง” โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์บุรินทร์ รุจจนพันธุ์และคณะ เพื่อที่จะแก้ไขค่านิยมและการปฏิบัติที่เรียกรวมๆ เป็นภาษาพูดว่า “คนตายขายคน

เป็น” ที่แพร่เข้าไปตามหมู่บ้าน ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่ซบเซามาก โดยมีข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมถึง 16 ข้อ มีทั้งข้อให้คงปฏิบัติและเสนอให้ปฏิบัติ ที่น่าสนใจ คือ ขั้นตอนการดำเนินงาน ตั้งแต่การศึกษาและประมวลข้อมูล จนถึงการนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเอกราช

“การศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” โดยศิริพร พันธุลีและคณะ ห้วยหม้ายเป็นตำบลใน จังหวัดแพร่ มีภูมิประเทศที่สวยงาม ความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งยังมีวัฒนธรรม ประเพณีและ ภูมิปัญญาชาวบ้านของตน เป็นข้อได้เปรียบสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีขั้นตอนและกระบวนการวิจัยที่น่าสนใจ เป็นการเริ่มต้นที่ดี เป็นที่สังเกตว่ามีหลายพื้นที่ที่มีการศึกษาวิจัยเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่สามารถร่วมมือแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันได้ เพื่อทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนที่มั่นคงและยั่งยืนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

อีกกลุ่มหนึ่งเป็นทางด้านการเกษตร มี 4 บทความ ได้แก่ “การพัฒนาไก่ประดู่หางดำเพื่อเกษตรกรและผู้ประกอบการ” โดยคุณอุดมศรี อินทรโชติและคณะ เป็นงานวิจัยที่ค่อนข้างกว้างขวางทั่วประเทศและใช้เวลานานกว่า 6 ปี จึงสำเร็จลงได้ ก็โดยอาศัยกรมปศุสัตว์เป็นแกนร่วมกับการสนับสนุนจาก สกว. จนที่สุดได้ไก่ประดู่หางดำพันธุ์แท้ที่มีลักษณะทาง เศรษฐกิจสูง สามารถนำไปเลี้ยงในสภาพหมู่บ้านได้ผลดี นับว่าเป็นการค้นพบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเลี้ยงไก่พื้นบ้านของ ไทย ที่เหลืออยู่ที่ระดับนโยบายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติว่าจะขับเคลื่อนไปอย่างไรดี ซึ่งอาจต้องการทำงานวิจัยอีก ขึ้นหนึ่งหรือหลายชิ้นเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

“การจัดการประมงปูม้าอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง” โดยผศ.ธงชัย นิติรัฐสุวรรณและคณะ ปูม้าเป็นสัตว์น้ำทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ เป็นที่นิยมบริโภคทั่วไปและราคาสูงขึ้นโดยตลอด การจัดการประมงปูม้าอย่างยั่งยืนจึงถือได้ว่าเป็นปัญหาเร่งด่วน เพราะว่าการทับทั้งต่อชาวประมงขนาดเล็กจำนวนมากและผู้บริโภคด้วย ปัญหาพื้นฐานเกิดจากการจับมากเกินไปซึ่งเกิดขึ้นทั่วโลก โดยที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้เด็ดขาดเพียงแค่บรรเทาปัญหาหลง จากการศึกษาวิจัยและสามารถสร้างแนวทางปฏิบัติที่ พอถือว่าแก้หรือบรรเทาปัญหาได้ เช่น เมื่อได้มีการร่วมมือกันจริงจังเช่นการตั้งธนาคารปู หรือการลดการวางเครื่องมือลงบ้าง รวมทั้งการเข้มงวดไม่จับในช่วงตั้งไข่เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่ช่วยให้มีการจัดการประมงปูม้าอย่างยั่งยืนขึ้น อนึ่ง เป็นที่ สังเกตว่าแม้การประมงปูม้าจะกระทำโดยชาวประมงขนาดเล็กซึ่งมีรายได้ไม่มากนัก แต่ก็สามารถก่อให้เกิดผลต่อความอุดม สมบูรณ์ได้ เมื่อมีจำนวนประชากรชาวประมงเพิ่มขึ้น เป็นต้น

“การเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิจิตรโลก” ของจิรัฐ ภาคกริย์และคณะ ปัจจุบันการปลูกยางพาราได้ขยายจากภาคใต้สู่ภาคต่างๆ ของประเทศ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชาและเวียดนาม ก็ได้มีการเพาะปลูกยางพารากันกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีที่ประเทศจีนตอนใต้ เนื่องจากยางพาราเป็นพืชที่ใช้ประโยชน์ได้ มากหลายประการ และคาดว่าจะมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ยกเว้นกรณีพิเศษ เช่นภาวะเศรษฐกิจถดถอยรุนแรง อย่างในปัจจุบัน) พิจิตรโลกเป็นจุดได้เปรียบตรงที่อยู่ในตำแหน่งชุมทางการขนส่งทางบกของภูมิภาค ซึ่งจุดได้เปรียบนี้จะ ใช้สำหรับการผลิตและการตลาดอื่นด้วยนอกจากยางพารา

“โครงการการผลิตลำไยนอกฤดูคุณภาพดีต้นทุนต่ำ” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์พาวิน มะโนชัยและคณะ เป็นงานวิจัย เพื่อตอบสนองการผลิตและการตลาดที่มีลักษณะเฉพาะ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางการผลิต เป็นการหลีกเลี่ยงจากการ ผลิตกระแสหลักที่มักเข้าสู่ภาวะล้นเกินได้ง่าย นอกจากใช้ในการผลิตลำไยแล้ว ยังเป็นแนวคิดสำหรับการผลิตทางการเกษตร อื่นด้วย

อนุช อาภาภิรม
บรรณาธิการบริหาร

5

- การเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิจิตร
Competitiveness of Rubber Production and Marketing in Phisanulok Province
จิรัฐ ภาคทรีย์ Jirat Phaktaree

15

- การศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
The Study of Capacity Development of Huay My Community to be Eco-tourist Place
ศิริพร พันธุ์ลี Siriporn Phuntulee

28

- โครงการการจัดการประมงปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง
Sustainable Fisheries Management for the Blue Swimming Crab (*Portunus pelagicus* Linnaeus, 1758) in Trang Province
พิชญ์ศาสตร์จารย์ ธงชัย นิตีรัฐสุวรรณ Assistant Professor Tongchai Nitiratsuan

43

- โครงการการผลิตลำไยนอกฤดูคุณภาพดีต้นทุนต่ำ
The Project of Producing Good Logan Quality with Lower Price
พิชญ์ศาสตร์จารย์ พาวิน มโนชัย Assistant Professor Pawin Manochai

55

- การพัฒนาไก่ประดู่หางดำเพื่อเกษตรกรและผู้ประกอบการ
Development of Pradu Hangdum Chicken for Farmers and Commercial Producers
อำนวยการ เลี้ยวธรากรกุล Amnuay Leotaragul

63

- โปรแกรมขอบเขตและโปรแกรมภูมิสารสนเทศ MapWindowGIS : Free-Software
ที่เหมาะสมเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบล
“Khon Had” Software Program and “Map Window GIS : Free Software” Geography
Information Technology Program for Supporting the Decision Support System–DSS
in Tambon (Sub-district) Level
ณรงค์ คงมาก Nharong Kongmark

72

- การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกาฬ
จังหวัดลำปาง
Sufficiency Economy Funeral of Ban Laihin, Laihin Sub-District, Koh Kha, Lampang
พิชญ์ศาสตร์จารย์ บุรินทร์ รุณพันธ์ Assistant Professor Burin Rujjanapan

การเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิต และการตลาดยางพารา ในเขตจังหวัดพิจญ์โลก

บทคัดย่อ

จังหวัดพิจญ์โลก ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง เป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคอินโดจีน และเป็นจุดยุทธศาสตร์ของการแข่งขันกับนานาชาติประเทศ และมีแผนยุทธศาสตร์ในการขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพาราอย่างสำคัญ โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิจญ์โลก (2) เปรียบเทียบลำดับความรุนแรงของปัญหาและความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการปัญหาด้านการผลิตและการตลาด ระหว่างของเกษตรกร พ่อค้า และเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ (3) แสวงหาแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิต และการตลาดยางพารา ทั้งนี้ โดยการใช้การสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรจำนวน 357 คน พ่อค้าจำนวน 19 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน 45 คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางสถิติ ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบลำดับความรุนแรงของปัญหาด้านการผลิต ด้านการตลาด และความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการผลิต ระหว่างของกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน คือ 9.008, 7.954 และ 5.687 ตามลำดับ ส่วนความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการตลาด ระหว่างเกษตรกร พ่อค้า และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ 38.928 ในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขันด้านการผลิตและการตลาดเป็นการกำหนดกลยุทธ์ นโยบาย วางแผนการดำเนินการตามเป้าหมาย อาทิ การจัดตั้งตลาดกลางยางพาราในเขตภาคเหนือหรือจังหวัดพิจญ์โลก การส่งเสริมการรวมกลุ่ม การให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างถูกต้อง การพัฒนาพันธุ์ยางที่มีคุณภาพ การสร้างจิตสำนึกในการรู้คุณค่าสิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ดังนั้น การกำหนดกลยุทธ์เพื่อนำไปใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขัน จึงต้องดำเนินตามทิศทางและเป้าหมายของหน่วยงานที่ดูแลหลัก และจำต้องดำเนินตามทิศทางและวัตถุประสงค์โดยอาศัยความร่วมมือกันทั้งภาครัฐ เอกชนและประชากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

หัวหน้าคณะวิจัย

จิรัฐ ภาคารีย์

ภาควิชาวิทยาศาสตร์การเกษตร
คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยนเรศวร

99 หมู่ 9 อ.พิจญ์โลก-นครสวรรค์

อ.เมือง จ.พิจญ์โลก 65000

E-mail : detw@nul.ac.th

Competitiveness of Rubber Production and Marketing in Phisanulok Province

Abstract

The purposes of this study were (1.) to understand the conditions of rubber production and marketing in Phitsanulok area, (2.) the problems of the farmers, sellers and government officers, and (3.) to increase the capacity of production and the rubber marketing. The research was conducted by interview and questionnaire on various populations. They were 357 farmers, 19 sellers and 45 government officers. All data were statistically analyzed and synthesized on the production and marketing problems among populations. There was no significant difference on the cluster market management among farmers, sellers and government officers. However, there was significant difference at $P = 0.05$ on the establishment of central rubber market in the north region or Phitsanulok Province.

The increasing production and the marketing competitiveness focused the strategy setting, policy and planning targets, such as, the central rubber market establishment, cluster enforcement, the information services to farmers, cultivate improvement and utilization, and environmental and local wisdom concerns. Therefore, the strategy setting for increasing the competitiveness have to conduct and follow the directions and purposes with the participatory network of government, private and people sections to reach the success.

Head of Research Team

Jirat Phaktaree

Department of Agriculture Science,
Faculty of Agriculture Natural
Resources and Environmental Science,
Naresuan University
Address : Naresuan University
99 M.9 Rd. Phisanulok-Nakhonsawan
Muang, Phisanulok 65000
E-mail : detw@nul.ac.th

คำนำ

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถทำรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นอันดับสองรองจากข้าว ที่สำคัญคือประเทศไทยเป็นผู้ผลิตยางธรรมชาติเป็นอันดับหนึ่งของโลก และยังเป็นผู้ส่งออกยางพาราที่สำคัญรายหนึ่งของโลกด้วย¹ จากการศึกษาในปี 2549 ไทยมีปริมาณการผลิตยางดิบ 3.13 ล้านตัน² การปลูกยางกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรรายงานเบื้องต้นผลการสำรวจปี 2549 พบว่าประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกยาง 14,235,440 ไร่ กระจายอยู่ในภาคใต้ 10,959,551 ไร่ ภาคตะวันออกและภาคกลาง 1,644,704

ไร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1,443,033 ไร่ และภาคเหนือ 188,152 ไร่ พื้นที่ปลูกยางทั้งหมดของประเทศเป็นพื้นที่ที่กริดยางได้แล้ว 10,900,960 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 284 กิโลกรัมต่อไร่ ในแต่ละพื้นที่จะให้ผลผลิตยางแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพื้นที่ พันธุ์ยาง และการจัดสวนยาง (นุชนารถ กังพิศดาร และคณะ 2550, หน้า 42)

จากการประเมินศักยภาพการผลิตยางของไทย โดยใช้ค่าดัชนีความเหมาะสมของพื้นที่ที่ได้จากแบบจำลองการผลิตยางที่พัฒนาโดยสถาบันวิจัยยาง ซึ่งใช้ข้อมูลปัจจัยทางภูมิอากาศและปัจจัยทางดินทั้งทางกายภาพและเคมีดิน นำมาหาความสัมพันธ์กับผลผลิตยางพารา พบว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพการผลิตยางมากกว่า 250 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี จำนวน 15,082,371 ล้านไร่ และพื้นที่ที่มีศักยภาพการผลิตยางน้อยกว่า 250 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี จำนวน 29,561,300 ล้านไร่

ปัจจุบันนอกจากภาคใต้บริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็เป็นอีกพื้นที่ที่ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

กระจายอยู่ในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออกและภาคเหนือ (สมเจตน์ ประทุมมิตรและคณะ 2546, หน้า 18)³ และพบว่า การขยายพื้นที่ปลูกยางส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งยังมีศักยภาพการผลิตยางต่ำกว่า ภาคใต้และภาคตะวันออก⁴

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนล่าง ที่มีสภาพพื้นที่และภูมิอากาศที่มีศักยภาพในการเพาะปลูกยางพารา โดยมีพื้นที่เพาะปลูกยางพาราประมาณ 130,000 ไร่ ประกอบกับการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราและการทำตลาด เป็นแผนงานหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตและส่งออกผลผลิตผลการเกษตร อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์ใหญ่ของจังหวัด ในการมุ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการเพื่อเชื่อมโยงสี่แยกอินโดจีน นอกจากนั้น จังหวัดพิษณุโลกยังมีความสำคัญในอีกด้านหนึ่ง

¹ ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกยางพาราคิดเป็นร้อยละ 47 ของปริมาณการส่งออกยางพาราทั่วโลก (ดร. พรชัย เหลืองอาภาพงศ์, ยางพาราหม้อชาวเหนือ...วิถีชีวิตและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป, เปิดโลกเกษตรกับ ดร.พรชัย, 6 ตุลาคม 2551); ปี 2550 มูลค่าการส่งออกยาง ผลิตภัณฑ์ยางไม้พาราแปรรูป และผลิตภัณฑ์ยางพารา คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น 349,295 ล้านบาท ยางพาราเป็นสินค้าที่มีมูลค่าส่งออกสูงสุดในสาขาสินค้าเกษตร และมีมูลค่าสูงเป็นอันดับ 4 ของสินค้าที่มีมูลค่าส่งออกสูงสุด 15 อันดับแรกของไทย (อธิบดีกรมวิชาการเกษตร กล่าวเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2552)

² ไร่ภายในประเทศประมาณ 3.3 แสนตัน ที่เหลือส่งออก (ดร.พรชัย เหลืองอาภาพงศ์, 2551)

³ จากการศึกษาสำรวจของกรมวิชาการเกษตร พบว่า พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประมาณ 25.16 ล้านไร่ ในนี้มี 19.31 ล้านไร่ มีศักยภาพให้ผลผลิต 250-400 กก./ไร่/ปี และ 5.43 ล้านไร่ ให้ผลผลิต 200-250 กก./ไร่/ปี ส่วนในภาคเหนือมีพื้นที่เหมาะสมประมาณ 7.55 ล้านไร่ โดยมี 2.11 ล้านไร่ มีศักยภาพให้ผลผลิต 250-400 กก./ไร่/ปี และอีก 5.43 ล้านไร่ ให้ผลผลิต 200-250 กก./ไร่/ปี

⁴ ระหว่างปี 2547-2549 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกยางเพิ่มสูงขึ้นถึง 1.3 ล้านไร่ (อธิบดีกรมวิชาการเกษตร พูดเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2552); ส่วนในภาคเหนือ 17 จังหวัดมีเกษตรกรปลูกยางพาราประมาณ 399,477 ไร่ ให้ผลผลิตน้ำยางแล้วประมาณ 10,000 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ยเดือนละประมาณ 24,000 ตัน (สำนักงานกองทุนสงเคราะห์สวนยาง (สทช.), พฤศจิกายน 2551)

คือเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางทางการตลาดได้ เนื่องจากพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆที่เป็นตลาดส่งออกอย่างพาราสสำคัญของไทย อันได้แก่ จีน ญี่ปุ่น มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ และ สหภาพยุโรป รวมทั้งการมีเส้นทางคมนาคมทางถนน ที่สามารถเชื่อมโยงจังหวัดพิษณุโลกไปยังจังหวัดอื่นๆในภูมิภาคได้อย่างสะดวก (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2548, หน้า 16) หากทำการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกได้ ก็จะสามารเลือกแนวนโยบายมาสนับสนุนและส่งเสริมให้แก่เกษตรกร พ่อค้า และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องนำไปปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันได้

ดังนั้น โครงการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดอย่างพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก จึงเกิดขึ้น โดยคาดหวังว่าจะสามารถนำเอาผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขัน โดยเฉพาะในตลาดโลกให้สูงขึ้น จากการปรับกระบวนการผลิตและการตลาดให้เหมาะสมกับพื้นที่ปลูกใหม่ โดยเน้นการพัฒนาตลาดอย่างไทยสู่สากล บนพื้นฐานของความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการเร่งรัดวิจัยและพัฒนาแบบครบวงจร ในการนี้ โครงการวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการผลิตและการตลาดอย่างพารา

ในเขตจังหวัดพิษณุโลก (2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลำดับความรุนแรงของปัญหาและความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการปัญหาด้านการผลิตและการตลาด ระหว่างของเกษตรกร พ่อค้า และเจ้าหน้าที่รัฐ และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดอย่างพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

1. ในการศึกษาผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎีของไมเคิล อี พอร์เตอร์ เพื่อวิเคราะห์การแข่งขันในเชิงอุตสาหกรรม ที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อของ Porter's Five Forces Model ซึ่งขึ้นกับปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า Five-Forces Model ประกอบด้วย (1) การคุกคามของคู่แข่งรายใหม่ (2) ความรุนแรงของคู่แข่งในปัจจุบัน (3) การคุกคามของสินค้าทดแทน (4) อำนาจต่อรองของผู้ซื้อ (5) อำนาจต่อรองของผู้จำหน่ายวัตถุดิบหรือซัพพลายเออร์ ความเข้มแข็งของปัจจัยทั้ง 5 ประการนี้ จะเป็นตัวบ่งบอกถึงโอกาสในการได้กำไรของธุรกิจภายในอุตสาหกรรมนั้นๆ (ไมเคิล อี พอร์เตอร์, 2541 อ้างอิงใน สมคิด จาตุศรีพิทักษ์และคณะ, 2545, หน้า 10)

2. การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรยามานะ⁵ ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ปลูก

ยางจำนวน 357 คน จากประชากร 3,393 คน พ่อค้ายางจำนวน 19 คน จากประชากร 19 คนและเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน 45 คน จากประชากร 45 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจากเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ในเขตจังหวัดพิษณุโลก (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดพิษณุโลกขณะให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

⁵ ยามานะ, 2513 อ้างอิงใน ประคอง กรรณสูตร, 2538, หน้า 11

(1) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) (2) เก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ (Mail Survey) (3) เก็บข้อมูลทางโทรศัพท์ (Telephone Survey)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป และการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติด้วยโปรแกรม SPSS / PC: Version 11.5 ดังนี้ (1) ข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) ใช้สถิติความถี่และค่าร้อยละ (2) ข้อคำถามแบบจัดอันดับ (Ranking Question) ใช้สถิติความถี่และค่าร้อยละ (3) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (4) ค่าความสัมพันธ์ Pearson-Chi Square

5. การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงกลยุทธ์หรือสภาพแวดล้อม ดำเนินการโดย (1) การวิเคราะห์ปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมภายนอกทั่วไป (General External Factor Analysis Summary: GEFAS) (2) การวิเคราะห์ปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมภายนอกด้านอุตสาหกรรม และการแข่งขัน (Industrial and Competitive Factor Analysis Summary: ICFAS) (3) การวิเคราะห์ปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมภายใน (Internal Factors Analysis Summary: IFAS) (4) สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ หรือสภาวะแวดล้อม (Strategic Factors Analysis Summary: SFAS) (5) จัดทำแมทริกซ์ TOWS (TOWS Matrix) สำหรับการกำหนดกลยุทธ์ตามปัจจัยภายนอกและภายใน (สมยศ นาวิการ, 2546, หน้า 285)

ประมวลข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยการบรรยายสรุปผล การรวบรวมและสังเคราะห์ สรุปประเด็นหลัก ข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อสรุปและกลยุทธ์ด้านการผลิต การตลาดและแนวโน้ม

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

1. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก พบว่าปัญหาด้านการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ การขาดแคลนข้อมูลข่าวสารด้านยางพาราและระยะทางในการจัดส่งยางไปยังพ่อค้า ความรู้ด้านการปลูก ปัญหาโรคภัยและยาฆ่าหญ้าของต้นยาง ปัญหา

ปัญหาโกดังเก็บยางแผ่นที่ไม่ได้มาตรฐานส่งผลให้ยางแผ่นเสื่อมคุณภาพ

ด้านเอกสารสิทธิในพื้นที่ปลูกยาง โกดังเก็บยางที่ได้มาตรฐาน ส่วนปัญหาด้านการตลาดที่สำคัญได้แก่ ตลาดประมุลที่ยังไม่มีการสร้างอำนาจต่อรองด้านราคา ซึ่งพบว่าแต่ละกิจกรรมจะดำเนินไปพร้อมๆ กับการเกิดขึ้นของปัญหาทางการตลาด อันได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการต่อรอง ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบลำดับความรุนแรงของปัญหาและลำดับความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการผลิตและการตลาด ระหว่างของเกษตรกร พ่อค้า และของเจ้าหน้าที่รัฐ⁶ ผลการวิเคราะห์ พบว่า

(ก) **ระดับความรุนแรงของปัญหาด้านการผลิต** ของเจ้าหน้าที่รัฐ พ่อค้า และเกษตรกร มีความรุนแรงระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 64.44 63.16 และ 52.17 ตามลำดับ แสดงว่าระดับความรุนแรงของปัญหาด้านการผลิตของกลุ่มประชากร *ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ* ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

(ข) **ระดับความรุนแรงของปัญหาด้านการตลาด** ของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐและพ่อค้า มีความรุนแรงระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 60.87 53.33 และ 52.63 ตามลำดับ แสดงว่าระดับความรุนแรงของปัญหาด้านการตลาดของกลุ่มประชากร *ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ* ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

(ค) **ระดับความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการผลิต** ของเกษตรกร พ่อค้าและเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีระดับความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการผลิตอยู่ในระดับ

⁶ เลือกกลุ่มเกษตรกรมาทำการวิเคราะห์เพียง 46 ตัวอย่าง เนื่องจากมีกระบวนการผลิตและการตลาดครบขั้นตอน ส่วนอีก 311 ตัวอย่าง ไม่มีกระบวนการผลิตและการตลาดที่ครบขั้นตอน หากนำมาพิจารณาอาจทำให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อน

มาก คิดเป็นร้อยละ 58.70 57.89 และ 51.11 ตามลำดับ แสดงว่าระดับความรุนแรงของปัญหาด้านการผลิตของกลุ่มประชากร *ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ* ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

(ง) *ระดับความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการตลาด*ของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 60.87 และ 44.44 พ่อค้ามีระดับความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการตลาดอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.63 แสดงว่าระดับความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดการด้านการตลาดของกลุ่มประชากรมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

3. การศึกษาแนวทางหรือกลยุทธ์ ในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก จากการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงกลยุทธ์หรือสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านสถานะแวดล้อมภายนอกทั่วไป สถานะแวดล้อมภายนอกด้านอุตสาหกรรมและการแข่งขัน และสถานะแวดล้อมภายใน สามารถสรุปเป็นกลยุทธ์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลกได้ดังต่อไปนี้

- 1) ภาครัฐควรมีการจัดตั้งตลาดกลางยางพาราในเขตภาคเหนือหรือจังหวัดพิษณุโลก
- 2) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับยางพาราควรวิจัย พัฒนาและรักษาระดับคุณภาพผลผลิตยาง เพื่อรักษาตลาดคู่ค้าเดิมและขยายตลาดไปยังประเทศคู่ค้าใหม่

การส่งเสริมพันธุ์ยางที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่จะทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณที่คุ้มค่าการลงทุน

3) ภาครัฐควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับยางพาราแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

4) การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดเพื่อสร้างข้อได้เปรียบด้านต้นทุนและปัจจัยการผลิต

5) การมุ่งเน้นการผลิตยางพาราที่มีคุณภาพ และคิดค้นการขยายผลิตภัณฑ์แปรรูปยางพาราในรูปแบบใหม่ๆ ให้มีความหลากหลาย เพื่อสร้างความแตกต่างและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ยางพารา

6) การวิจัยศึกษาค้นคว้าวิจัยพันธุ์ยางพาราให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ให้มีคุณภาพและมาตรฐานเพิ่มขึ้น ตลอดจนกระบวนการการตลาดการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว

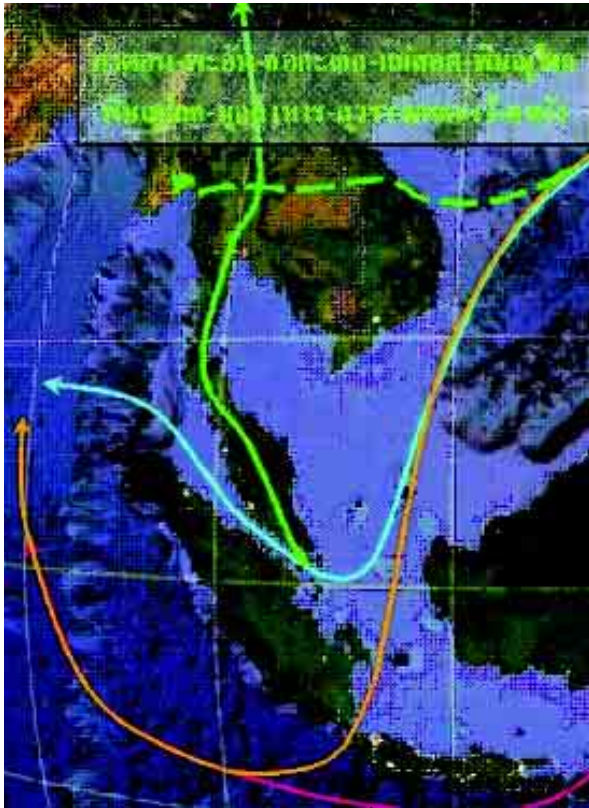
7) การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัด เพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับพ่อค้าและผู้จำหน่ายวัตถุดิบในการปลูกยางพารา

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก ที่สำคัญ เช่น ตลาดประมูลยางยังไม่มี ปัญหาการสร้างอำนาจต่อรองด้านราคา ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปเกิดจากลักษณะเฉพาะของสินค้าเกษตรที่มีโครงสร้างตลาดแบบผู้ซื้อน้อยราย พ่อค้าผู้รับซื้อจะมีอำนาจในการต่อรองราคามากกว่า ดังนั้น การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2. จากการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงกลยุทธ์หรือสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านสถานะแวดล้อมภายนอกทั่วไป

สถานะแวดล้อมภายนอกด้านอุตสาหกรรมและการแข่งขัน และสถานะแวดล้อมภายใน และได้กำหนดกลยุทธ์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก เช่น การส่งเสริมจากภาครัฐให้มีการจัดตั้งตลาดกลางยางพาราในเขตภาคเหนือหรือจังหวัดพิษณุโลก การวิจัยพัฒนาและรักษาระดับคุณภาพผลผลิตยาง การจัดฝึกอบรมให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ

จังหวัดพิษณุโลกมีความเหมาะสมที่จะตั้งเป็นศูนย์กลางตลาดค้าขายเนื่องจากมีสี่แยกอินโดจีนเชื่อมเส้นทางระเบียบเศรษฐกิจเหนือใต้ และระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะทำให้ประหยัดต้นทุนค่าขนส่ง

ยางพาราแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง การมุ่งเน้นการผลิตยางพาราที่มีคุณภาพและคิดค้นการขยายผลิตภัณฑ์แปรรูปยางพาราในรูปแบบใหม่ๆ การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัด เพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับพ่อค้าและผู้จำหน่ายวัตถุดิบในการปลูกยางพารา เป็นต้น ทั้งนี้ ในการนำไปใช้จะต้องดำเนินการตามทิศทาง วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของหน่วยงานที่ดูแลหลัก และจำเป็นต้องวางแผนการดำเนินการตามกลยุทธ์ทั้งในระดับองค์กร ระดับธุรกิจ และระดับหน่วยธุรกิจ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3. การเพิ่มขีดความสามารถด้านการแข่งขัน คือ การที่สามารถทำให้ระดับราคายางพาราอยู่ในระดับจุดตัดกันของอุปสงค์และอุปทานของตลาดยางพารา ซึ่งเป็นจุดที่เรียกว่าต้นทุนที่แท้จริง โดยปัญหาที่พบนั้น เกิดจากการที่ต้นทุนที่แท้จริงถูกบวกเพิ่มโดยคนกลางที่มีลักษณะซื้อมาและขายไป เพราะเมื่อมีคนกลางเข้ามาเส้นอุปสงค์และเส้นอุปทานของระบบตลาดจึงเปลี่ยนไป ต้นทุนที่แท้จริงจึงเปลี่ยนไป ทำให้ราคาไม่แน่นอน มีแนวโน้มที่เกษตรกรหรือพ่อค้ารายย่อย จะได้รับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นในการกำหนด

กลยุทธ์หรือนโยบายดังกล่าว จึงเป็นการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ราคายางพาราในตลาดอยู่ในระดับที่ตรงกับต้นทุนที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้รับขยายในหัวข้อโครงการศึกษาการผลิต การตลาดและขีดความสามารถในการแข่งขันของยางพาราในเวียดนามและไทย เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2550

4. จากที่ได้ทำการวิเคราะห์ศักยภาพของประชากรและสภาพพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก พบว่า จังหวัดพิษณุโลกนั้น ตั้งอยู่บนศูนย์กลางของภูมิภาคอินโดจีน และเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการแข่งขันกับนานาชาติประเทศ ซึ่งหากทางรัฐบาลมีการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์การจัดตั้งตลาดกลางยางพาราในเขตพื้นที่ภาคเหนือหรือจังหวัดพิษณุโลก จะช่วยลดปัญหาต้นทุนที่แท้จริงที่ถูกบวกเพิ่มที่จะมีผลต่อแนวโน้มของราคายางพารา ตลอดจนกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับยางพาราสามารถได้รับความรู้ข่าวสารด้านการตลาดยางพาราจากตลาดกลางยางพารา อันจะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงในธุรกิจของตนให้แข่งขันกับนานาชาติได้

บรรณานุกรม

- เดช วัฒนชัยยิ่งเจริญ (ผู้บรรยาย). 2550. โครงการศักยภาพการผลิต การตลาดและ ขีดความสามารถในการแข่งขันของ
ยางพาราในเวียดนามและไทย[แถบบันทึกเสียง]. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- นุชนารถ กังพิศดาร และ อรวรรณ ทองเนื่องาม. 2550. ศักยภาพการผลิตยางของไทย. วารสารยางพารา. 28(1). 42-52.
- พงศ์ศักดิ์ พรหมโชตชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). 2550. ข้อมูลทั่วไปด้านการผลิต การตลาด ปัญหาที่พบและแนวทางในการพัฒนา
เกี่ยวกับยางพาราในเขตจังหวัดพิษณุโลก. สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง.พิษณุโลก
- พอร์เตอร์, ไมเคิล อี. 2543. ยุทธวิธีการแข่งขัน. (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, สุวินัย ต่อศิริสุข และ อุดม สวานายน, ผู้แปล).
หจก.เม็ดทรายปรีณติง. กรุงเทพฯ. 220 หน้า.
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. 2548. รายงานผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยโครงการศึกษาและออกแบบระบบบริหารจัดการศูนย์
กระจายสินค้าอิเล็กทรอนิกส์. คณะเศรษฐศาสตร์ร่วมกับคณะวิศวกรรมศาสตร์และศูนย์การจัดการโลจิสติกส์และ
บริการอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. กรุงเทพฯ. 266 หน้า.
- สมจิตต์ ศิขรินมาศ, สุวิทย์ รัตนพงศ์, สมชาย ทองเนื้อห้า และ สมมาตร แสงประดับ. 2550. การพัฒนาระบบเครือข่าย
ตลาดกลางยางพารา. วารสารยางพารา. 28(1). 25-41.
- สมเจตน์ ประทุมมิตร, ประสาท เกศวพิทักษ์ และ ประภาส ร่มเย็น. 2546 . ศักยภาพการผลิตยางพาราเพื่อการขยาย
พื้นที่ปลูกยาง ปี พ.ศ. 2547-2549 ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรมวิชาการเกษตร .
- สมยศ นาวิการ. 2546. กลยุทธ์การแข่งขัน. สำนักพิมพ์ชาญวิทย์. กรุงเทพฯ. 345 หน้า.

บทปริทัศน์

การเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิจิตรโลก

โดย : รองศาสตราจารย์ ดร.พรชัย เหลืองอาภาพงศ์

สาขาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นผู้ผลิตและส่งออกยางพาราอันดับหนึ่งของโลก โดยในปี 2549 มีมูลค่าการส่งออกและผลิตภัณฑ์รวมกว่า 3 แสนล้านบาท ซึ่งแต่เดิมนั้นประเทศไทยไม่ได้เป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุด แต่เป็นประเทศมาเลเซียที่เคยปลูกและผลิตยางพารามากที่สุดในโลกแต่หลังจากปี 2528 นโยบายและวิสัยทัศน์ของมาเลเซียได้ประกาศลดพื้นที่ปลูกยางพาราลงโดยหันไปปลูกปาล์มน้ำมันและโกโก้แทน จนกระทั่งปัจจุบันมาเลเซียเป็นผู้ผลิตอันดับ 3 ของโลกรองลงมาจากไทยและอินโดนีเซีย ซึ่งในแต่ละปีประเทศไทยสามารถผลิตยางดิบได้ถึง 3 แสนล้านตัน

โดยมีปริมาณการใช้ในประเทศอยู่ราว 3.3 แสนตัน แต่ส่งออกถึง 2.63 ล้านตัน ทำให้ประเทศไทยเป็นผู้ที่ส่งออกคิดเป็นร้อยละ 47 ของปริมาณการส่งออกยางพาราทั่วโลก ทำเงินตราเข้าประเทศไทยรวมทั้งหมดทุกผลิตภัณฑ์เกือบๆ 3 แสนล้านบาทต่อปี นอกจากนี้จะมีการส่งออกผลิตภัณฑ์ยางแล้วยังมีการส่งออกผลิตภัณฑ์ไม้ยางพาราแปรรูป และผลิตภัณฑ์ที่ได้จากไม้ยางพาราปีละเกือบ 3 หมื่นล้านบาท และจากการที่ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงมีนโยบายที่จะขยายพื้นที่ปลูกในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1 ล้านไร่

สำหรับการปลูกยางพาราในภาคเหนือเพิ่งเริ่มปลูกกันอย่างจริงจังเมื่อ 10 กว่าปีมานี้ เท่าที่ทราบเคยมีการนำร่องโดยเกษตรกรผู้กล้าได้กล้าเสีย มีการปลูกมากกว่า 20 ปีที่อำเภอฝางในเนื้อที่กว่า 70 ไร่ และปรากฏว่าให้ผลผลิตดี จากนั้นมาการปลูกยางในภาคเหนือจึงเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้และได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเป็นต้นมา

การปลูกยางพาราในภาคเหนือจะมีความแตกต่างจากภาคใต้ตรงที่ว่าอัตราการเจริญเติบโตสู่ภาคใต้ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะอากาศที่แล้งในฤดูหนาว ดังนั้นการจัดการจึงไม่เหมือนกับทางภาคใต้ ปัจจุบันการปลูกยางพาราในภาคเหนือจะได้รับการส่งเสริมแบบการสนับสนุนวัสดุ และค่าใช้จ่ายในการปลูกจากกองทุนสงเคราะห์เพื่อการทำสวนยางประจำจังหวัด ซึ่งเป็นเงินงบประมาณจากการหักเปอร์เซ็นต์การส่งออก จึงเป็นการช่วยเร่งให้การขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งกองทุนสงเคราะห์เพื่อการทำสวนยางนี้จะให้การสนับสนุนตลอดระยะเวลา 6 ปีแรก อีกทั้งยังการให้ความรู้ทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

โดยยางพาราที่ปลูกในพื้นที่ภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นยางพันธุ์เดียวกับทางภาคใต้ การปลูกบางส่วนก็ใช้วิธีเดียวกับทางภาคใต้ แต่ที่จะต้องปรับปรุงบางเรื่องก็คือการให้น้ำให้ปุ๋ยซึ่งจะแตกต่างจากภาคใต้ โดยทั่วไปแล้วการปลูกยางในภาคเหนือเท่าที่ผ่านมาก็มีการเจริญเติบโตดีหลายแห่งที่สามารถกรีดยางได้

แต่อย่างไรก็ดีในเรื่องเศรษฐกิจของเกษตรกรต้องการคำนวณขึ้นมาใหม่ ถึงแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนการปลูกจากกองทุนสงเคราะห์เพื่อการทำสวนยางก็ตามแต่เกษตรกรเอง ก็จำเป็นต้องมีรายได้โดยการปลูกพืชแซมในระหว่างแถวยางในช่วง 6-7 ปีแรกอย่างต่อเนื่อง และเมื่อยางพาราเริ่มให้ผลผลิตก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้นานกว่า 25 ปี ซึ่งในช่วงนี้แหละรายได้สุทธิจะขึ้นอยู่กับราคายางพาราในช่วงนั้น ซึ่งจะต้องมีการพิจารณาถึงผลผลิตในอนาคต ซึ่งมีทั้งในการปลูกในประเทศไทยและการปลูกในประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตามการคิดว่าราคายางที่ดีขึ้นนั้นจะต้องไปผจญกับ

รายจ่ายไม่ว่าจะเป็นค่าปุ๋ย หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เพิ่มขึ้น เป็นเงาตามตัว ผลตอบแทนสุทธิเป็นเรื่องสำคัญที่สุดว่า จะทำให้ชาวสวนยางในภาคเหนือ สามารถดำรงชีวิตใน อาชีพชาวสวนยางแห่งล้านนาได้ ซึ่งคำตอบก็คงอยู่ที่ เศรษฐกิจของประเทศและของโลกอย่างแน่นอน

สำหรับงานวิจัยเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถ ด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิจญ โลก นั้นก็เป็นงานวิจัยอีกโครงการหนึ่งที่นักวิจัยมีจุด ประสงค์ที่จะศึกษาสภาพการผลิตและการตลาด ยางพารา และแสวงหาแนวทางในการเพิ่มขีดความ สามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในจังหวัด พิจญ โลก และแม้ว่าในโครงการวิจัยครั้งนี้ยังไม่ได้มี การนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติอย่างเห็นเป็นรูป ธรรมมากนัก แต่หากผู้มีอำนาจหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการส่งออกยางพารานำงานวิจัยโครงการนี้ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการวางยุทธศาสตร์การส่งออกยางพาราก็

น่าจะทำให้ประเทศไทยสามารถสร้างรายได้และ ประหยัดรายจ่ายด้านค่าขนส่งเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก จังหวัดพิจญ โลกเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือ ตอนล่างและมีจุดเด่นที่เป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคอิน โดจีนมีสี่แยกอินโดจีนที่เชื่อมเส้นทางเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก และเส้นทางเหนือ-ใต้ ซึ่งเป็นจุด ยุทธศาสตร์ที่จะทำให้ประเทศไทยแข่งขันกับนานา ประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แต่อย่างไรก็ดีในงานวิจัยโครงการนี้ยังมีจุดที่ ควรปรับปรุง คือ ในการวิจัยยังไม่มีการศึกษาสภาพการ ปลูกยางพาราในจังหวัดพิจญ โลกที่ชัดเจนมากนัก ซึ่ง ควรมีการศึกษาให้เห็นภาพพื้นที่การปลูก ผลผลิต ปัญหาคุณภาพ ปัญหาโรคระบาด ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ของเกษตรกรในช่วงที่ยังกริดอย่างไม่ได้ หากมีการศึกษา ในส่วนของเกษตรกรเพิ่มเติมก็น่าจะทำให้งานวิจัยมี ความน่าสนใจมากขึ้น

การศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทคัดย่อ

“ห้วยหม้าย” เป็นตำบลที่อยู่ในอำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอยู่ค่อนข้างมาก รวมทั้งมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ควรแก่การสืบสานต่อ ซึ่งน่าจะเป็นฐานทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างดี จึงนำมาสู่โครงการวิจัยที่ใช้เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนร่วมให้ข้อมูล ร่วมสำรวจแหล่งท่องเที่ยว ร่วมทดลองโปรแกรมทัวร์ และร่วมจัดทำแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งท่องเที่ยว เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง อ่างเก็บน้ำห้วยซอน น้ำตกห้วยจันทร์ และผาตาก อีกทั้งมีเรื่องราวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น พิพิธภัณฑสถานศิลปะพื้นบ้าน วัดพระธาตุหนองจันทร์ กำแพงเมืองเวียงเทพ และภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน ซึ่งหัวใจสำคัญก็คือการที่ชาวบ้านห้วยหม้ายมีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนอย่างกระตือรือร้น และผลจากการวิจัยครั้งนี้องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้ายได้บรรจุไว้ในแผนแม่บทตำบลห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนห้วยหม้าย ทั้งยังเป็นการเผยแพร่ให้คนนอกพื้นที่รู้จักวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนห้วยหม้ายมากขึ้น เกิดกระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ รักและหวงแหนแผ่นดินเกิดของตนเอง อีกทั้งยังนำไปสู่การแก้ปัญหาคความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้านดีขึ้น ผลสำเร็จของงานวิจัยคือแกนนำชุมชนทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้ายได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจสนับสนุนให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนา เสริมรายได้ ขยายผลโดยนำองค์ความรู้ไปกำหนดแผนการดำเนินงาน และ โครงการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตนเอง เป็นการค้นหาและสร้างองค์ความรู้ในชุมชนสู่การพัฒนาชุมชนห้วยหม้ายอย่างยั่งยืนและขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียงต่อไป

หัวหน้าคณะวิจัย

ศิริพร พันธุลี

ภาควิชาการศึกษาทั่วไป

มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่

เฉลิมพระเกียรติ 17 หมู่ 3

ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง

จังหวัดแพร่ 54140

E-mail : siriporn@phrae.mju.ac.th

The Study of Capacity Development of Huay My Community to be Eco-tourist Place

Abstract

“Huay My” is a tambon (sub-district) in Song district, Prae province. This area is plentiful of natural resources, biodiversity, local culture, tradition and wisdoms which are unique and should be succeeded. These resource bases are benefit of developing Huay My to be a good eco-tourist place.

This research project used a participatory action research technic. The community participated in giving information, surveying tourist places, organizing tourist program and selecting outstanding eco-tourist places of the community. The results of the research indicate that Huay My community is plentiful of biodiversity and tourist places such as Doi Luang wild life conservation area, Huay Khon water reserve basin, Huay Jon waterfall and Thak cliff. Huay My also is unique in history, culture, tradition, local wisdom and way of life such as local art museum, Prathat Nong Jon temple, Wieng Thep city wall and traditional liquor making.

The important part of the project was that the villagers participated and were realized the important of developing eco-tourist place in the community. Tambon Huay My Administrative Organization had included eco-tourist place development in the master development plan of Huay My Tambon. Huay My way of life, culture, tradition and tourist places were disseminated to the outsider. The research could motivated participation from every sector. The villagers feel proud, love and care of their homeland. The project also helped in solving conflict problem between the leaders and the villagers and made better relationship.

The successfulness of this research was the core group of 17 villagers in Tambon Huay My could participate in the project since collaborative thinking, decision making, expanding and making plan of action in developing capacity of the community to be an eco-tourist place. It searched and built knowledges in the community towards sustainable community development of Huay My.

Head of Research Team

Siriporn Phuntulee

General Education Department

Maejo-Phrae University

Address : Maejo-Phrae University

17 Maesai, Rongkwang,

Phrae 54140

E-mail : siriporn@phrae.mju.ac.th

คำนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ของไทยได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยหวังว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นทางเลือกหนึ่งของการแก้ปัญหา เช่น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

เช่นเดียวกับงานวิจัยของ

อุบลวรรณ อยู่สุข และคณะ(2549)

ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวน : กรณีศึกษาย่านทุ่งไผ่ จังหวัดแพร่ ซึ่งมองว่าทุ่งไผ่เป็นชุมชนที่มีความน่าสนใจทางวัฒนธรรมในด้านการผสมกลมกลืนระหว่างความเป็นลาวและความเป็นเมือง มีเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงอยู่จริง เป็นวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตและมีความเป็นเอกลักษณ์เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า และมีความหมายซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เกศรา ใจจันทร์ (2550) ได้ศึกษาพื้นที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่โดดเด่นทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องราวตำนานต่างๆที่เล่าต่อกันมาในชุมชนเกี่ยวกับทัพหลวงครั้งสุดท้ายของกองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชนและภายนอกได้ ทั้งยังเป็นการสืบสานและสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาของท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ นอกจากนี้ ธัญยา พรหมบุรุษย์ และคณะ (2550) ยังได้ศึกษาวิจัยเรื่องการรวบรวมองค์ความรู้ของท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัฒนธรรมที่หลากหลายและยังคงมีการอนุรักษ์อยู่ รวมทั้งสภาพพื้นที่แม่แฮ เหมาะแก่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเชิงนิเวศเกษตรอีกด้วย

แผนผังเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม จากบทเรียนที่ผ่านมา พบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สมดุลควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่นพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถในการสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเองด้วย

ตำบลห้วยหม้าย ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอสองประมาณ 13 กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือของจังหวัดแพร่ประมาณ 52 กิโลเมตร ประกอบด้วย 17 หมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 175 ตารางกิโลเมตร มีจุดเด่นที่น่าสนใจ ก็คือ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติมากมายหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นน้ำพุร้อน สวนป่าสน ถ้ำผาน้ำบ่อซึ่งมีหินงอกหินย้อย น้ำตก อ่างเก็บน้ำ และอื่นๆ รวมทั้งมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง มีวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ซึ่งยังคงมีการสืบสานต่อจวบจนปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยจึงตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการจุดเด่นจากบริบทชุมชนของห้วยหม้ายและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้ายให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อให้คนใน

ชุมชนสามารถนำทุนท้องถิ่นมาจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ในด้านการท่องเที่ยวให้คุ้มค่าให้มากที่สุด อันจะนำมาสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนได้ จึงก่อเกิดงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมาเพื่อเพิ่มพื้นที่แหล่งเรียนรู้ทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมชุมชนและเสริมรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนห้วยหม้ายอีกช่องทางหนึ่ง

โครงการศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ (1) เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนห้วยหม้าย (2) เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน และ (3) เพื่อจัดทำเรื่องราว (stories) เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชนห้วยหม้าย ทั้งนี้โดยคาดหวังว่า เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการวิจัย จะทำให้ได้เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสำรวจและร่วมพัฒนา ได้เรื่องราวที่โดดเด่นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถเป็นห้องเรียนในการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับคนทั่วไป และมีข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนสำหรับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ซึ่งเป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนเพิ่มศักยภาพ

แกนนำชุมชนและชาวบ้านห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม-เมษายน 2552

ของคนในชุมชนด้วยระบบข้อมูล ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูลซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและดำเนินการพัฒนาชุมชนต่อไปได้ด้วยตัวของชุมชนเอง (สนธยา พลศรี, 2545) โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

ก) การเก็บข้อมูลและแหล่งข้อมูล การวิจัยนี้ทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานในสังกัดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น หน่วยงานอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าคอยหลวง กลุ่มรักคอยหลวง รวมทั้งนักวิชาการท้องถิ่นที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยให้คนในชุมชนห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการคิด ทำ แก้ปัญหา พัฒนา ประเมินผลร่วมกับนักวิจัย นอกจากนั้นยังมีการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาเอกสารของหน่วยงานราชการ เช่น ข้อมูลสถิติต่างๆ แผนที่ สิ่งตีพิมพ์ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ข) การประมวลผลและสังเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) พิจารณาจากข้อมูลเอกสารและข้อเท็จจริงที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในพื้นที่เป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดระเบียบ จำแนกประเภทแล้วนำมาวิเคราะห์ควบคู่บริบท รวมทั้งการเปิดเวทีสรุปผล โดยมีชุมชนและทีมวิจัยวิเคราะห์ กำหนดตัวชี้วัดและประมวลผลร่วมกัน ทั้งนี้โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มนักวิจัยและทีมวิจัยที่ผ่านการคัดเลือก กลุ่มเยาวชนในชุมชนห้วยหม้ายที่สนใจ ได้แก่กลุ่มรักคอยหลวง และชาวบ้านและอาสาสมัครในชุมชนห้วยหม้าย เป็นต้น

ค) กิจกรรมวิจัย ประกอบด้วย

(1) จัดทำเวทีเสวนากับทุกภาคส่วน ทั้งส่วนราชการและชาวบ้านห้วยหม้าย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยหลวง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน เยาวชนกลุ่มรักคอยหลวง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุและหมอเมือง ฯลฯ เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาชุมชนห้วยหม้ายในด้านต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยคณะผู้วิจัยทำหนังสือเชิญประชุมผ่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบล แจ้งผ่านแกนนำหมู่บ้านทุกหมู่และประกาศเสียงตามสายเพื่อให้ชาว

บ้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วม โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ด้านงานเรื่องเล่าในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่และกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเด็นเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม

(2) สำรวจและศึกษาเส้นทางธรรมชาติที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนห้วยหม้าย โดยให้คนในชุมชนห้วยหม้ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง และตัวแทนเยาวชนกลุ่มรักษ์ดอยหลวง โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแกนนำชุมชนในการสำรวจ โดยเดินทางไปสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละจุดเพื่อวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน ความเป็นไปได้และอุปสรรคในเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละเส้นทาง หลังจากนั้นมีการประชุมวิพากษ์แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเพื่อสรุปสถานที่ที่มีศักยภาพในการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวได้จริง

(3) สำรวจและศึกษาวัฒนธรรมในชุมชนห้วยหม้ายที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน มีการจัดเวทีสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ เด็กและเยาวชนในชุมชนห้วยหม้าย ปราชญ์ชาวบ้าน พระ และหม่อมือง เพื่อสอบถามข้อมูลและสำรวจศักยภาพของสถานที่เชิงวัฒนธรรมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

(4) จัดทำเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนห้วยหม้ายโดยให้คนในชุมชนห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการสำรวจและร่วมพัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

(5) ทดลองโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

(6) จัดทำเรื่องราว (Stories) ที่เด่นของชุมชนห้วยหม้าย พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้คนในชุมชนห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการจัดทำร่วมกับคณะวิจัย

(7) จัดเวทีประชุมชาวบ้านให้ชาวห้วยหม้ายร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการวิจัยที่เสร็จสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยสู่คนในชุมชนร่วมตรวจสอบและแก้ไขให้ตรงกับชุมชนมากที่สุด

ทั้งนี้ โดยมีกรอบแนวคิดและขั้นตอนกระบวนการที่สำคัญ เช่น ในระยะก่อนทำการศึกษามีการคัดเลือกชุมชนการบูรณาการนักวิจัยเข้ากับชุมชน การศึกษาสำรวจ

ข้อมูล และการเผยแพร่แนวคิด ในระยะดำเนินการวิจัยมีการศึกษาปัญหาร่วมกับชุมชน การฝึกอบรมทีมวิจัยของชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุม ในระยะการจัดทำแผนงานมีการอบรมทีมงาน กำหนดโครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ของแผน งบประมาณ การวางแผนเพื่อติดตาม ประเมินผล ในระยะการปฏิบัติตามแผนมีการกำหนดทีมงาน และฝึกอบรมทักษะ และในระยะการติดตามประเมินผลมีการอบรมทีมงานเกี่ยวกับความรู้และเทคนิคการติดตาม ประเมินผล และการติดตามการดำเนินการของฝ่ายปฏิบัติงาน ทุกระยะ โดยมีการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมของชุมชน เพื่อรับทราบและรวบรวมข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทำให้เป็นผลงานที่เกิดจากความพยายามร่วมกันวิเคราะห์และหาทางแก้ไข โดยคนในชุมชนทุกกลุ่มทุกฝ่ายร่วมกัน

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

1) จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี ผู้ทำวิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำคัญ เช่น

-ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยวชุมชนของ เดวิด เอ. เฟนเนลล์¹ ที่ให้ความสำคัญต่อ “สิทธิการจัดการชุมชน” ด้วยตัวของคนในชุมชนเอง ทั้งในด้านการวางแผน การจัดการ รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว เฟนเนลล์ ยังเสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนไว้ 5 ประการ คือ (ก) ต้องมีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใดๆ (ข) ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมโดยตรงจากการสร้างสาธารณประโยชน์และยกระดับความเป็นอยู่ (ค) ต้องไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดในชุมชน (ง) สร้างจิตสำนึกในการเคารพรักษาสีงแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยว (จ) ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ

-ข้อเสนอหลักการพื้นฐาน 7 ประการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เสนอโดย เกล แนช² ระหว่างการสัมมนา ระดับนานาชาติเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” จัดที่ จังหวัดเชียงใหม่เมื่อมกราคม

¹ David A. Fennell นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว แห่งภาควิชาภัณฑการและการพักผ่อนศึกษา มหาวิทยาลัยบร็อก ประเทศแคนาดา

² Gail Nash นักวิจัยจากสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วม

2540 คือ (ก) การเล็งก่อผลกระทบด้านลบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว (ข) สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว (ค) รายได้ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การจัดการด้านการอนุรักษ์ (ง) ชุมชนท้องถิ่นและใกล้เคียงต้องรับประโยชน์โดยตรง (จ) วางแผนการจัดการให้อยู่ในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น (ฉ) เน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ (ช) เน้นความสำคัญของฐานคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

- **หลักการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของโลก** มีที่สำคัญ เช่น การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะพอดี ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อความมีประสิทธิภาพ นำเอาการท่องเที่ยวมาขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่นเพื่อทำงานในลักษณะองค์กรร่วม หมั่นประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีการพัฒนาบุคลากร ให้ความรู้ฝึกอบรมและส่งพนักงานทำงานอย่างสม่ำเสมอ จัดเตรียมคู่มือข้อมูลบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม ทำการประเมินผล ตรวจสอบและวิจัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบผลของการบริการ นำมาปรับปรุงแก้ไขการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

- ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ห้อง คณะวิจัยได้ศึกษางานวิจัยของ เนตรชนก นัทที (2544) เรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอ ลี้ จังหวัดลำพูน และงานของ รสีกา อังกูรและคณะ (2547) ที่รายงานผลการ ศึกษาเรื่อง ลักษณะการใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์และความต้องการใช้บริการด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติเพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งพบว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวยุโรปและอเมริกันนิยมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เช่น พุทธศาสนา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีไทย เป็นต้น

2) จากการศึกษาบริบทของชุมชนห้วยหม้าย โดย

สัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน ได้ข้อมูลความเป็นมาของชุมชนห้วยหม้ายตั้งแต่ดั้งเดิมที่เป็นเมืองเก่าชื่อว่า “เวียงเทพ” ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง เนินเขามีแหล่งน้ำและอ่างเก็บน้ำทำการเกษตรจำนวนมาก แต่ก็ยังมีการประสบปัญหาภัยแล้งอยู่บ้าง นอกจากนั้นในปัจจุบันชุมชนห้วยหม้ายมีป่าชุมชนอยู่ทั้งหมด 16 หมู่บ้าน และพบว่า ตำบลห้วยหม้ายมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้จำนวนมาก เช่น ถ้ำผาแงแดง อ่างเก็บน้ำห้วยเปาะ อ่างเก็บน้ำห้วยกาน เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ซึ่งมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และรอยแยกของแผ่นดินไหวปรากฏให้เห็นเป็นจุดชมวิวอำเภอสอง นอกจากนั้น ยังมีสวนรุกขชาติดอนแก้ว อ่างเก็บน้ำบ้านห้วยซอน ถ้ำผาน้ำบ่อ อ่างเก็บน้ำห้วยโป่ง อ่างเก็บน้ำห้วยเปาะ น้ำตกห้วยจันทร์ วัดพระธาตุหนองจันทร์ ถ้ำผาปก ลานสน เป็นต้น

ทางด้าน ความสัมพันธ์ทางสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตำบลห้วยหม้าย ส่วนใหญ่มีการทำมาหากินแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบเครือญาติ ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการปลูกผักปลอดสารพิษและการหาของป่าเพื่อมาประกอบอาหารโดยไม่ต้องซื้อหา มาเช่น ขูดหน่อไม้ เก็บผัก ขูดจี่กุ่ม พอถึงช่วงทำนาจะไปเก็บปูนา มาทำ “น้ำปู” สำหรับประกอบอาหาร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ถิ่นที่ยังคงมีให้เห็น นอกจากด้านอาหารแล้ว ก็ยังมีด้านยาสมุนไพรรักษาโรค เช่น โรคมะเร็ง ปวดท้อง ท้องเสีย ด้านการทอผ้า หัตถกรรมการจักสาน ซึ่งล้วนแต่ใช้ของพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ตำบลห้วยหม้ายยังมีสถานประกอบพิธีทางศาสนา มีศาลปะพื้นบ้าน มีกลุ่มดนตรีพื้นเมืองและมีผู้ชำนาญถ่ายทอดแก่เด็กและเยาวชนเพื่อสืบสานให้คงอยู่ คนรุ่นสูงอายุนั้นยังมีแบบการแต่งกายของพื้นถิ่น เช่น หมวกชานู๋งจีน ใส่เสื้อคอกระเช้า ชายใส่กางเกงผ้าห้อม ขาก้วย มีกิจกรรมพิธีกรรมตามประเพณี ศาสนาต่างๆ ตลอดปี เช่น พิธีการสืบชะตา ทำเพื่อคนป่วย คนสูงอายุ หรือผู้เคราะห์ร้าย ให้มีอายุยืนยาว ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ พิธีบูชาท้าวทั้งสี่ หรือเทวดาที่รักษาทิศสำคัญทั้งสี่ทิศ เพื่อให้เทวดามารักษาบ้านเรือนให้อยู่สุขสบาย พิธีดำนกกั้วฉลาก ทำเมื่อเกิดกลางร้ายในบ้าน พิธีเอาขวัญสู่ขวัญ พิธีการส่งเคราะห์ การบูชาเทียน เป็นต้น

3) การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ พบว่าสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเหมาะสมในการจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จุดเด่นอยู่ที่มีฐานแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยหลวง อ่างเก็บน้ำห้วยซอน น้ำตกห้วยจันทร์ ผาถาก

ข) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จุดเด่นอยู่ที่ชุมชนห้วยหม้ายมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานศิลปะพื้นบ้าน วัดพระธาตุหนองจันทร์ ศาลเจ้าแม่บัวเทพ เจ้าแม่บัวไข่ และเจ้าพ่อสำอางค์ เมืองเวียงเทพ วัดห้วยหม้าย ภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ซึ่งเป็นจุดซื้อของฝากสำหรับนักท่องเที่ยวที่แวะมาเยี่ยมชม

4) ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยหม้าย ประกอบ

ด้วย 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการประสานงานและให้ข้อมูลบริบทชุมชนห้วยหม้าย 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน ความเป็นไปได้ และอุปสรรคในเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละเส้นทาง เพื่อคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในชุมชนห้วยหม้าย 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการพัฒนาชุมชนห้วยหม้ายเพื่อปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม และร่วมกันผลักดันให้มีการพัฒนาถิ่นแผ่นดินเกิดให้ดีขึ้น 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนห้วยหม้าย โดยใช้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์ด้วยเหตุผล 6) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อคัดเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวนำร่องในชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสม 2 โปรแกรม ได้แก่ โปรแกรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติ (ทัวร์เพื่อสุขภาพ) และ โปรแกรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชน 7) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อทดลองโปรแกรมการท่องเที่ยว 8) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อร่วมจัดทำเรื่องราว (stories) เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชนห้วยหม้าย 9) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่น บรรยายให้ข้อมูลความสำคัญของสถานที่ต่างๆ 10) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมเป็นผู้ประกอบการ การจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เช่น การทำบายศรีสู่ขวัญ การเล่นดนตรีไทย สะล้อ ซอ ซึง เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น

โรงงานสุราพื้นบ้าน ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ อีกหนึ่งทุนทางสังคมที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

ยังมีกลุ่มเยาวชนรักศอยหลวงร่วมเป็นมัคคุเทศก์ตัวน้อยแนะนำสถานที่สำคัญๆ และบอกเล่าถึงเรื่องราวชุมชนห้วยหม้ายแก่นักท่องเที่ยว

5) ผลการพัฒนาเรื่องราวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชน

หลังจากได้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชนห้วยหม้ายแล้ว คณะวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันจัดทำเรื่องราว (stories) เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสม จัดทำเป็นสื่อแผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์ไปยังท้องถิ่นอื่นๆ ในระดับตำบล อำเภอ และระดับจังหวัด ซึ่งในแผ่นพับจะมีข้อมูลเรื่องราวความเป็นมา ความโดดเด่นและความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนห้วยหม้าย ดังคำขวัญที่คนในชุมชนห้วยหม้ายได้ร่วมกันคิดขึ้น ดังนี้ “เวียงเทพเมืองเก่า ถิ่นเหล่าพื้นบ้าน นมัสการพระธาตุหนองจันทร์ ดำานามหัตถกรรมพระธาตุแดงเขียว แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ถ้ำและน้ำตกหลากหลายตระการตา งามล้ำค่าดินแดนห้วยหม้าย” ประกอบด้วย 2 โปรแกรม ดังนี้ (1) เรื่องราวโปรแกรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาระบบนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ และความสัมพันธ์ระหว่างคน สัตว์ป่า ป่าไม้ สายน้ำ (2) เรื่องราวโปรแกรมศึกษาวิถีชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ดำานามเรื่องเล่า วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนห้วยหม้าย ทั้งนี้โดยจัดทำเป็นแผ่นพับเพื่อ

ประชาสัมพันธ์ และแจกจ่าย

การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลงานวิจัยครั้งนี้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้ายได้นำบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบลห้วยหม้ายระยะ 3 ปีต่อ ยอดเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนห้วยหม้าย
2. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้ายมีนโยบายสนับสนุนให้จัดทำห้องเรียนชุมชนท้องถิ่นจากอดีตถึงปัจจุบัน ชื่อว่า “ศาลาสร้างสุข” เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนห้วยหม้าย และเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำกิจกรรมในชุมชน
3. แกนนำชุมชนทั้ง 17 หมู่บ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนห้วยหม้ายขึ้น เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยวในชุมชนโดย

แผ่นพับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชนห้วยหม้าย โปรแกรมศึกษาวิถีชุมชน

แผ่นพับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่โดดเด่นในชุมชนห้วยหม้าย โปรแกรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติ

4. กลุ่มเยาวชนห้วยหม้ายจัดตั้งตนเองเป็นชมรมรักศอยหลวงเพื่อร่วมทำกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนห้วยหม้าย รวมถึงร่วมเป็นยุวมัคคุเทศก์เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวในชุมชนห้วยหม้ายแก่ผู้มาเยือนในชุมชน

5. แกนนำชุมชนแต่ละหมู่บ้านจัดทำกิจกรรมปรับภูมิทัศน์ของ

สถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ของตนให้ดีขึ้นทั้งตำบลเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนและดึงดูดใจแก่ แขกผู้มาเยือน

6. โรงเรียนเวียงเทพและโรงเรียนวัดห้วยหม้ายได้นำผลการวิจัยครั้งนี้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสืบสานและถ่ายทอดแก่นุชนรุ่นหลัง ที่เกิดในพื้นที่นั้น ดินห้วยหม้ายได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมา วิถีชุมชน วัฒนธรรม และประเพณีในชุมชน ปลุกฝังให้เกิดสำนึกรักบ้านเกิด

อภิปรายผล

1) **สรุปองค์ความรู้จากงานวิจัย** จากการลงพื้นที่ปฏิบัติโครงการวิจัยนี้ พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีความพร้อมทางด้านทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางปัญญาที่มีศักยภาพ คนในชุมชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนห้วยหม้ายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งความสำเร็จนี้เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ เข้าใจแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีส่วนร่วมในการผลักดันสู่การปฏิบัติได้จริง รวมถึงผู้นำท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์และได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนในชุมชนมีความเข้มแข็งและกระตือรือร้น นอกจากนี้

นั้น ชาวบ้านยังได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และลงมือปฏิบัติโดยมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษาทั้งภายในชุมชนและภายนอก รวมถึงองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ให้การสนับสนุนในการเข้าร่วมประชุมหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ถือเป็นปัจจัยภายนอกอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงกัน นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนห้วยหม้าย

2) **การตอบสนองยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดแพร่** จากกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน สู่ความยั่งยืนในการสร้างองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน สู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งผลจากการวิจัยสามารถตอบสนองยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ได้อย่างดี ทั้งนี้ ดำเนินการ โดยใช้กลไก 3 ส่วน นั่นคือ (ก) การใช้พลังชุมชนขับเคลื่อน (ข) การค้นหาสิ่งดีๆ ในท้องถิ่น และ (ค) การขับเคลื่อนโดยใช้กลยุทธ์ เสริม สร้าง และพัฒนา สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สอดคล้องและตรงกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ได้ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของจังหวัดแพร่ ก็คือ การทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

- เกสร ใจจันทร์. 2550. เอกสารบทสรุปการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน ประจำปีงบประมาณ 2549 วันที่ 15-16 กันยายน 2550 ณ สถานวิชาการนานาชาติ สำนักบริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ : 137-151.
- ธัญญา พรหมบุรุษย์ และคณะ. 2550. เอกสารบทสรุปการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน ประจำปีงบประมาณ 2549 วันที่ 15-16 กันยายน 2550 ณ สถานวิชาการนานาชาติ สำนักบริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ : 113-120.
- ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแพร่. 2548. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล: http://www.phrae.go.th/plan_yuthsart.html?pv=&view=1 วันที่ 28 พฤษภาคม 2551.
- สินธุ์ สโรบล. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค วนิดา เพรส : เชียงใหม่. 332 หน้า.
- สนธยา พลศรี. 2545. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์. กรุงเทพฯ. 280 หน้า.
- อุบลวรรณ อยู่สุข และคณะ. 2549. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ นครสวรรค์ ครั้งที่ 2 วันที่ 28-29 กรกฎาคม 2549 ณ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก : 164-165.

บทปริทัศน์

การศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดย : รองศาสตราจารย์ สุณีย์ เลี้ยวเพ็ญวงศ์

ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จากกระแสความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวความคิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะช่วยให้ชุมชนได้สืบสานและสืบทอดมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ในปัจจุบันการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในประเทศไทยหันมาใส่ใจกิจกรรมในเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้นกว่าในอดีตที่เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแนวทุนนิยมที่เน้นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ แต่อย่างไรก็ตามจากบทเรียนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากในอดีตพบว่าจำเป็นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน

ดังนั้นในการทำวิจัยโครงการวิจัยเรื่องการศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของศิริพร พันธุลี และปิยะพร ขอนแก่น จึงเลือกที่จะใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนามด้วยการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับข้อมูลทุติยภูมิใช้วิธีศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประมวลผล วิเคราะห์ข้อมูลตามบริบทที่รวบรวมได้ และเปิดเวทีประมวลผลร่วมกันกับชุมชน จัดกิจกรรมการวิจัยด้วยการเสวนากับทุกภาคส่วนทั้ง อบต. ป่าไม้ ราษฎรชาวบ้าน ผู้นำ เยาวชน ผู้สูงอายุ หมอเมือง และกลุ่มแม่บ้านเพื่อรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนห้วยหม้าย แล้วทดลองรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จัดทำเรื่องราว และจัดเวทีชาวบ้านเพื่อร่วมเสนอความคิดเห็นก่อนสรุปผลการศึกษา จนส่ง

ผลให้เกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และเกิดผลการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานและดำเนินการวิจัยด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทำให้สามารถเชื่อได้ว่าจะได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทั้งยังทำให้เกิดนักวิจัยชุมชนซึ่งน่าจะสามารถจัดการท่องเที่ยวและประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถส่งเสริมและพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างดี

ผลจากการศึกษาบริบทชุมชนที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งน้ำพุร้อน สวนป่าสน ถ้ำผาน้ำบ่อ ซึ่งมีหินงอกหินย้อยสวยงาม น้ำตก และอ่างเก็บน้ำ รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ซึ่งยังคงมีการสืบสานต่อจนปัจจุบัน ซึ่งบริบทเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นทุนทางท้องถิ่นที่สามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณค่าตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว และจัดทำเรื่องราว ตำนาน (Stories) เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนห้วยหม้าย และเป็นห้องเรียนสำหรับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้มีเอกลักษณ์อย่างชัดเจนขึ้น เช่นเดียวกับการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและวิถีชีวิต ซึ่งมีการพึ่งพากันแบบเครือญาติ ใช้ชีวิตพอเพียง ปลูกผักปลอดสารพิษ และการหาของป่ามาประกอบอาหาร ตลอดจนการทำ “น้ำปู” สำหรับประกอบอาหาร การรักษาโรคด้วยสมุนไพร และงานหัตถกรรมทั้งการทอผ้า และจักสาน ภายในชุมชน ทั้งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ศิลปะพื้นบ้าน และดนตรีพื้นเมืองแก่คนรุ่นใหม่ของชุมชน และยังมีการแต่งกายแบบ

พื้นเมืองในกลุ่มผู้สูงอายุ มีการจัดกิจกรรมพิธีกรรมตาม ประเพณีทางศาสนาที่นับถือตลอดปี เช่น การสืบชะตา การบูชาข้าวทั้งสี่ที่รักษาทิศ พิธีดำนํ้ายฉลาก พิธีเอา ขวัญสู่ขวัญ พิธีสังเคราะห์ และการบูชาเทียน เป็นต้น ซึ่ง วัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าและน่าสนใจ สำหรับการท่องเที่ยว ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ของชุมชน เพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน

การวิจัยครั้งนี้ ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งมีจุดเด่น ในการเป็นฐานแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยหลวง อ่างเก็บน้ำห้วยซอน น้ำตกห้วยจันทร์ และผา ฉาก ส่วนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีประวัติ ศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ทั้ง พิพิธภัณฑสถานพิงบ้าน วัดพระธาตุหนองจันทร์ ศาล เจ้าแม่บัวเทพ เจ้าแม่บัวไข และเจ้าพ่อสง่า กำแพงเมือง เวียงเทพ วัดห้วยหม้าย และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน จากการดำเนินงานทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้เกิดการรวบรวมเรื่องราวเกี่ยว กับแหล่งท่องเที่ยวและได้จัดทำเป็นสื่อแผ่นพับเพื่อการ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทั้งได้เกิดคำขวัญของชุมชน

คือ “เวียงเทพเมืองเก่า ถิ่นเหล่าพิงบ้าน นมัสการพระ ธาตุหนองจันทร์ ดำนํ้านมหัสจรรย์พระธาตุแดงเขียว แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ถ้ำและน้ำตกหลากหลายตระการตา งานล้ำค่าดินแดนห้วยหม้าย” และทำให้ อบต. ได้นำ ไปเป็นแผนพัฒนาตำบลห้วยหม้ายระยะ 3 ปี พัฒนาการ ท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมและเกิดชมรมการท่องเที่ยวเชิง นิเวศชุมชนห้วยหม้าย ชมรมรักย์ดอยหลวงของกลุ่ม เยาวชน และเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดแพร่ ซึ่งหากมีการ หนุนเสริมกัน ก็จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

โดยสรุปแล้วจากการวิจัยโครงการนี้ทำให้ ชุมชนห้วยหม้ายได้ค้นพบศักยภาพของชุมชนในการ จัดการท่องเที่ยว และเป็นการกระตุ้นให้เกิดความ ตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนความรับผิดชอบในการร่วมกันดูแลรักษา วัฒนธรรมชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อให้ อยู่ร่วมกันได้อย่างเอื้อประโยชน์ต่อกัน และทำให้ชุมชน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวสำหรับการจัดการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนต่อไป

บทปริทัศน์

การศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญชร แก้วส่อง

สาขาการบริหารการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การจัดการท่องเที่ยวในระยะเวลาที่ผ่านมามักเป็นการวิจัยเพื่อการจัดการท่องเที่ยวในกระแสหลัก โดยมุ่งเป้าของการวิจัยสู่การหาช่องทางเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียว การวิจัยการท่องเที่ยวที่เน้นการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการให้ชุมชนมีส่วนร่วมหรือเป็นเจ้าของงานวิจัยร่วมกัน ในขณะเดียวกัน กระบวนการวิจัยที่เริ่มจากการศึกษาศักยภาพชุมชนเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจศักยภาพของตนเอง ก่อนที่จะวางแผนทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนในระยะต่อไป ในการปฏิสัมพันธ์งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้มองขอให้มุมมองต่องานวิจัยนี้ใน 4 ประเด็น คือ คุณค่าของการวิจัยโดยภาพรวม การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการเสริมสร้างพลังชุมชนท้องถิ่น การสร้างระบบการจัดการภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการต่อยอดขยายผลงานวิจัยต่อไป

คุณค่าของโครงการวิจัยโดยภาพรวม รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยทั่วไปเป็นรูปแบบการวิจัยที่มีคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่นหลายประการ เพราะชุมชนต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ทั้งช่วงการวิจัย ค้นหาความรู้เพื่อนำสู่การวางแผนการปฏิบัติการ และในช่วงของการปฏิบัติการ และถ้าการวิจัยนี้จะพัฒนาไปสู่การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หรือการวิจัยที่มีฐานมาจากชุมชน (Community Based Research-CBR) ซึ่งไม่ได้มุ่งเฉพาะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยและปฏิบัติการ แต่เน้นไปถึงการมุ่งให้ชุมชนได้รู้จักตัวของชุมชน ภูมิปัญญาและทุนที่มีทั้งหมดในชุมชนทั้งทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทุนที่เป็นผู้นำ ปราชญ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีที่สั่งสมของชุมชน ฯลฯ ก็จะช่วยให้การวิจัยนี้มีคุณค่าต่อการสร้างนักวิจัยชุมชนที่เป็นพุทธะหรือผู้ตื่น ผู้รู้ ผู้เบิกบาน ที่มีสำนักชุมชนท้องถิ่นและสำนัก

สังคม ในขณะเดียวกันก็จะได้รับรู้ หรือองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญา และการประยุกต์ จากการวิจัย พร้อมทั้งน่าจะก่อให้เกิดสังกะ หรือความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัย ซึ่งจากงานวิจัยนี้ก็พบว่าคุณค่าดังกล่าวเกิดขึ้นหลายประการ

การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการเสริมสร้างพลังชุมชนท้องถิ่น การวิจัยนี้มีคุณค่าต่อการเสริมสร้างพลังชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างสูง ถ้าได้จัดกระบวนการวิจัยที่มีทีมงานมาจากกลุ่มคนหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเข้าใจว่าได้จัดตามนั้นแล้ว ส่วนมุมมองเพิ่มเติมเห็นว่าการวิจัยนี้ได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เป็นองค์ความรู้เก่าของการวิจัยว่าด้วยการท่องเที่ยวจากพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่แนใจนักว่าความรู้ดังกล่าวได้มีส่วนสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ ดังนั้นถ้าสามารถ **ใช้ข้อมูลภายนอกเชื่อมการเรียนรู้กับข้อมูลภายใน** ได้จะช่วยสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้แก่นักวิจัยชุมชนและชุมชนเป็นอย่างมาก แต่มีข้อพึงระวังก็คือ อย่างเอาความรู้ภายนอกไปครอบงำ หรือทำให้ชุมชนไม่คิดวิเคราะห์อย่างแท้จริงมุ่งการลอกเลียนความรู้ภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว

การสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างกว้างขวางในช่วงของการปฏิบัติการวิจัย เป็นสิ่งที่ควรที่จะเกิดขึ้นในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำแผนที่กายภาพของชุมชนถ้าจัดทำอย่างจริงจังจะช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้กายภาพและศักยภาพของชุมชนเองอย่างกว้างขวาง การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ถ้าเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้จะช่วยให้ชุมชนเกิดสำนึกรักท้องถิ่นไปในตัว เพราะชุมชนจะมองเห็นรากเหง้าของตนเองจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นอกจากนี้ในช่วงของการเก็บรวบรวมข้อมูลถ้าไม่มุ่งเน้นรูปแบบการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ (Focus Group Interviewed) เพื่อให้ได้ข้อมูลจนเกินไปนัก แต่เน้นให้ชุมชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มิใช่เป็น

เพียงผู้ให้ข้อมูล ก็จะเป็นกระบวนการศึกษาสำหรับชุมชนอย่างดี

การสร้างระบบการจัดการภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ในงานวิจัยเรื่องนี้ก็ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ สร้างศักยภาพการจัดการของชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวที่สามารถรักษาระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนได้ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์แห่งทุนที่มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ จนลืมรากเหง้าและความดีงามของตนเอง ระบบการจัดการที่มีคนหลายกลุ่มเกี่ยวข้อง ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ที่น่าสนใจ แต่อย่างไรก็ตามมีข้อพึงระวังว่าในช่วงการปฏิบัติการวิจัยอาจยังมีขอบข่ายการหนุนช่วยที่เป็นจริงได้ แต่ในช่วงหลังพึงระวังความแตกแยกจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง นอกจากนี้ ในการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการจัดการอาจต้องสนใจแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีใช้เพียงพิธีกรรมหรือศิลปพื้นบ้าน แต่ควรวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของชุมชนที่พัฒนาให้เข้มแข็งขึ้นกว่าเดิมจากกระบวนการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจึงมิใช่เพียงการขายสินค้าให้คนอื่น แต่มุ่งให้ตัวตนเข้มแข็งขึ้นด้วย

การขับเคลื่อนต่อยอดงานวิจัย การวิจัยนี้มีคุณค่าควรที่จะเคลื่อนงานต่อยอดในหลายประการ ได้แก่ **การยกระดับและปรับกระบวนการวิจัยสู่การแก้ปัญหาอื่นของชุมชน** ซึ่งถ้าในช่วงของการวิจัยชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมปฏิบัติอย่างจริงจัง ชุมชนจะสามารถใช้ความรู้เชิงกระบวนการดังกล่าวไปสู่การแก้ปัญหาอื่นของ

ชุมชนได้ และที่สำคัญถ้าพบว่างานวิจัยนี้มีคุณค่าอย่างจริงจังกับชุมชนท้องถิ่น การต่อยอดงานวิจัยต่อไปควรมี **การยกระดับงานวิจัยไปสู่การสื่อสารสาธารณะ** เพื่อให้พื้นที่อื่นหรือสังคมส่วนอื่นได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วย นอกจากนี้ในงานวิจัยนี้ได้มีความพยายามที่จะ **ขับเคลื่อนงานให้เป็นนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ซึ่งเป็นสิ่งที่ดียิ่ง แต่ในกระบวนการขับเคลื่อนงานดังกล่าวไม่ควรปล่อยให้เกิดขึ้นตามยถากรรมแต่ควรมีการวิเคราะห์และจัดวางกระบวนการร่วม อย่างไรก็ดีตามเนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยของนักวิชาการในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สิ่งที่ควรจะต้องคิดต่อไปคือ จะนำการวิจัยมาใช้สร้างระบบการเรียนการสอนที่จะช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและเกิดการเรียนรู้ที่จะเคารพและศรัทธาในตัวตน ชุมชน และสังคมโดยรวม ซึ่งอาจจะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างที่ไม่ฝืนกันก็ได้

ถึงแม้ว่างานวิจัยที่ดำเนินการมานี้ดูเหมือนจะสวยงามงดงาม แต่ในความเป็นจริงนั้นคุณค่าที่ติดมาที่เกื้อหนุนอาจยังเป็นเพียงองค์ประกอบเล็ก ๆ หรือหน่ออ่อนในชีวิตจริงของชุมชนท้องถิ่นเท่านั้น การจะสร้างการวิจัยให้มีพลังอย่างแท้จริงอาจยังต้องการกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีนักวิชาการที่เกาะติดเพื่อร่วมเรียนรู้กับพื้นที่อย่างจริงจัง เพื่อให้หน่ออ่อนแห่งความดีงามที่เพิ่งเริ่มผลิดอกออกหน่อได้มีโอกาสเติบโตขึ้นและยืนหยัดในสังคมได้อย่างแท้จริง

หัวหน้าคณะวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธงชัย นิตีรัฐสุวรรณ

คณะวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีการประมง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

วิทยาเขตตรัง

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

ศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง อ.สิเกา

จ.ตรัง 92150

E-mail : nitiratsuwana@yahoo.com

โครงการการจัดการประมงปูม้า

แบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง

บทคัดย่อ

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า การประมงปูม้ามีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะต่อชาวประมงขนาดเล็กจำนวนมากที่ทำการประมงปูม้าอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาภาวะเสื่อมโทรมของทรัพยากรปูม้า อันเป็นที่มาของโครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการประมงปูม้าอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืน รวมทั้งการกำหนดยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาการประมงปูม้า โดยชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้โดยแบ่งการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนแรกเป็นการวิจัยเพื่อการรวบรวมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการประมงปูม้าทั่วไป ประกอบด้วย (1) การวิจัยเพื่อประเมินสถานะทรัพยากรปูม้าบริเวณชายฝั่งจังหวัดตรัง (2) การวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลการแพร่กระจายของปูม้าบริเวณพื้นที่ศึกษา และ (3) การวิจัยเพื่อสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวประมงปูม้าขนาดเล็กในจังหวัดตรัง ส่วนที่สองเป็นการบูรณาการ โดยนำผลการวิจัยส่วนแรกมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำแนวทางการจัดการประมงปูม้าอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังขึ้น จากนั้นนำมาจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่เพื่อปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ผลการดำเนินงานส่วนแรกได้ข้อสรุปที่สำคัญคือ หากต้องการจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต้องลดปริมาณการลงแรงงานประมงจากปัจจุบันลง หรือไม่ก็ใช้วิธีการเพิ่มการทดแทนที่แทน ปังจี้ที่มีผลต่อการแพร่กระจายของปูม้าคือระดับความลึกของน้ำ บริเวณแหล่งหญ้าทะเล และปังจี้หลักที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ประเภทเครื่องมือประมงคือระดับความลึกของน้ำ ระยะทางจากที่พักอาศัยของชาวประมงและต้นทุนของเครื่องมือ และชาวประมงปูม้าส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ ไม่มีอาชีพเสริม ผลการดำเนินงานส่วนที่สอง ได้แนวทางการจัดการและยุทธศาสตร์การทำประมงปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง โดยจัดแบ่งเขตพื้นที่การประมงและเครื่องมือประมงเป็น 10 เขตพื้นที่ 6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประมงปูม้า ทั้งนี้โดยมีมาตรการและนโยบายที่สำคัญคือ การรวมกลุ่มชาวประมง การลดการทำประมงปูม้าขนาดเล็ก เพิ่มการทดแทนที่ในธรรมชาติ เพิ่มรายได้ให้ชาวประมง และการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้าให้กับชุมชน

Sustainable Fisheries Management for the Blue Swimming Crab (*Portunus pelagicus* Linnaeus, 1758) in Trang Province

Abstract

Integrate blue swimming crab (BSC) fishery management for sustainable in Trang province studied form 1) BSC biology and stock assessment 2) BSC distribution and 3) BSC fisher socio-economic. Studied data were analyzed to integrate BSC fishery management for sustainable.

BSC stock assessment in Trang province showed that was overfishing. For maximum sustainable yield and maximum sustainable economic should be decrease fishing effort to 40 and 60 percent from present. Distribution of BSC showed that small size of BSC lived near shore specially channel mouth, river mouth and seagrass beds; medium size of BSC distributed cover area and large size of BSC found at eastern of Kradan island. Trend of large size of BSC area ratio on October was increase and highest on February. And trend of small size of BSC area ratio on March was increased and highest on June. BSC density was high at near shore especially seagrass beds. Factors of BSC distributions are depth of area and seagrass beds. Five fishing gears are mainly employed, i.e., crab gill net (CGN), red crab trap (RCT), collapsible crab trap (CCT), traditional crab trap (TCT) and crab dip-net (CDN). Different of fishing gear types were fishing time and crab yield. Factors of fisher decision for selecting fishing gear were; 1) depth of fishing area, 2) distance of fisher house to fishing area and 3) fishing gear cost. Fishers agreed to follow most of the appropriate BSC fishing practices excepted BSC yield and area limitation.

The recommendations for integrate BSC fishery for sustainable must be classify by fishing area. The recommendation for BSC policies were; 1) create fishers networks, 2) decrease small BSC fishing, 3) increase BSC recruitment; 4) increase fisher household revenue form minor occupation, and 5) growth BSC conservation for fisher community.

Head of Research Team

Assistant Professor Tongchai Nitiratsuwan

Faculty of Science and Fisheries
Technology. Rajamangala University of
Technology Srivijaya, Trang Campus.
Address : 179 M. 3 Tambon Maifad
Amphur Sikao Trang, Thailand. 92150
E-mail : nitiratsuwan@yahoo.com

คำนำ

ปทุมมาเป็นสัตว์น้ำที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งของประเทศไทย จากสถิติปริมาณปทุมที่นำเข้ามาใช้ประโยชน์ของโลก ในปี พ.ศ. 2548 ประเทศไทยมีการนำเข้าปทุมเข้ามาใช้ประโยชน์จัดเป็นลำดับ 3 ของโลกรองจากประเทศจีน และฟิลิปปินส์ โดยสถิติ พ.ศ. 2548 มูลค่าของปทุมที่ไทยจับได้รวม 2,073.8 ล้านบาท (กรมประมง, 2551) นอกจากนี้เป็นที่นิยมบริโภคของคนทั่วไปในประเทศแล้ว ปทุมยังเป็นที่ต้องการของโรงงานผลิตอาหารกระป๋องเพื่อการส่งออก โดยพบว่าในปี พ.ศ. 2540 ปริมาณปทุม

การทำประมงปทุมที่เกินศักยภาพการผลิตของธรรมชาติก่อให้เกิดปัญหาแย่งชิงทรัพยากรและพื้นที่ทำการประมง

ที่ถูกจับมาใช้ประโยชน์มีจำนวน 40,089 ตัน คิดเป็นมูลค่ากว่า 1,704.4 ล้านบาท สถิติการส่งออกพบว่า ในปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยส่งผลิตภัณท์ปทุมในรูปแบบกระป๋องและแช่เยือกแข็งจำนวน 4,936.43 ตัน มีมูลค่ากว่า 1,403.57 ล้านบาท จากสถิติการส่งออกตั้งแต่ปี 2540-2542 ปทุมมีปริมาณการส่งออกเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม นับแต่ช่วงปี 2544 เป็นต้นมา ปรากฏว่า สถิติการส่งออกลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า ปัญหาการประมงที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ตามบริเวณชายฝั่งทะเลของไทย คือการทำประมงเกินศักยภาพการผลิตของธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ปทุมอย่างไม่เหมาะสมและยั่งยืน ตลอดจนการแย่งชิงทรัพยากรและพื้นที่ทำการประมงกลายเป็นข้อขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ทรัพยากร หากไม่มีการจัดการทรัพยากรที่ดี เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชาวประมง ปัญหาที่อาจทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จึงจำเป็นต้องมีการจัดการปัญหาอย่างเหมาะสม

จากการศึกษาการจัดการประมงปทุมในหลายประเทศ พบว่ามีการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อการวิจัยสำหรับการประมงปทุมอย่างจริงจัง เช่น ในภาคใต้ของประเทศไทย ออสเตรเลีย ได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดมาตรการเพื่อจัดการประมงปทุม เช่น การห้ามทำการประมงปทุมที่มีไข่นอกกระดอง การปิดอ่าวในช่วงเดือน ต.ค. ถึง ม.ค. และการกำหนดกฎหมายทำการประมงปทุมที่มีความกว้าง

กระดองไม่ต่ำกว่า 110 มิลลิเมตร¹ เป็นต้น ซึ่งทำให้ผลผลิตปทุมของประเทศนี้มีความสม่ำเสมอขึ้น นอกจากนี้ในปัจจุบัน หลายประเทศพยายามพัฒนาวิธีการจัดการประมงที่เหมาะสมกับประเทศของตน และจากการประชุมของนักวิชาการด้านการจัดการประมงของประเทศต่างๆ ได้สรุปชัดเจนว่า การจัดการประมงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการประมงชายฝั่งนั้น ต้องใช้วิธีการจัดการประมงโดยชุมชน ปัญหาต่างๆ ของการประมงชายฝั่งจึงจะสามารถแก้ไขได้²

การจัดการประมงของประเทศไทยในอดีตนั้น เริ่มจากการจัดการแบบสั่งการจากภาครัฐสู่การปฏิบัติของชาวประมง โดยใช้ข้อมูลด้านชีววิทยาสัตว์น้ำเป็นตัวกำหนดพบว่า การดำเนินมาตรการเหล่านั้นไม่ประสบผลสำเร็จ ทรัพยากรสัตว์น้ำยังมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ทั้งนี้เกิดจากปัญหาหลักคือ ชาวประมงไม่ให้ความร่วมมือ อีกทั้งภาครัฐยังขาดเจ้าหน้าที่และงบประมาณที่จะเข้ามาบังคับใช้มาตรการ ต่อมาจึงมีแนวคิดในการจัดการประมงโดยชุมชน (Community-based management) ซึ่งเน้นกระบวนการทางสังคมของชุมชน (กังวาลย์, 2541) แต่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากขาดการประสานจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ปัจจุบันมีแนวคิดในการใช้การจัดการประมงร่วม (Cooperative management) หรือ Co-management เป็นการร่วมมือกันในการจัดการ หรือการประสานงานกันของผู้ใช้

¹ Kumar et al., 2003

² ชื่นวา, 2526; กังวาลย์, 2541

ทรัพยากรในท้องถิ่น หรือชุมชนนั้นๆ ได้แก่ ชาวประมง ภาครัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในการทำประมง ซึ่งรวมถึงเจ้าของเรือ พ่อค้าสัตว์น้ำ โรงงานต่อเรือ และองค์กรเอกชนอื่นๆ ที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการประมง โดยผ่านกระบวนการปรึกษาและการเจรจาร่วมกัน และยังครอบคลุมถึงการเห็นพ้องต้องกันในการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการจัดการ และเป็นการบูรณาการระหว่างชุมชนและการรวมอำนาจโดยภาครัฐ³ รวมทั้งปัจจัยสำคัญอื่นๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จ-ล้มเหลวของการดำเนินการอีก เช่น ความเข้มแข็งเอจริงเอจิงในการเริ่มต้นดำเนินการ ข้อมูลที่นำมาใช้ประกอบ และการบูรณาการระบบอื่นๆ เช่น ระบบเกษตรเข้ามาประกอบด้วย เป็นต้น

โครงการวิจัยว่าด้วยเรื่อง การจัดการประมงปูม้า อย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง ได้เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาหามาตรการที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการและยั่งยืน 2) เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูทรัพยากรปูม้าที่ชุมชนมีส่วนร่วม และ 3) เพื่อหาแนวทางให้ชาวประมงพื้นบ้านที่มีอาชีพจับปูม้า มีอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถสร้างความแข็งแกร่งให้แก่เศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนได้ต่อไป

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

การศึกษครั้งนี้แบ่งกรอบการศึกษาเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ ส่วนแรกประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 3 ด้านสำคัญ ดังนี้ (1) ด้านชีววิทยาและการประเมินทรัพยากรปูม้า (2) ด้านการแพร่กระจายของปูม้า และ (3) ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวประมงขนาดเล็กในจังหวัดตรัง ส่วนที่สองดำเนินการโดยการนำข้อมูลทั้ง 3 ด้านในส่วนแรกมาบูรณาการสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการประมงปูม้าอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการดำเนินการที่จะกล่าวถึงในหัวข้อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) การศึกษาด้านชีววิทยาและการประเมินสถานะทรัพยากรปูม้าในจังหวัดตรัง ดำเนินการศึกษาโดยสุ่มตัวอย่างปูม้าจากชาวประมงขนาดเล็กที่ทำปูม้าในจังหวัดตรัง การสุ่มเก็บตัวอย่างจำแนกตามประเภทของเครื่องมือทำการประมง ดังนี้ อวนจมปูม้า ลอบแดง ลอบพับเหลี่ยมแบบราว แบบพับเหลี่ยมแบบกลม และสวิงช้อนปูม้า ข้อมูลปูม้าที่จัดเก็บประกอบด้วย เพศ ความกว้างของกระดองด้านในและด้าน

นอก และน้ำหนัก โดยเก็บตัวอย่างตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2550 รวม 12 เดือน สำหรับข้อมูลผลผลิตปูม้ารวบรวมจากผู้รวบรวมในพื้นที่ นำข้อมูลที่ได้มาทำการประเมินสถานะการประมงปูม้าในจังหวัดตรัง

2) การศึกษาการแพร่กระจายของปูม้าในจังหวัดตรัง ดำเนินการศึกษาโดยกำหนดพื้นที่ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ทำประมงปูม้าของชาวประมงขนาดเล็กในจังหวัดตรังทุกประเภทเครื่องมือประมง กำหนดจุดเก็บตัวอย่างจำนวน 262 จุด ระยะห่างระหว่างจุด 2-4 กิโลเมตร ในแต่ละจุดใช้ลอบพับแบบเหลี่ยม 3 ลูก ผูกห่างกัน 10 เมตร ดำเนินการเก็บข้อมูลเดือนละครั้ง ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 ถึงกันยายน พ.ศ. 2550 ข้อมูลที่บันทึกประกอบด้วย เพศ ความกว้างกระดองปูม้า ความลึกของจุดเก็บตัวอย่าง พื้นที่ท้องน้ำ ความเค็ม และอุณหภูมิ น้ำ วิเคราะห์ข้อมูลความหนาแน่นของปูม้า และขนาดของปูม้าในแต่ละจุด วิเคราะห์จำแนกกลุ่มแล้วหาค่าเฉลี่ยในแต่ละกลุ่ม และนำผลการวิเคราะห์เข้าสู่ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อจัดทำเป็นแผนที่การแพร่กระจายของปูม้า ด้วยโปรแกรม Arc GIS 9

3) การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม การผลิตและการจัดการในการประกอบอาชีพทำประมงปูม้าของชาวประมงขนาดเล็กในจังหวัดตรัง ดำเนินการศึกษาโดยใช้ประชากร คือ ชาวประมงขนาดเล็กที่ทำการประมงปูม้าในจังหวัดตรัง นำข้อมูลประชากรที่ได้มากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางกำหนดขนาดตัวอย่างจากประชากรของ Yamane (ณรงค์, 2542) จำนวน 262 ราย และกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster sampling) จำแนกตามหมู่บ้านและประเภทเครื่องมือประมงที่ใช้ทำประมงปูม้า ข้อมูลประชากรชาวประมงที่ทำประมงปูม้าศึกษาโดยใช้แบบสำรวจเก็บข้อมูลชาวประมงทุกรายในหมู่บ้านที่ทำประมงปูม้าในจังหวัดตรัง ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม พ.ศ. 2549 ข้อมูลที่รวบรวมประกอบด้วย ประเภทเครื่องมือประมงที่ใช้ทำประมงปูม้า และพื้นที่ทำประมงปูม้า นำข้อมูลที่ได้มากำหนดกลุ่มตัวอย่างชาวประมงเพื่อเก็บข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวประมง ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการประมงปูม้า เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ชาวประมงจำนวน 1 ครั้ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก และการสังเกต ระหว่างเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2549 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม

³ Pomeroy and Rivera-Guieb, 2005

SPSS รุ่น 10.5 และนำข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ โดยใช้โปรแกรม Arc GIS รุ่น 9.2 บรรยายข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาโดยใช้ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมานใช้การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนแบบทางเดียวและเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Scheffe

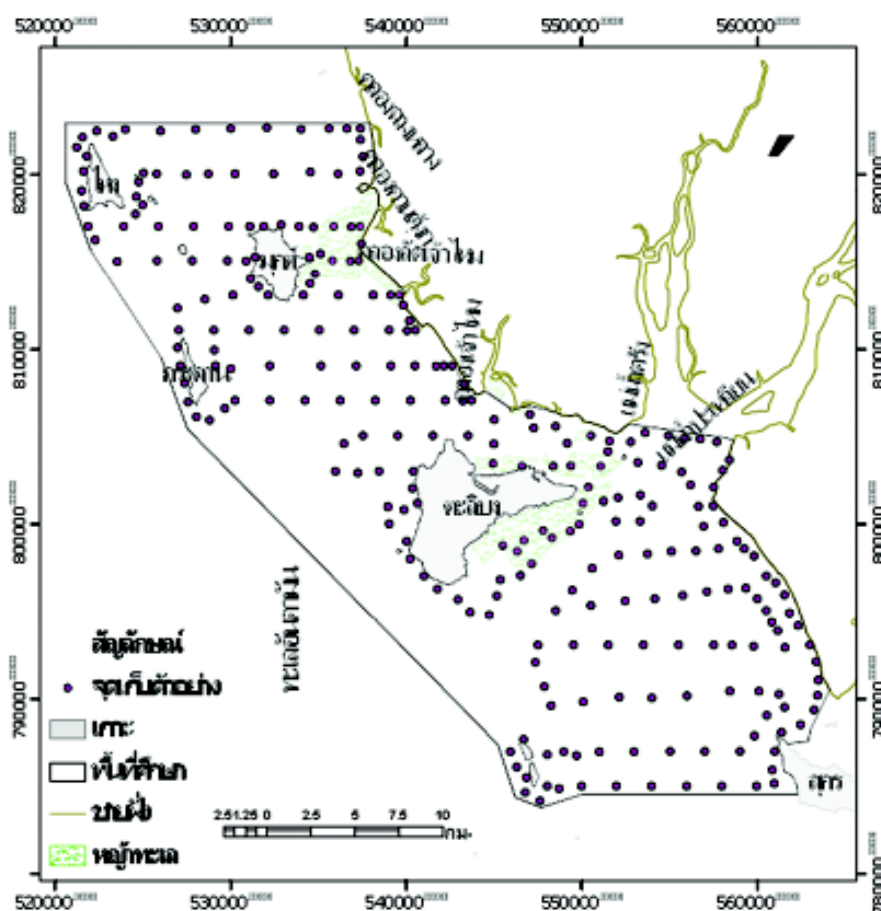
ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

1) การประเมินสถานะการประมงปูม้าในจังหวัดตรัง สถานะการประมงปูม้าในปัจจุบันทรัพยากรปูม้าบริเวณชายฝั่ง จังหวัดตรัง มีมวลชีวภาพรวม 98,963,000 กิโลกรัม สามารถทำการประมงได้ผลผลิต เท่ากับ 356,170,000 กิโลกรัม มีมูลค่าสัตว์น้ำเท่ากับ 22,137,558 บาท จากการทดสอบปรับเพิ่ม-ลด ระดับการลงแรงประมงในระดับต่าง ๆ พบว่าเมื่อทำการเพิ่มระดับการลงแรงงานประมง ผลผลิต มวลชีวภาพ และมูลค่าจะมีค่าลดต่ำกว่าภาวะปัจจุบัน แต่เมื่อปรับลดระดับการลงแรงงานประมงต่ำกว่าปีปัจจุบัน ปริมาณผลผลิต มวลชีวภาพ และมูลค่า พบว่าทรัพยากรปูม้า

มีผลผลิตสูงสุดและยั่งยืน (MSY) เท่ากับ 364,332,000 กิโลกรัม เมื่อลดปริมาณการลงแรงงานประมงลงจากปัจจุบัน ประมาณร้อยละ 40 ส่วนมูลค่าของทรัพยากรปูม้าสูงสุด (MEY) มีค่าเท่ากับ 25.29 ล้านบาท เมื่อลดการลงแรงงานประมงลงจากปัจจุบันร้อยละ 60

2) การแพร่กระจายของปูม้าในจังหวัดตรัง การแพร่กระจายของปูม้าในพื้นที่ศึกษาเมื่อจัดจำแนกตามความกว้างกระดองและความหนาแน่นของปูม้า แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม (ภาพที่ 1) กลุ่มที่ 1 บริเวณที่ไม่พบปูม้าเลยอยู่บริเวณเกาะและร่องน้ำลึก เช่น รอบบริเวณเกาะไหง บริเวณด้านตะวันออกของเกาะกระดาน เกาะมุกต์ เกาะตะลิ่งเบิง เกาะเหลียงเหนือ เกาะเหลียงใต้ และบริเวณปากร่องน้ำแม่น้ำตรัง กลุ่มที่ 2 บริเวณที่พบปูม้าขนาดใหญ่ (ความกว้างกระดองเฉลี่ย 13.8 เซนติเมตร) และปูมีความหนาแน่นน้อย (จำนวน 2.1 ตัว/ลอบ/จุด/ปี) พบกระจายอยู่บริเวณด้านนอกชายฝั่ง กลุ่มที่ 3 บริเวณที่พบปูม้าขนาดกลาง (ความกว้างกระดองเฉลี่ย 11.1 เซนติเมตร) และปูมีความหนาแน่นปานกลาง (จำนวน 4.6 ตัว/ลอบ/จุด/ปี) พบกระจายอยู่ทั่วไปของพื้นที่ศึกษา กลุ่ม

ที่ 4 บริเวณที่พบปูม้าขนาดเล็ก (ความกว้างกระดองเฉลี่ย 9.4 เซนติเมตร) และปูมีความหนาแน่นมาก (จำนวน 14.7 ตัว/ลอบ/จุด/ปี) พบบริเวณชายฝั่งตั้งแต่ปากคลองฉางหลวงถึงปากคลองลัดเจ้าไหม ปากคลองเจ้าไหมจนถึงปากแม่น้ำตรัง และบริเวณหญ้าทะเลของเกาะตะลิ่งเบิง และกลุ่มที่ 5 บริเวณที่พบปูม้าขนาดเล็ก (ความกว้างกระดองเฉลี่ย 6.8 เซนติเมตร) และปูมีความหนาแน่นน้อย (จำนวน 1.5 ตัว/ลอบ/จุด/ปี) พบเล็กน้อยบริเวณชายฝั่ง จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการแพร่กระจายของปูม้าขนาดเล็ซึ่งมีความหนาแน่นมาก และปูขนาดกลางกระจายอยู่บริเวณใกล้แนวชายฝั่งโดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ คลอง และแหล่งหญ้าทะเล

ภาพที่ 1 การแพร่กระจายของปูม้าในพื้นที่ศึกษาจังหวัดตรังช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2550
จำแนกตามความกว้างกระดอง (เซนติเมตร) และความหนาแน่น (ตัว/ลอบ/จุด/ปี)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม-เมษายน 2552

ความสัมพันธ์ของคุณภาพน้ำ และสภาพพื้นที่ท้องน้ำกับการแพร่กระจายของปูม้าในรอบปี บริเวณจังหวัดตรัง พบว่า ความลึกของน้ำส่งผลต่อขนาดของปูม้า โดยปูม้าขนาดเล็ก อาศัยอยู่บริเวณที่มีระดับน้ำไม่ลึกมาก โดยเฉพาะบริเวณชายฝั่ง บริเวณที่มีแหล่งหลบซ่อน เช่น พบปูม้ามากบริเวณแหล่งหญ้าทะเล ส่วนสภาพพื้นที่ท้องน้ำพบว่าบริเวณพื้นที่ท้องน้ำที่เป็นทรายปนโคลนพบปูม้าแต่บริเวณที่เป็นหินไม่พบปูม้า

3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม การผลิต และการจัดการการประกอบอาชีพทำประมงปูม้าของชาวประมงในจังหวัดตรัง ชาวประมงทั้งหมดเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในพื้นที่ อาศัยอยู่ในช่วง

วัยกลางคนซึ่งอยู่ในวัยทำงาน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับต้น ครอบครัวมีสมาชิกจำนวน 3-5 คน โดยเป็นผู้ที่หารายได้ 1-2 คนต่อครอบครัว รายได้และค่าใช้จ่าย 5,846 และ 5,148 บาทต่อเดือน แสดงให้เห็นว่าชาวประมงเองมีรายได้พอเพียงสำหรับครอบครัว ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มสมาชิกใดๆ การทำประมงปูม้าของชาวประมงขนาดเล็กในจังหวัดตรังใช้เครื่องมือทำการประมง 5 ประเภท โดยอวนจมปูม้าเป็นเครื่องมือประมงที่ชาวประมงใช้ทำประมงปูม้ามากที่สุด รองลงมาใช้ลอบแดง ลอบพับเหลี่ยมซึ่งมีวิธีการใช้ 2 แบบ คือ 1) แบบราว และ 2) แบบเดี่ยว ลอบพับกลม และสวิงปูม้า โดยเครื่องมือประมงแต่ละชนิดมีเงื่อนไขในการใช้คือ ระดับความลึกของน้ำ การใช้เครื่องมือประมงปูม้าแต่ละชนิดมีความแตกต่างกันในเรื่อง จำนวนเดือนทำประมง จำนวนวันทำประมง ระยะเวลาทำประมง และผลผลิตปูม้าที่ได้รับ โดยชาวประมงที่ใช้ลอบสามารถทำการประมงได้ทั้งปีซึ่งนานกว่าชาวประมงที่ใช้ อวนและสวิงช้อนปูม้า ส่วนผลผลิตปูม้าที่ได้รับพบว่าลอบพับเหลี่ยมมีผลจับสูงที่สุดเนื่องจากใช้ลอบเป็นจำนวนมาก (200-400 ลูก/เที่ยว) ส่วนสวิงช้อนปูม้ามีผลจับต่ำสุด

แหล่งทำการประมงปูม้าของเครื่องมือประมงแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยหลักคือ ระดับความลึกของน้ำ โดยอวนจมปูม้าทำการประมง บริเวณห่างจากชายฝั่งมากที่สุดเนื่องจากต้องทำการประมงในบริเวณที่มีระดับน้ำลึกกว่า

การควบคุมปริมาณการจับปูม้าและการแบ่งเขตทำประมง 2 เรื่องที่ต้องระวังในการดำเนินงาน หากดำเนินงานในช่วงที่ชาวบ้านยังไม่พร้อมอาจเกิดแรงต้านจากชุมชน

เครื่องมือประมงประเภทอื่นๆ อีกทั้งระยะทางจากที่พักอาศัยของชาวประมงเองก็มีผลถึงประเภทเครื่องมือประมงที่ใช้เช่นกัน ชาวประมงที่ใช้ลอบส่วนใหญ่อาศัยบริเวณใกล้ชายฝั่งทำการประมงในบริเวณที่อยู่ใกล้ที่อาศัย ซึ่งบริเวณนี้มีระดับน้ำ ที่ไม่ลึกนัก ต้นทุนของเครื่องมือประมงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวประมงเลือกใช้อุปกรณ์ที่แตกต่าง เพราะหากใช้เครื่องมือประมงที่มีราคาสูงเมื่อสูญหายไปจะเกิดความเสียหายมาก แต่หากเป็นลอบแดงและลอบพับกลมความสูญเสียจะน้อยกว่า ลักษณะของผลผลิตปูม้าที่ชาวประมงจับได้ในจังหวัดตรัง พบว่าน้ำหนักปูม้าที่จับได้แต่ละแหล่งทำการประมงมีความแตกต่างกัน ($p < 0.01$) ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลักคือ แหล่งทำการประมง ส่วนประเภทของเครื่องมือประมงมีผลต่อขนาดปูม้าน้อยกว่าแหล่งทำการประมง

ความคิดเห็นของชาวประมงปูม้าในจังหวัดตรังที่มีต่อการทำประมงที่เหมาะสม พบว่าชาวประมงเห็นด้วยกับแนวทางการจัดการประมงปูม้าในทุกเรื่อง ยกเว้นการควบคุมปริมาณการจับปูม้า และการจัดแบ่งเขตทำประมงของแต่ละหมู่บ้าน ดังนั้นใน 2 เรื่องนี้ไม่ควรนำไปดำเนินการในระยะแรก การดำเนินการต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงแก่ชาวประมงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชาวประมงมีความคิดในการจัดการประมงปูม้าเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความคิดเห็นของชาวประมงในการอนุรักษ์ทรัพยากร

ประมงมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อการจัดการประมงปูม้าในหลายเรื่อง การดำเนินการในทุกเรื่องต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชาวประมงปูม้า สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของชาวประมงและความเป็นไปได้ในการดำเนินการ สุดท้ายผลผลิตที่ได้รับจากชาวประมงปูม้าในจังหวัดตรัง พบว่าน้ำหนักปูม้าที่จับได้แต่ละแหล่งทำการประมงมีความแตกต่างกัน ($p < 0.01$) ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลักคือ แหล่งทำการประมง ส่วนประเภทของเครื่องมือประมงมีผลต่อขนาดปูม้าน้อยกว่า

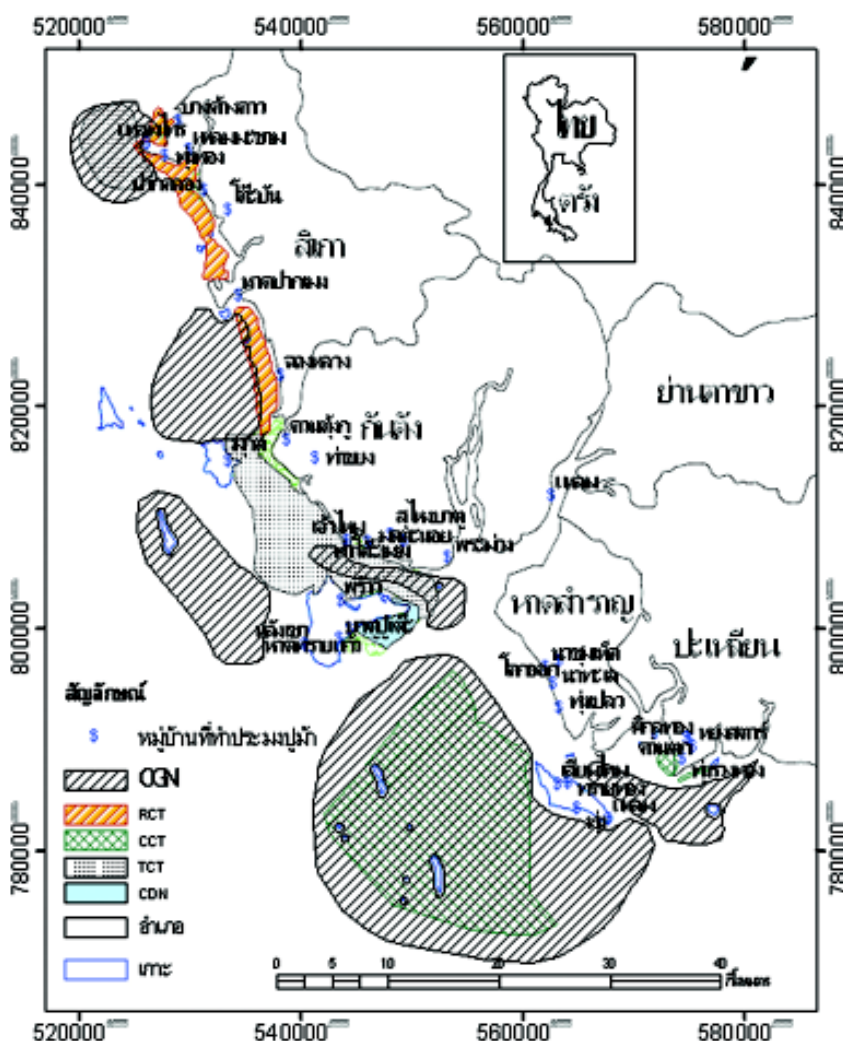
การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการนำผลวิจัยที่ได้ใน 3 ด้านข้างต้นมาสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวทางการจัดการประมงปูม้าแบบบูรณาการ และนำผลการสังเคราะห์ดังกล่าวมาจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่เพื่อปรับแก้ให้เกิดความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยมีผลดังนี้คือ

1) การประยุกต์ใช้รูปแบบในการพัฒนาการทำประมงปูม้าของแต่ละพื้นที่

จากผลการศึกษาพื้นที่ทำการประมงมีผลต่อวิธีการทำประมง และลักษณะของผลผลิตปูม้าที่ได้รับ ได้มีการบูรณาการการทำประมงปูม้าโดยแบ่งตามพื้นที่ทำการประมงและประเภทเครื่องมือประมง ออกเป็น 10 เขต กล่าวคือ (1) เขตพื้นที่ที่ประมงปูม้าบริเวณหัวแหลมไทร (จำนวน 80 ราย) ใช้อวนจมปูม้า และลอบพันแบบกลม ปูม้าที่จับได้มีขนาดใหญ่เพราะน้ำลึก (2) เขตพื้นที่ชายฝั่งตั้งแต่ปากคลองกะลาจนถึงปากคลองสิเกา (45 ราย) ใช้ลอบแดง ปูม้าขนาดเล็กเพราะน้ำตื้น (3) เขตพื้นที่ทิศตะวันออกของเกาะไห (98 ราย) ใช้อวนจมปูม้า ปูม้าขนาดใหญ่ (4) เขตพื้นที่ชายฝั่งตั้งแต่ปากคลองลำยาวถึงหน้าอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม (8 ราย) ใช้ลอบแดง ปูม้าขนาดเล็กระดับน้ำตื้น (5) เขตพื้นที่บริเวณระหว่างชายฝั่งกับเกาะมุกต์และเกาะตะลิง (212 ราย) ใช้ลอบพันกลม และอวนจมปูม้า ปูม้าขนาดค่อนข้างเล็ก ระดับน้ำตื้น (6) เขตพื้นที่ระหว่างเกาะ

ตะลิง เกาะกระดาน เกาะมุกต์ (129 ราย) ใช้อวนจมปูม้า ปูม้ามีขนาดใหญ่ ระดับน้ำลึก (7) เขตพื้นที่บริเวณหน้าทะเลทิศใต้ของเกาะตะลิง (9 ราย) ใช้สวิงปูม้า ปูม้าขนาดเล็ก ระดับน้ำตื้นมาก (8) เขตพื้นที่บริเวณทิศตะวันตกของเกาะสุกร ถึงเกาะเหลาเหลียง และเกาะเกตุรา (94 ราย) ใช้ลอบพันเหลี่ยมแบบราว และอวนจมปูม้า ปูม้าที่จับได้มีขนาดใหญ่ระดับน้ำค่อนข้างลึก (9) เขตพื้นที่หน้าตำบลท่าข้าม เกาะตะบัน จนถึงทิศตะวันออกของเกาะสุกร (30 ราย) ใช้อวนจมปูม้า ปูม้ามีขนาดใหญ่ ระดับน้ำค่อนข้างลึก (10) เขตพื้นที่หน้าตำบลท่าข้ามบริเวณชายฝั่ง (47 ราย) ใช้ลอบพันเหลี่ยมแบบราว ปูม้ามีขนาดปานกลาง ระดับน้ำค่อนข้างตื้น

แผนที่แหล่งทำการประมงปูม้าของชาวประมงขนาดเล็กในจังหวัดตรัง

จากลักษณะของเขตพื้นที่และวิธีการทำการประมงแต่ละเขต พบว่าแต่ละเขตมีข้อจำกัดของการทำการประมงคล้ายกัน นั่นคือ ชาวประมงมีรายได้ต่ำไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม ยังไม่มีกิจกรรมที่ใช้เพื่อปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า ขณะที่แหล่งทำการประมงส่วนมากมีปูม้าที่มีไข่นอกกระดองมาก ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการทำประมงจึงประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การดำเนินการรวมกลุ่มชาวประมงปูม้า โดยคำนึงถึงความแตกต่างในวิธีการทำการประมง การปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้าให้แก่ชาวประมงและประชาชนในชุมชน การลดการทำประมงปูม้าที่มีไข่นอกกระดอง ส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม หรือทำการประมงสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ และให้มีการกำหนดจำนวนชาวประมงที่ทำการประมงปูม้า เป็นต้น

2. ยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาการประมงปูม้า

(1) **การรวมกลุ่มชาวประมงปูม้า** โดยมีมาตรการจัดตั้งกลุ่มชาวประมงปูม้าระดับหมู่บ้าน ระดับพื้นที่ทำการประมง และระดับจังหวัดขึ้น ทั้งนี้โดยมีแนวทางการดำเนินการคือ การรวบรวมรายชื่อชาวประมง จัดประชุมคัดเลือกผู้นำกลุ่ม กำหนดกิจกรรมและมาตรการเพื่อพัฒนาการทำประมงปูม้าให้ยั่งยืนในแต่ละระดับ ซึ่งจะยังประโยชน์นอกจากทำให้มีกลุ่มชาวประมงปูม้าเกิดขึ้นแล้ว ยังทำให้ทราบปัญหาอุปสรรค และชาวประมงมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาการทำประมงปูม้าให้ยั่งยืน

(2) **การเพิ่มพันธุ์ปูม้าในธรรมชาติ** โดยมีมาตรการคือ การศึกษาวิจัยเทคนิคการเพาะพันธุ์เพื่อปล่อยในธรรมชาติ ดำเนินการเพาะพันธุ์ การลดการจับปูม้าที่มีไข่นอกกระดอง และโครงการจัดตั้งธนาคารปูม้า เป็นต้น โดยมีแนวทางการดำเนินงานคือ การศึกษาวิจัย การจัดตั้งกลุ่ม การจัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรปูม้า ดำเนินการเพาะฟักไข่นู่นแล้วปล่อยกลับสู่ธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งจะยังผลให้มีปูม้าในธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ชาวประมงมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า ขณะที่ยังมีรายได้เพิ่มขึ้น

(3) **การเพิ่มมูลค่าให้กับปูม้านิม** (ปูม้าที่ไม่ได้ขนาด) โดยมีมาตรการคือการเลี้ยงปูม้านิม โดยศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างคอกขุนปูม้าหรือกระชังขุนปูม้า และส่งเสริมให้ชาวประมงดำเนินกิจการเพิ่มมูลค่าปูม้านิม ก็จะสามารเพิ่มมูลค่าให้กับปูม้าที่จับขึ้นมาใช้ประโยชน์ และชาวประมงมีรายได้เพิ่มขึ้น

(4) **การลดการทำประมงปูม้าที่ไม่ได้ขนาด** โดยใช้มาตรการศึกษาผลกระทบจากการลดการทำประมงปูม้าที่ไม่ได้ขนาด และทำการกำหนดขนาดปูม้าที่ให้นำขึ้นมาใช้ประโยชน์ จากนั้นนำผลการศึกษาเสนอต่อชาวประมงและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้โดยมีการจัดประชุมกลุ่มชาวประมงเพื่อหาข้อตกลงเกี่ยวกับขนาดของปูม้าที่เหมาะสมในการนำมาใช้ประโยชน์ และทำการประกาศมติของขนาดปูม้าจากการประชุมให้ชาวประมงทราบโดยทั่วถึง รวมทั้งให้แต่ละกลุ่มมีการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการ ซึ่งจะช่วยให้ชาวประมงเกิดความมั่นใจเมื่อต้องปฏิบัติตามมาตรการ และทำให้มีปูม้าที่ขนาดใหญ่ตามมาตรฐาน และมีราคาดีขึ้น

(5) **การเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน** โดยมีมาตรการสร้างอาชีพเสริมให้แก่ชาวประมง เช่น อาชีพการแปรรูปสัตว์น้ำ อาชีพการทำประมงสัตว์น้ำชนิดอื่น เป็นต้น ทั้งนี้ โดยดำเนินการศึกษาและส่งเสริมอาชีพเสริมที่เหมาะสมแก่ครัวเรือนชาวประมง เช่น การศึกษาแนวทางการนำสัตว์น้ำเหลือใช้มาแปรรูป ศึกษาชนิดสัตว์น้ำที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งพักอาศัย เป็นต้น ซึ่งจะสร้างฐานข้อมูลเพื่อนำไปประกอบการส่งเสริมอาชีพแก่ชาวประมง การเพิ่มมูลค่าให้กับสัตว์น้ำที่จับได้ ทำให้ชาวประมงมีรายได้เพิ่มขึ้นขณะที่สามารถลดการทำประมงปูม้าลงได้ด้วย

(6) **การปลุกจิตสำนึกให้แก่ชุมชนประมง** โดยใช้มาตรการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้าแก่ชาวประมงและเยาวชน ทั้งนี้ดำเนินการโดยการจัดการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรปูม้าแก่นักเรียนในโรงเรียนในเขตพื้นที่ ให้นักเรียนทำการเพาะพันธุ์ปูม้าจากแม่ปูม้าที่มีไข่นอกกระดองในกล่องโฟมโดยขอแม่พันธุ์จากชาวประมงทดลองเพาะฟักปูม้าแล้วนำลูกปูม้าไปให้ชาวประมงเพื่อปล่อยกลับบริเวณแหล่งหญ้าทะเล ซึ่งจะทำให้พื้นที่มีเยาวชนที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า และชาวประมงเองมีส่วนร่วมในการรณรงค์สร้างจิตสำนึกดังกล่าวด้วย

อภิปรายผล

1. ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรปูม้าในจังหวัดตรังเกินศักยภาพการผลิต การจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องลดปริมาณการลงแรงงานประมงลงจากปัจจุบันประมาณร้อยละ 40 และร้อยละ 60 สำหรับการจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อให้ได้ผลตอบแทนทาง

ธนาคารปูของชุมชนเกาะสุกร อ.ประเหลียน จ.ตรัง ก่อตั้งในปี พ.ศ.2551

เศรษฐกิจสูงสุด ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ *ธงชัยและคณะ* (2547) ที่รายงานผลการประเมินทรัพยากรปูม้าบริเวณอ่าวสิเกา จังหวัดตรัง ว่าควรลดระดับการประมงลงร้อยละ 50 เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรปูม้าอย่างยั่งยืน และลดระดับการประมงลงร้อยละ 70 สำหรับการจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุดทางเศรษฐกิจ แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นทำได้ยาก เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของชาวประมงค่อนข้างยากจน แต่อาจใช้วิธีการเพิ่มการทดแทนที่ของปูม้าด้วยการเพาะพันธุ์ปูม้าเพิ่มเติมในธรรมชาติโดยต้องใช้แม่ปูม้าที่มีไข่นอกกระดองจำนวน 90,000 ตัว/ปี นำมาเพาะฟักลูกปูม้าแล้วปล่อยกลับสู่ธรรมชาติ หรือการใช้โครงการธนาคารปูม้า

ในหลายประเทศใช้การห้ามทำประมงปูม้าที่มีไข่นอกกระดอง (Edward, 1988; Shanks, 2004) ในประเทศไทยมีกฎหมายห้ามทำการประมงปูม้าเช่นกัน⁴ แต่ยังพบว่ามีการนำปูม้าที่มีไข่นอกกระดองขึ้นมาใช้ประโยชน์⁵ ดังนั้นจึงควรปรับวิธีการดำเนินการให้เหมาะสมกับชาวประมง โดยเริ่มจากกลยุทธ์เพาะพันธุ์ปูม้าแล้วปล่อยกลับสู่ธรรมชาติ หรือธนาคารปูเพื่อให้ชาวประมงเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรปูม้า เมื่อชาวประมงมีความพร้อมแล้วจึงค่อยนำมาตราการห้ามทำการประมงปูม้าที่มีไข่นอกกระดองมาบังคับ

ใช้โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ

2. การแพร่กระจายของปูม้าปูม้าขนาดเล็กจะอาศัยอยู่บริเวณที่ตื้นซึ่งอยู่บริเวณใกล้ชายฝั่ง ส่วนปูม้าขนาดใหญ่อาศัยอยู่บริเวณที่มีความลึกมากกว่าหรือบริเวณห่างจากชายฝั่ง สอดคล้องกับวงจรชีวิตของกลุ่มปูว่ายน้ำ (Swimming crab) เมื่อฟักออกจากไข่ก็ลอยตัวเข้ามาบริเวณแหล่งน้ำกร่อย (Ingles and Braum, 1989) บริเวณชายฝั่งซึ่งมีความลึกน้อย และเมื่อปูม้าเจริญเติบโตแล้วก็จะอพยพออกไปสู่ทะเลลึก (King, 1995) ผลการศึกษายังสอดคล้องกับรายงานของจินตนา และคณะ (2547) และสุเมธ (2522) ที่รายงานว่าปูม้าขนาดเล็กพบอยู่บริเวณที่ตื้น ส่วนปูม้าขนาดใหญ่พบ

มากบริเวณที่มีความลึกมาก ส่วนพื้นที่ที่เป็นแหล่งหญ้าทะเลพบปูม้าที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มีขนาดเล็กกว่าปูม้าที่อาศัยอยู่นอกแหล่งหญ้าทะเล สอดคล้องกับ *Kenyon และคณะ* (1999) ที่รายงานการพบปูม้าวัยอ่อนบริเวณที่มีหญ้าทะเลมากกว่าบริเวณที่ไม่มีหญ้าทะเล และสภาพพื้นที่ตื้นน้ำมีผลต่อการแพร่กระจายของปูม้า โดยพบปูม้าบริเวณพื้นที่ตื้นน้ำที่มีสภาพเป็นโคลนปนทราย ส่วนบริเวณที่พื้นท้องน้ำเป็นหินไม่พบปูม้าเลย ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของปูม้าที่ต้องการฝังตัวกับทรายเพื่อหลบซ่อนศัตรู โดยเฉพาะในช่วงหลังจากการลอกคราบที่ทำให้กระดองนิ่ม (Williams and Primavera, 2001) อีกทั้งยังสอดคล้องกับรายงานของ *Katsuyuki และ Kyohei* (2008) ที่รายงานพฤติกรรมการวางไข่ของปูชนิด *P. trituberculatus* ซึ่งจำเป็นต้องใช้พื้นที่ตื้นน้ำที่เป็นทราย ในการวางไข่ แต่บริเวณที่เป็นหินปูม้าไม่สามารถฝังตัวได้

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อขนาดของปูม้าที่จับได้คือ พื้นที่การทำประมงมากกว่าผลที่เกิดจากประเภทของเครื่องมือประมง เนื่องจากการแพร่กระจายของปูม้าโดยปูม้าขนาดเล็กส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใกล้ชายฝั่ง และเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ปูม้าก็จะอพยพออกสู่ทะเลลึกเพื่อการสืบพันธุ์และวางไข่⁶ ซึ่งการแพร่กระจายแบบนี้พบได้ในปูอีกหลายชนิด (King, 1995) ส่งผลให้การทำประมงปูม้าบริเวณชายฝั่งจับปูม้าขนาดเล็ก

⁴ มาลา และคณะ, 2532; วุฒิชัย และคณะ, 2544

⁵ ธงชัย และคณะ, 2547; วารินทร์ และคณะ, 2547

⁶ สุเมธ, 2522; จินตนา และคณะ, 2547; ทิพามาศ, 2549; Ingles and Braum, 1989; Rufino et al., 2005

เช่น ลอบแดง ลอบพับกลมบริเวณชายฝั่งกับเกาะตะลิงบิงและเกาะมุกต์ และลอบพับเหลี่ยมแบบเตี้ยบริเวณแนวชายฝั่งหน้าตำบลท่าข้าม ส่วนกลุ่มที่ทำการประมงห่างจากชายฝั่งหรือบริเวณน้ำลึกซึ่งใช้เครื่องมือประมงประเภทอวนจมน้ำ ลอบพับเหลี่ยมแบบราว และลอบพับกลมบริเวณแหลมไทรนั้นทำให้จับปูม้าที่มีขนาดใหญ่ได้ สัดส่วนการมีไข่นอกกระดองของปูม้าเพศเมียที่ชาวประมงจับได้ในแต่ละแหล่งทำการประมง และประเภทเครื่องมือมีความแตกต่างกัน โดยปูม้าที่มีไข่นอกกระดองพบมากในกลุ่มที่ใช้อวนจมน้ำ บริเวณชายฝั่งกับเกาะมุกต์และเกาะตะลิงบิง และแหลมไทร แสดงว่าบริเวณนี้เป็นพื้นที่วางไข่ของปูม้าเพศเมีย ส่วนกลุ่มที่ทำการประมงอยู่บริเวณชายฝั่งซึ่งใช้ลอบทำการประมง เช่น ลอบแดง และลอบพับเหลี่ยมบริเวณแนวชายฝั่งหน้าตำบลท่าข้ามนั้นจับปูม้าเพศเมียที่มีไข่นอกกระดองได้ในสัดส่วนที่น้อย นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเครื่องมือประมงที่ไม่

ใช้เหยื่อ (อวนจมน้ำ) กับใช้เหยื่อ (ลอบ) พบว่ากลุ่มอวนจมน้ำมีแนวโน้มที่จับปูม้าเพศเมียที่มีไข่นอกกระดองได้มากกว่ากลุ่มลอบซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการเข้าหาเหยื่อในลอบของปูม้าเพศเมียในช่วงฟักไข่ลดลงนั่นเอง (Xiao and Kumar, 2004)

การลดการทำประมงปูม้าที่ไม่ได้ขนาดในหลายประเทศได้กำหนดขนาดสัตว์น้ำ ที่อนุญาตให้ทำการประมง (Edward, 1988; Shanks, 2004) แต่ประเทศไทยยังไม่ได้กำหนด จากผลการศึกษาความคิดเห็นของชาวประมงพบว่าชาวประมงเห็นด้วยกับการกำหนดขนาดปูม้าที่ให้จับได้ อีกทั้งผลการประชุมกลุ่มชาวประมงที่ทำประมงปูม้าขนาดเล็กพบว่าชาวประมงเห็นด้วยเช่นกัน แต่การกำหนดขนาดนั้นต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป และดำเนินการไปพร้อมกับการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจของมาตรการที่มีต่อชาวประมงด้วย

บรรณานุกรม

- จินตนา จินดาลิจิต, สมศรี พรรณวิเชียร และปัฐพล ประพฤติ. 2547. การกระจายของปูม้า (*Portunus pelagicus* Linnaeus, 1758) บริเวณจังหวัดชลบุรี ดำรงโดยเรือประมง 2. เอกสารวิชาการฉบับที่ 14/2547 : ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนบน สำนักวิจัยและพัฒนาประมงทะเล กรมประมง ระยอง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. 2542. วิธีการวิจัยทางสังคมวิทยา. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ทิพมาศ อุปน้อย. 2549. การแพร่กระจายและความชุกชุมของสัตว์ในกลุ่มครัสตาเซียบริเวณแหล่งหญ้าทะเลและคลองป่าชายเลนฝั่งทะเลอันดามัน. บทคัดย่อการประชุมประมงประจำปี 2549. ณ ห้องประชุมกรมประมง กรมประมง. 25-27 กรกฎาคม 2549. กรุงเทพฯ. หน้า 55-56.
- ธงชัย นิตริรัฐวรรณ, อภิรักษ์ สงรักษ์, ชาญยุทธ สุดทองคง และกังวาลย์ จันทโรชิต. 2547. โครงการการจัดการประมงปูม้าในอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. ตรัง.
- มาลา สุพงษ์พันธุ์, สุพล จิตราพงษ์ และกิตติพงศ์ กลิ่นรอด. 2532. การประมงอวนลอยปูม้า. เอกสารเผยแพร่วิชาการ. กลุ่มประเมินสถานะทรัพยากรและการประมง กองประมงทะเล กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- วารินทร์ ชนาสมหวัง, พรทิพย์ ทองบ่อ, ฉลอง ทองบ่อ และวุฒิชัย ทองล้ำ. 2547. การอนุบาลลูกปูม้า (*Portunus pelagicus* Linnaeus, 1758) ในที่กักขังโดยใช้ที่หลบซ่อนต่างชนิด. ว. การประมง 57: 505-514.

- วุฒิชัย วังคะฮาด, เฉลิมชาติ อรุณโรจน์ประไพ, ชีระชัย เรืองพริ้ม และธีรภัทร ศุภสิริพงศ์. 2544. การศึกษาเครื่องมือประมงพื้นบ้านในอ่าวพังงาและอ่าวกระบี่. เอกสารวิชาการฉบับที่ 7/2544. ศูนย์พัฒนาประมงทะเลฝั่งอันดามัน กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ภูเก็ต.
- สุเมธ ดันติกุล. 2522. การแพร่กระจายของปูม้าในอ่าวไทย. รายงานประจำปี 2522. งานสัตว์น้ำอื่นๆ กองประมงทะเล กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- Edward, E. 1988. Crab fisheries and their management in the British isles. **In Marine Invertebrate Fisheries: Their Assessment and Management.** (ed. Caddy, J.F.), pp.241-259. New York: John Wiley & Sons.
- Ingles, J.A. and Braum, E. 1989. **Reproduction and larval ecology of the blue swimming crab *Portunus pelagicus* in Ragay Gulf, Philippines.** Int. Rev. Hydrobiol. 74: 471-490.
- Katsuyuki, H. and Kyohei, F. 2008. **Ovipositional behaviour of the swimming crab, *Portunus trituberculatus* (Miers, 1876) (Decapoda, Portunidae): implications for broodstock management in a hatchery.** Crustaceana 81: 813-822.
- Kenyon, R. A., Haywood, M. D. E., Heales, D. S., Loneragan, N. R., Pendrey, R. C. and Vance, D. J. 1999. **Abundance of fish and crustacean postlarvae on portable artificial seagrass units: Daily sampling provides quantitative estimates of the settlement of new recruits.** J. Exp. Mar. Biol. Ecol. 232: 197-216.
- King, M. 1995. **Fisheries Biology, Assessment and Management.** Oxford: Fishing News Books.
- Rufino, M.M., Maynoub, F., Abello, P., Sola, L.G. and Yule, A.B. 2005. **The effect of methodological options on geostatistical modeling of animal distribution: A case study with *Liocarcinus depurator* (Crustacea: Brachyura) trawl survey data.** Fish. Res. 76: 252-265.
- Shanks, S. 2004. **Ecological Assessment of the South Australian Blue Crab Fishery.** South Australia: Agriculture, Food and Fisheries, Primary Industries & Resources South Australia.
- Williams, M.J. and Primavera, J.H. 2001. **Choosing tropical portunid species for culture, domestication and stock enhancement in the Indo-Pacific.** Asian Fisheries Science 14: 121-142.
- Xiao, Y. and Kumar, M. 2004. **Sex ratio, and probability of sexual maturity of females at size, of the blue swimmer crab, *Portunus pelagicus* Linnaeus, off southern Australia.** Fish. Res. 68: 271-282.

บทปริทัศน์

โครงการการจัดการประมงปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง

โดย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรจง เทียนสงฆ์ศรี

เมธีวิจัยอาวุโส ผู้ประสานงานชุดโครงการระบบผลิตปูม้าที่ยั่งยืนของ สกว.

การประมงปูม้ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจพื้นฐานและสังคมของชาวประมงขนาดเล็กที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามจังหวัดชายฝั่งทะเลต่าง ๆ ของประเทศอย่างมาก ปัจจุบันสถานะทรัพยากรปูม้าของไทยอยู่ในสถานะถดถอยเพราะการทำประมงเกินศักยภาพการผลิตตามธรรมชาติจากปริมาณที่เคยจับได้ถึง 46,7000 เมตริกตัน ในช่วงปี 2540-41 ได้ลดลงเหลือเพียง 27,900-28,000 เมตริกตัน ในปี 2550-2551 และมีแนวโน้มว่าจะลดลงทุกปีอัตราปีละ 8.83 % ถ้าไม่รีบหาทางแก้ไข

โครงการวิจัยการจัดการประมงปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง เป็นหนึ่งในหลายโครงการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้ความสนับสนุนเพื่อศึกษาสภาพของปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้ในพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายสามารถนำผลการศึกษามาใช้ปฏิบัติได้จริง และปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม

สิ่งที่โครงการค้นพบ

ผลการประเมินสถานะทรัพยากรปูม้าจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า บริเวณชายฝั่งจังหวัดตรังสามารถผลิตปูม้าได้ 356,170,000 กก. คิดเป็นมูลค่า 22,137,558 บาท นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า การแพร่กระจายของปูม้าแต่ขนาดในพื้นที่ อ. สิเกา มีปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวกำหนด ที่สำคัญคือระบบนิเวศ ระดับความลึกของน้ำ แหล่งอาหารธรรมชาติและฤดูกาลซึ่งจะสัมพันธ์กับวิถีและการดำเนินชีวิตของปูม้าโดยตรง

สำหรับปูขนาดเล็ก ขนาด 12-20 ตัว/กก.จะพบชุกชุมตามแหล่งหญ้าทะเลในบริเวณที่ตื้นที่มีอาหารธรรมชาติสมบูรณ์ แหล่งสำคัญ ได้แก่ บริเวณปากคลองลัดเจ้าไหม บริเวณระหว่างชายฝั่งกับเกาะตะลิบง และบริเวณด้านฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำปะเหลียน และจะพบ

ปริมาณมากในช่วงเดือนมิถุนายน ส่วนปูม้าขนาดกลางและปูม้าขนาดใหญ่พบบริเวณที่น้ำลึกด้านทิศตะวันออกของเกาะกระดาน พบปริมาณมากในช่วงเดือนตุลาคม-มีนาคม ส่วนขนาดของปูม้าที่ชาวประมงจับจะขึ้นอยู่กับแหล่งประมงที่ชาวประมงทำการประมงและชนิดของเครื่องมือที่ใช้

ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการการประมงปูม้าในพื้นที่บนฐานข้อมูลที่เป็นจริง และสอดคล้องกับความต้องการและวิถีของชาวประมง จากการทำประชาพิจารณ์ร่วมกับชุมชนประมงในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าชาวประมงยินดีให้ความร่วมมือกับแนวทางการจัดการประมงปูม้าในหลายเรื่อง ยกเว้นมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมขนาดปูม้า และต้องการให้ชุดโครงการปูม้าของสกว. หาแนวทางการใช้ประโยชน์ปูม้าเล็กและปูม้าจืด ซึ่งส่วนใหญ่จับได้จากเครื่องมือประมงประเภทลอบและไซปู

ผศ.อภิรักษ์ สงรักษ์ หนึ่งในนักวิจัยของโครงการให้ข้อคิดที่น่าสนใจว่า “การจับปูม้าขนาดเล็กและปูจืดมาใช้ประโยชน์ ก่อนที่ปูเหล่านั้นจะมีโอกาสเข้าสู่ข่ายประมงแพร่พันธุ์ ออกลูกออกหลาน ทดแทนประชากรของปูม้าในธรรมชาติ อย่างที่ชาวประมงพื้นบ้านปฏิบัติอยู่นั้น เป็นการใช้ทรัพยากรปูม้าที่มีอยู่อย่างไม่คุ้มค่า และจะส่งผลกระทบต่อการทดแทนทรัพยากรปูม้า ทำให้ทรัพยากรปูม้าที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ในบริเวณชายฝั่งเสื่อมโทรมอย่างเห็น จำเป็นต้องหาวิธีการให้ปูเล็กเหล่านั้นแพร่พันธุ์ก่อนจับใช้”

ผู้วิจัยได้ประเมินว่า ในพื้นที่จังหวัดตรัง หากต้องการให้มีการจัดการทรัพยากรปูม้าเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ควรลดปริมาณการลงแรงงานประมงจากปัจจุบันลงร้อยละ 40 และถ้าจะจัดการทรัพยากรปูม้า

ให้ได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุด ควรลดระดับการประมงจากปัจจุบันลงร้อยละ 60 ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในเชิงปฏิบัติเพราะจะมีผลกระทบต่อวิถีของประมงพื้นบ้านในพื้นที่ และชาวประมงไม่ให้ความร่วมมือกับมาตรการต่างๆ ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามนำมาใช้ เพื่อลดระดับการประมงในพื้นที่ให้อยู่ในระดับดังกล่าวข้างต้น

บนฐานข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรปูม้าที่ถูกต้องและยั่งยืน และเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ ควรสอดคล้องกับวิถีของชาวประมงในพื้นที่ เพราะขนาดปูที่ชาวประมงจับนั้นจะขึ้นอยู่กับแหล่งประมง ชนิดของเครื่องมือที่ใช้ และการลงแรง (efforts) ของชาวที่ชาวประมง ซึ่งมีมิติด้านเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวประมงแต่ละคนมีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ ความสามารถและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรในแหล่งนั้นๆ ต่างกัน

โดยผศ.ธงชัย นิตริรัฐสุวรรณ หัวหน้าโครงการ

เสนอแนะว่า “การจัดการทรัพยากรปูม้าถ้าจะให้มีประสิทธิภาพ มีผลในเชิงปฏิบัติ และยั่งยืนนั้น จะใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเดียวไม่ได้ เพราะมาตรการดังกล่าวมีผลกระทบต่อชาวประมงเจ้าของทรัพยากรโดยตรงทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้มาตรการดังกล่าว สอดคล้องกับวิถีของชาวประมงและสภาพของทรัพยากรปูม้าในพื้นที่และมีความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ จำเป็นต้องนำข้อมูลด้านชีววิทยาของปูม้าและความต้องการของชุมชนมาพิจารณาประกอบด้วย

โดยมีเป้าหมายหลัก เพื่อลดการทำประมงปูม้าให้อยู่ในระดับที่สมดุลกับกำลังทดแทนตามธรรมชาติ เพิ่มปริมาณปูรุ่นใหม่ให้มีโอกาสเข้าข่ายประมงมากขึ้นในรูปแบบของธนาคารปูม้าโดยชาวประมงมีส่วนร่วม เพิ่มรายได้ให้ชาวประมงด้วยการเพิ่มมูลค่าของปูที่จับได้ เพิ่มช่องทางตลาดปูม้าในพื้นที่เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองด้านการตลาดให้แก่ชาวประมง เพื่อให้การกระจายผลประโยชน์จากต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เป็นไปอย่างยุติธรรม”

บทปริทัศน์

โครงการการจัดการประมงปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง

โดย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มยุรี จัยวัฒน์

ภาควิชาผลิตภัณฑ์ประมง คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชายฝั่งทะเลอันดามันของจังหวัดตรัง เป็นแหล่งอาศัยของปูม้ามาแต่ดึกดำบรรพ์ มีชาวบ้านที่ยึดอาชีพประมงปูม้าทำกินสืบทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า แม้จะมีรายได้ครอบครัวเฉลี่ยเพียง 5,846 บาท ต่อเดือน ซึ่งนับว่าต่ำมากสำหรับการดำเนินชีวิตของคนในครอบครัว 3-5 คน แต่คนที่นี่มีความพอเพียงในตัวเอง เพราะมีค่าใช้จ่ายเพียง 5,148 บาทต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่ารายรับ ทำให้ชาวประมงที่นี่ ไม่ได้เตรียมอาชีพเสริมอื่นไว้เลย

ผลงานวิจัยของ ผศ.ธงชัย นิธิรัฐสุวรรณ และ ผศ.อภิรักษ์ สงรักษ์จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จ.ตรัง เผยให้เห็นภาพของชาวประมงปูม้าขนาดเล็กที่จังหวัดตรังในหลายแง่มุม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ชีววิทยา และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ชาวประมงปูม้าขนาดเล็กที่งานวิจัยนี้กล่าวถึง เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในแนวชายฝั่ง ทำประมงด้วยเครื่องมือประมงขนาดเล็ก เช่น ลอบซึ่งที่นี่มีลอบหลายชนิด เรียกว่าลอบแดง ลอบพับเหลี่ยม และลอบพับกลม นอกจากลอบก็มีสวิงปูม้า เครื่องมือเหล่านี้จับปูได้ครั้งละเฉลี่ย 1-2 ตัว เครื่องมือที่ใหญ่ที่สุด จับได้ครั้งละมากขึ้นคือ อวนจมปู ซึ่งต้องออกไปวางอวนในเขตทะเลที่น้ำลึกขึ้น ผลวิจัยสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นอย่างดีถึงชนิดของเครื่องมือประมงกับความเหมาะสมของพื้นที่ในการจับปูของชาวบ้าน โดยคำนึงถึงความต้องการตามขนาดครัวเรือน ซึ่งใช้แรงงานคนในแต่ละครอบครัวเพียง 1-2 คนเท่านั้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาการแพร่กระจายของปูม้า โดยการสำรวจตลอดปี(ตุลาคม 2549 ถึงกันยายน 2550) ครอบคลุมพื้นที่การแพร่กระจายทรัพยากรปูม้าตั้งแต่บริเวณหน้าปากคลองลัดเจ้าไหมเรื่อยลงไปตามใต้จนเลยปากแม่น้ำปะเหลียน ผลการวิจัยยืนยันวงจรชีวิตและ

ระบบนิเวศปูม้าได้เป็นอย่างดี ในธรรมชาติของการเจริญเติบโตของปูม้าเมื่อยังเล็กก็จะกระจายอยู่ตามชายฝั่งในแหล่งน้ำตื้นๆ และมีที่ๆ พอให้หลบซ่อนตัวได้ ทั้งพื้นที่ทรายและกอหญ้าทะเล เมื่อเติบโตขึ้นก็จะว่ายน้ำออกไปหาอาหารไกลฝั่งขึ้น และจะไกลออกไปอีกเมื่อจะแพร่พันธุ์ การสำรวจแนวชายฝั่งและบริเวณใกล้แหล่งหญ้าทะเลจึงพบแต่ปูม้าขนาดเล็กที่มีความหนาแน่นสูง(14.7 ตัว/ลอบ/จุด/ปี) ส่วนปูม้าขนาดใหญ่จะพบบริเวณใกล้เกาะกระดานซึ่งห่างฝั่งมากที่สุด แต่พบในความหนาแน่นต่ำ (2.1 ตัว/ลอบ/จุด/ปี) ผลวิจัยยังพบความแตกต่างของขนาดปูม้าตามฤดูกาลอีกด้วย โดยพบว่าสัดส่วนพื้นที่ที่พบปูม้าขนาดใหญ่เริ่มจากเดือนตุลาคม และค่อยๆ เพิ่มขึ้นจนสูงสุดในเดือนกุมภาพันธ์ หลังจากนั้นจึงเริ่มมีพื้นที่ที่พบปูม้าขนาดเล็ก ซึ่งจะเพิ่มขึ้นจนถึงเดือนมิถุนายนก่อนจะลดลงใหม่ และเข้าสู่วัฏจักรรอบต่อไป ความเป็นฤดูกาลของปูม้าจากผลวิจัยน่าจะเป็นข้อมูลที่ดีในการสนับสนุนการวางแผนการทำการประมงได้อย่างเหมาะสม

ผลการประเมินสถานะทรัพยากรปูม้าจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า บริเวณชายฝั่งจังหวัดตรังสามารถผลิตปูม้าได้ 356,170,000 กก. คิดเป็นมูลค่า 22,137,558 บาท เฉลี่ยกิโลกรัมละ 6.22 สตางค์เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปูม้าส่วนใหญ่ที่จับได้เป็นปูขนาดเล็กมาก ไม่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้นหากชาวตรังไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำประมงใหม่ ทรัพยากรปูม้าจะเข้าสู่ภาวะถดถอยแน่นอน ผู้วิจัยจึงพยายามที่จะค้นหาแนวทางเพิ่มผลผลิตทรัพยากรให้สูงสุดและมีความยั่งยืนโดยวิธีวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ ก็พบว่าต้องลดการจับลงถึงร้อยละ 40-60 ถ้าคิดคร่าวๆ ว่าการที่จะทำให้ทรัพยากรปูม้าที่ จ. ตรังเพิ่มขึ้น และมีอยู่ตลอดไปจะต้องบอกชาวประมงให้ลดการจับลงถึงครึ่งหนึ่งของปัจจุบัน เช่น ปัจจุบันวางลอบ

วันละ 100 ลูกต่อครอบครัว ต่อวัน ก็ลดเป็น 50 ลูกต่อวัน หรือวางลอบเท่าเดิมแต่ทำวันเว้นวัน ซึ่งในความเป็นจริงคงเป็นไปได้ เพราะรายได้ปัจจุบันก็เกินค่าใช้จ่ายที่แสนจะต่ำอยู่เพียงนิดเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้แนวทางการเพิ่มทรัพยากรปูม้าไว้หลายแนวทาง แต่วิธีที่น่าจะทำได้เลย ง่ายและยั่งยืนด้วยคือ การเพิ่มพันธุ์ปูม้าในธรรมชาติด้วย ธนาคารปู ซึ่งก่อนหน้านี้จังหวัดชายทะเลอื่นๆ ที่ได้รับการประเมินในทิศทางเดียวกันนี้ทำมาแล้ว และต้องไม่มีการจับแม่ปูไข่นอกกระดองขึ้นมาขายอีกเลย

หากผลงานวิจัยนี้มีการศึกษาถึงสายธารแห่งคุณค่า (value chain) ของปูม้าที่จับได้ด้วยแล้ว ก็จะทราบว่าปูที่จับได้นั้นมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร มีความคุ้มค่ามากน้อยเพียงใด และจะเพิ่มมูลค่าได้อีกอย่างไร แต่ด้วยข้อมูลที่มีอยู่ก็พอจะทำนายได้ว่าอนาคตอันใกล้ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ชาวประมงปูม้าขนาดเล็กของชาวตรังน่าจะต้องเผชิญกับปัญหาอย่างเดียวกับที่จังหวัดชายทะเลอื่นๆ ประสบมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันหากใช้จังหวัดนี้บริหารจัดการเสียก่อน จังหวัดตรังอาจเป็นแหล่งผลิตปูม้าแหล่งใหญ่ในระดับแนวหน้าได้อย่างง่ายดาย

ธนาคารปูม้า ที่ถูกกล่าวถึงและรู้จักกันทั่วไปว่าเป็นธนาคารที่ควรเปิดตัวในจังหวัดชายฝั่งให้ได้มากที่สุด

เพื่อเพิ่มปริมาณปูม้าอย่างยั่งยืนนั้น เท่าที่ผู้เขียนลองติดตามดูพบว่า ปัจจุบันเรามีเกือบ 20 แห่งแล้ว ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ธนาคารปูบางแห่งเช่นที่บ้านเกาะเตียบ ต.ปากคลอง อ.ปะทิว จังหวัดชุมพร, บ้านหัวหิน อ.ละงู จ.สตูล และ ฯลฯ ต่างประสบความสำเร็จถึงกับชุบชีวิตของชาวประมงได้เลยทีเดียว มีปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่เป็นกุญแจสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจของชุมชนเอง ชุมชนต้องพร้อมใจกันจัดตั้งพร้อมใจกันปลูกสร้าง ร่วมกันบริหารจัดการ และเป็นเจ้าของธนาคารเอง การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้กรมประมง และหน่วยงานจังหวัดในระดับท้องถิ่นจะเป็นปัจจัยร่วมที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของชุมชน

ถึงเวลาแล้วที่ชุมชนประมงชายฝั่งจังหวัดตรังต้องเร่งฟื้นฟูปูม้าอย่างจริงจัง อย่างน้อยที่สุดในอนาคตอันใกล้นี้ปูไข่นอกกระดองไม่ควรมิให้เห็นในตลาดอีกต่อไป

อ้างอิง: ชงชัย นิธิรัฐสุวรรณ และผศ.อภิรักษ์ สงรักษ์. 2551. การจัดการปูม้าอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง. รายงานวิจัย 12 หน้า

โครงการการผลิตลำไยนอกฤดู คุณภาพดี ต้นทุนต่ำ

บทคัดย่อ

โครงการ “การผลิตลำไยคุณภาพดีต้นทุนต่ำ” เป็นการนำผลงานวิจัยมาใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตลำไยนอกฤดูต้นทุนต่ำ มีที่มาจากภาวะที่ชาวสวนลำไยประสบปัญหาขาดทุน เนื่องจากการขยายพื้นที่ปลูกลำไยอย่างรวดเร็ว จนทำให้ปริมาณผลผลิตลำไยในฤดูล้นตลาด ราคาตกต่ำ และขาดแคลนแรงงานเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อที่จะกระจายฤดูกาลผลิตให้กว้างขึ้นและกระจายผลผลิตให้ออกสู่ตลาดได้ตลอดปี โครงการวิจัยนี้จึงดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตลำไยให้ได้คุณภาพดี ต้นทุนต่ำ ปลอดภัย ตรงกับช่วงที่ตลาดต้องการและเพื่อจัดระบบการบริหารจัดการข้อมูลทางการตลาดและการวางแผนการผลิตที่ดี รวมทั้งเพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตลำไยคุณภาพกับผู้ส่งออก ทั้งนี้โดยใช้วิธีรวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาจัดเป็นชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู นำมาถ่ายทอดสู่เกษตรกรโดยการฝึกอบรม การผลิตสื่อและสร้างแปลงสาธิต การศึกษาดูงาน และการตรวจเยี่ยมแปลงและให้คำแนะนำ ตลอดจนประสานงานกับผู้ส่งออกเพื่อรับซื้อผลผลิต ผลการดำเนินงานพบว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ ชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูในระดับมากร้อยละ 80 และนำไปปฏิบัติในสวนระดับปานกลางถึงมากเฉลี่ยร้อยละ 90 การปฏิบัติดังกล่าวส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลงเหลือเพียงกิโลกรัมละ 7.2 บาท มีการประสานงานเพื่อจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผลิตลำไยนอกฤดูจำนวน 11 กลุ่ม สมาชิกรวม 315 ราย และมีการประสานงานกับผู้ส่งออก 1 รายเพื่อวางแผนการผลิตลำไยนอกฤดูให้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตใน 3 ช่วงที่มีราคาดี ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อการดำเนินโครงการในด้านต่างๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี

หัวหน้าคณะวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พาวิน มะโนชัย

ภาควิชาพืชสวน

คณะผลิตกรรมการเกษตร

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ที่อยู่ :มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ถนนเชียงใหม่-พร้าว อ.สันทราย

จ.เชียงใหม่ 50290

E-mail : pawin@mju.ac.th

The Project of Producing Good Logan Quality with Lower Price

Abstract

Most of the longan growers are now facing with the problem of obtaining no profit in longan production. Such the problem is due to the growers had expanded their cultivated areas that caused of over production in the season, low fruit quality and low price of the product. In order to solve this problem, off season fruit produce must be considered to extend duration of longan availability. For the reason, the project of “producing good longan quality with lower input” was proposed to assist the growers’ problem. The project was aimed to produce off season fruit with safe and good quality, lower input, and available when the market is needed. Project activities involved problem analyzing, gathering of off season longan production technologies, longan grower grouping, and coordinating between the growers and exporters. Besides, technology transfer and consulting in off season longan producing were also included in the activities.

After carried out of the project, the technologies for off season longan producing were included of tree pruning, plant nutrient management, control of flower induction, improving fruit quality by fruit thinning, and insect pest and disease managements. In Chiang Mai province, the longan growers were divided into 11 groups. Then four different pictorial posters of off season longan production were produced and handed out in the training session. The result showed that the growers did gain more of knowledge. All transferred technologies were moderately utilized by the growers in the orchards.

All longan producing technologies were used in the orchards; the trees were then looked healthy and set good flower after pruning. Also, the spreading of longan pests was drastically reduced. The average investment input to produce of off season longan was 7.2 Baht per 1 kilogram. Amount of fruit and net income (profit) per Rai were considerably good and they were turned out as 866.7 kilograms and 16,139 Baht per Rai respectively. The total income of the 104 growers was equivalent to 14,149,988.00 Baht. All aspects of the project were evaluated by the longan growers and the good rate of satisfaction was given by them.

Head of Research Team

Assistant Professor

Pawin Manochai

Department of Horticulture,
Faculty of Agricultural Production
Maejo University
Address :Maejo University,
Chiang-Mai, Phrao Road, Sansai,
Chiangmai 50290
E-mail : pawin@mju.ac.th

คำนำ

ลำไยจัดเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจอันดับหนึ่งของภาคเหนือ มีมูลค่าการส่งออก ไม่ต่ำกว่า 5 พันล้านบาท แต่ในปัจจุบันเกษตรกรผู้ผลิตลำไยจำนวนหลายรายที่ประสบกับภาวะการขาดทุน ส่วนหนึ่งของปัญหาเกิดจากการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 571,000 ไร่ ในปี พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้นเป็น 820,294 ไร่ ในปี พ.ศ. 2548¹ ส่งผลทำให้ผลผลิตลำไยในฤดูออกสู่ตลาดในช่วงเวลาเดียวกันนั้นคือช่วงเดือน กรกฎาคม – สิงหาคม ในปริมาณมากเกินความต้องการของตลาด ทำให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิต

ได้ในราคาต่ำ ประกอบกับต้นทุนการผลิตสูงส่งผลทำให้เกษตรกรขาดทุน ด้วยเหตุดังกล่าวกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงมีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตลำไยนอกฤดูเพิ่มขึ้นเพื่อให้ผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดปี แต่การผลิตลำไยนอกฤดูให้ประสบผลสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ ด้าน เช่น ต้องผลิตให้ได้ปริมาณและคุณภาพควบคู่กับการลดต้นทุนการผลิต การเลือกช่วงจังหวะการผลิตให้เหมาะสม เพื่อให้ผลผลิตออกสู่ตลาดตรงกับความต้องการของผู้บริโภค เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ตลอดจนการบริหารจัดการที่ดี

นักวิชาการด้านลำไยจากหน่วยงานต่างๆ ได้ทำงานวิจัยด้านการผลิตลำไยนอกฤดูอย่างต่อเนื่องจนมีผลงานที่สามารถถ่ายทอดสู่เกษตรกร แต่องค์ความรู้ดังกล่าวยังกระจุกกระจายอยู่ตามหน่วยงานและสถาบันการศึกษา ขาดการบูรณาการองค์ความรู้ ทำให้การนำไปผลงานวิจัยใช้ประโยชน์ยังไม่ดีเท่าที่ควรนอกจากนี้ ยังขาดการเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะด้านการตลาด โครงการผลิตลำไยนอกฤดูคุณภาพดีต้นทุนต่ำ จึงได้รวบรวมนักวิจัยและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตลำไยจัดทำเป็นชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู เพื่อนำไปถ่ายทอดสู่เกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำคู่มือ การทำโปสเตอร์ การฝึก

การตรวจเยี่ยมและให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรนำร่องที่เข้าร่วมโครงการ

อบรม การสร้างแปลงสาธิตและการให้คำแนะนำให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตลอดจนติดต่อประสานงานผู้ส่งออกเพื่อรองรับผลผลิต โดยมีจุดประสงค์ผลิตลำไยเพื่อผลิตลำไยคุณภาพดีต้นทุนต่ำและผลิตตรงกับช่วงที่ตลาดต้องการ พร้อมกันนั้นก็มุ่งหวังให้ได้ ระบบบริหารจัดการข้อมูลทางการตลาดและการวางแผนการผลิตที่ดี และสามารถสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตลำไยคุณภาพกับผู้ส่งออกขึ้นมา

โครงการวิจัยนี้ ดำเนินการกับกลุ่มเกษตรกรนำร่องที่ยอมรับเทคโนโลยีการผลิตที่เกิดจากผลงานวิจัยลำไยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวนประมาณ 250 ราย จาก 8 อำเภอ คือ อำเภอดอยเต่า ฮอด พัวเวียง ดาว สันทราย สันป่าตอง จอมทอง และหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ปลูกไม่ต่ำกว่า 1,000 ไร่ โดยคาดหวังผลสำเร็จจากโครงการว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถผลิตลำไยได้คุณภาพดี ต้นทุนต่ำ ปลอดภัย และเกรดผล AA และ A รวมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และมีต้นทุนไม่เกิน 9 บาทต่อกิโลกรัม เกิดกลุ่มผู้ผลิตลำไยคุณภาพจำนวน 8 กลุ่ม ที่มีการวางแผนและการตลาดอย่างเป็นระบบ มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และมีความสามารถในการปรับปรุงเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตของตนเองได้ และสามารถถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรรายอื่นได้ด้วย

¹ ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2548

กิจกรรมการฝึกอบรมและสัมมนาเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

1. วิเคราะห์ปัญหาการผลิตและรวบรวมชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู โดยการจัดประชุมเกษตรกรร่วมกับนักวิจัยเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่สำคัญในกระบวนการผลิตลำไยนอกฤดูจากนั้นจึงรวบรวมผลงานวิจัยจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล นำมาจัดทำเป็นชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูประกอบด้วยการตัดแต่งกิ่งเพื่อลดขนาดทรงพุ่ม การชักนำการออกดอก การจัดการธาตุอาหารและการจัดการโรคและแมลง

2. จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและประสานงานกับผู้ส่งออกเพื่อรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจากจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 10 อำเภอ จำนวน 351 ราย ประกอบด้วย อ.สันทราย อ.สารภี อ.เชียงดาว อ.พร้าว อ.หางดง อ.สันป่าตอง อ.ดอยหล่อ อ.จอมทอง อ.สอด และ อ.ดอยเต่า โดยมีบริษัทไทยสงผลไม้จะรับซื้อผลผลิตลำไยนอกฤดู

3. ถ่ายทอดชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบด้วย

3.1 การผลิตและเผยแพร่สื่อที่ง่ายต่อความเข้าใจและการนำไปปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นแนวทางการผลิตลำไยนอกฤดูให้ได้คุณภาพ โดยจัดทำเป็นคู่มือการจัดการสวนลำไยให้ได้คุณภาพ จัดทำโปสเตอร์ 4 เรื่อง ได้แก่ การควบคุมการออกดอกลำไยนอกฤดูและปรับปรุงคุณภาพผลผลิตโดยการตัดแต่งข้อผล การจัดการปุ๋ยลำไย การจัดการโรคและแมลง

ศัตรูลำไย และเทคนิคการคัดเกรดและการบรรจุผลผลิตลงตะกร้า

3.2 การฝึกอบรม การฝึกอบรมโดยให้นักวิจัยที่มีความชำนาญเฉพาะด้านนำผลงานวิจัยถ่ายทอดสู่เกษตรกรในพื้นที่โดยฝึกอบรมอำเภอต่าง ๆ จำนวน 10 ครั้ง

3.3 สร้างแปลงสาธิต เพื่อเป็นจุดเรียนรู้และศึกษาดูงานจำนวน 10 แปลง โดยนำเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศึกษาดูงานแปลงสาธิตการผลิตลำไยนอกฤดูของเกษตรกรผู้นำที่ประสบความสำเร็จ

3.4 การตรวจเยี่ยมแปลง นักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัยตรวจเยี่ยมแปลงลำไยของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพร้อมให้คำแนะนำ

4. การเก็บข้อมูลและประเมินผลโครงการ

4.1 ประเมินผลการฝึกอบรม ออกแบบสอบถามระดับความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมรวมทั้งประเมินผลการยอมรับชุดเทคโนโลยีไปปฏิบัติจริงโดยสุ่มเกษตรกรจำนวน 100 ราย

4.2 ประเมินผลการนำชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูไปปฏิบัติในสวนของเกษตรกร ได้แก่ การตัดแต่งกิ่ง การชักนำการออกดอก การจัดการธาตุอาหารและการจัดการโรคและแมลง

4.3 สํารวจข้อมูลผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนและผลตอบแทน โดยใช้แบบสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลปริมาณผลผลิต ต้นทุน (เฉพาะต้นทุนที่เป็นตัวเงิน) และผลตอบแทนของเกษตรกรในอำเภอต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 100 ราย

4.4 สํารวจความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ ใช้แบบสำรวจความพึงพอใจของเกษตรกรต่อนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ความพึงพอใจต่อชุดเทคโนโลยี ความพึงพอใจต่อสถาบันการเงิน (ธ.ก.ส.) และความพึงพอใจต่อผู้ประกอบการหรือผู้ส่งออก โดยทำการสำรวจภายหลังจากเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิต

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

ผลที่ได้จากกิจกรรมข้อที่ 1 ได้ทำการสำรวจตามขั้นตอนการผลิต วิเคราะห์ปัญหาการผลิตและรวบรวมชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู ดังที่สรุปไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดูและชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู

ขั้นตอนการผลิต	ปัญหาที่พบ	ชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู*
1. การเตรียมต้น 1.1 การเตรียมต้น	- เกษตรกรรายย่อยไม่ตัดแต่งกิ่งทำให้ทรงพุ่มทึบโรคและแมลงระบาดได้ง่าย ต้นไม่สมบูรณ์ - เกษตรกรตัดแต่งกิ่งไม่ถูกวิธี เช่น ตัดกิ่งด้านล่างออกทำให้ต้นลำไยสูงชะลูดไม่สะดวกต่อการดูแลรักษาและเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้ต้นทุนสูง	1. การตัดแต่งกิ่งเพื่อลดขนาดทรงพุ่ม แนะนำเกษตรกรตัดแต่งกิ่ง 2 รูปทรง คือ ทรงเปิดกลางพุ่มและทรงผ่าซีกหยาบ การตัดแต่งทั้ง 2 วิธีช่วยลดความสูงของทรงพุ่ม ลดการระบาดของโรคและแมลง ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพและช่วยลดต้นทุนการผลิตร้อยละ 25 (พาวันและวรินทร์,2549)
1.2 การจัดการธาตุอาหาร	เกษตรกรให้ปุ๋ยหลากหลายสูตรโดยไม่พิจารณาตามประสิทธิภาพตามความเชื่อและตามโฆษณาก่อให้เกิดปัญหาธาตุอาหารตกค้างในดินสูงกว่าค่ามาตรฐาน	2 การจัดการธาตุอาหาร แนะนำการให้ปุ๋ยตามค่าธาตุอาหารที่สูญเสียไปกับผลผลิตและตามค่าวิเคราะห์ดิน ตามข้อเสนอแนะของยุทธนาและคณะ(2548)
1.3 การจัดการโรคและแมลง	เกษตรกรพึ่งพาสารป้องกันกำจัดโรคและแมลงเกินความจำเป็นก่อให้เกิดสารพิษตกค้างในผลผลิตและต้นทุนการผลิตสูง	3. การจัดการโรคและแมลง แนะนำให้สำรวจโรคและแมลงฝักอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันกำจัดโรคและแมลง ตามผลงานของจริยาและคณะ(2542)
2. การชักนำการออกดอก	เกษตรกรชักนำการออกดอกนอกฤดูด้วยสารโพแทสเซียมคลอเรตในช่วงฤดูฝน ปัญหาที่พบคือ ต้นลำไยออกดอกในฤดูฝนน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุน	4. การชักนำการออกดอก แนะนำถึงปัจจัยที่เหมาะสมต่อการให้สารโพแทสเซียมคลอเรต เช่น ควรให้สารในระยะใบแก่ ให้สารในอัตราที่เหมาะสมคือ 20 กรัมต่อตร.ม.ของพื้นที่ทรงพุ่ม ตามผลงานวิจัยของพาวันและคณะ(2547)
3. การดูแลรักษาลำไยในระยะออกดอกถึงเก็บเกี่ยวผลผลิต	เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตไม่เหมาะสมทำให้ต้นทุนการผลิตสูงผลผลิตลำไยด้อยคุณภาพเนื่องจากติดผลตก	ใช้ชุดเทคโนโลยีการจัดการธาตุอาหารและการป้องกันกำจัดโรคและแมลงตัดแต่งข้อผลในกรณีติดผลตก (พาวันและคณะ,2548)

ที่มา: ดัดแปลงจากพาวันและคณะ (2550)

*รายละเอียดในคู่มือการจัดการสวนลำไยให้ได้คุณภาพ(2548)

การเก็บตัวอย่างดินภายในทรงพุ่มของลำไย เพื่อนำไปวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหาร

ผลที่ได้จากกิจกรรมข้อที่ 2 การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร และการประสานงานกับผู้ส่งออก

1) ได้จัดกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดูในจังหวัด เชียงใหม่ ใน 10 อำเภอทั้งหมด 11 กลุ่ม พร้อมเลือกประธาน แต่ละกลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกรวม 351 ราย รวมพื้นที่ปลูก 2,983 ไร่ จำนวนต้นลำไยประมาณ 58,475 ต้น โดยผู้เข้าเป็นสมาชิก กลุ่มทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์เงื่อนไขที่กำหนด เช่น มีพื้นที่การผลิตไม่ต่ำกว่า 3 ไร่ มีน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลผลิต ตั้งใจปฏิบัติตามคำแนะนำของกลุ่มและนักวิชาการอย่างเคร่งครัด ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และจำหน่ายผลผลิตตามจากรับซื้อที่กลุ่มกำหนดเท่านั้น รวมทั้งต้องมีการคัดเกรดไม่มีการปลอมปน ปลอดภัยจากสารตกค้าง และตกลงที่จะหักรายได้เข้ากองทุน 0.50 บาทต่อกิโลกรัม เพื่อใช้ในกิจกรรมของกลุ่มด้วย

2) ได้สร้างเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตลำไย นอกฤดูกับผู้ประกอบการหรือผู้ส่งออก โดยมีการจัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร นักวิจัย ตัวแทนแหล่งเงินทุนสนับสนุน และผู้ประกอบการส่งออก ซึ่งได้รายละเอียดช่วงเวลาในตลาดมีความต้องการ 3 ช่วง คือช่วงเทศกาลวันชาติจีน (10-30 กันยายน) เทศกาลตรุษจีน (10 ธันวาคม ถึงประมาณ 20 มกราคม) และเทศกาลเซ่งเม้ง (มีนาคม) ซึ่งเกษตรกรได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวางแผนการผลิต ให้มีผลผลิตออกมาในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างเป็นผล

ผลที่ได้จากกิจกรรมข้อที่ 3 การถ่ายทอด เทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู

1) การผลิตและเผยแพร่สื่อ ได้มีการแจกจ่ายโปสเตอร์ชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู 4 เรื่องแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทุกอำเภอ และยังได้แจกจ่ายแก่เกษตรกรนอกโครงการด้วย รวมทั้งได้มีการจัดนิทรรศการ 5 ครั้งระหว่างที่มีการฝึกอบรม

2) การฝึกอบรม พบว่าเกษตรกรเข้าการฝึกอบรมจำนวน 219 ราย เนื้อหาการฝึกอบรมตามชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู ผลการประเมินก่อนการฝึกอบรมพบว่าเกษตรกรโดยทั่วไปมีระดับความรู้ร้อยละ 59.5 ระดับปานกลางร้อยละ 32.0 และระดับมากเพียงร้อยละ 8.5 แต่ภายหลังการฝึกอบรมเกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้น โดยมีระดับความรู้ร้อยละลดลงเหลือเพียงร้อยละ 1.0 และมีความรู้ระดับมากถึงร้อยละ 79.5 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ผลการประเมินระดับความรู้ความเข้าใจชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู ก่อนและหลังการฝึกอบรม

ชุดเทคโนโลยี	ร้อยละของเกษตรกรผู้เข้าฝึกอบรม								
	มาก			ปานกลาง			น้อย		
	ก่อน	หลัง	t-test	ก่อน	หลัง	t-test	ก่อน	หลัง	t-test
1. การตัดแต่งกิ่ง	2.0	80.0	**	22.0	16.0	ns	76.0	4.0	**
2. การควบคุมการออกดอก	4.0	88.0	**	38.0	12.0	*	58.0	0.0	-
3. การจัดการธาตุอาหาร	4.0	90.0	**	44.0	10.0	*	52.0	0.0	-
4. การจัดการศัตรูลำไย	24.0	60.0	*	24.0	40.0	ns	52.0	0.0	-
เฉลี่ย	8.5	79.5		32.0	19.5		59.5	1.0	

* แตกต่างทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% เปรียบเทียบโดยวิธี t-test
เปรียบเทียบโดยวิธี t-test (ที่มา : พาวันและคณะ, 2550)

** แตกต่างทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99%

3) การจัดทัศนศึกษา
เยี่ยมชมแปลงสาธิตการผลิต
ลำไยนอกฤดู โดยนำเกษตรกร
 ผู้ร่วมโครงการทัศนศึกษาเยี่ยมชม
 แปลงสาธิต 2 ครั้ง
 ผลปรากฏว่า เกษตรกรได้รับความรู้และประสบการณ์มากขึ้น โดยมีระดับความพึงพอใจ
 มากและมากที่สุดรวมกันเท่ากับร้อยละ 62.96 และ มีความ
 พึงพอใจระดับปานกลางเท่ากับ
 ร้อยละ 37.04

4) การตรวจเยี่ยม
สวนเกษตรกรและให้คำแนะนำ

สภาพความสมบูรณ์ของต้นลำไยหลังการตัดแต่งกิ่งได้ 4 เดือน

ปรึกษาของนักวิจัย โดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยของ
 โครงการได้ออกสำรวจแปลงเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ จำนวน
 32 ครั้ง โดยให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆ เช่น การตัดแต่งกิ่ง
 การเตรียมความพร้อมของต้นก่อนการให้สารคลอเรตเพื่อชัก
 นำการออกดอกของลำไยนอกฤดู การปฏิบัติดูแลรักษาต่างๆ
 หลังการแทงช่อดอก รวมทั้งการให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหา
 ที่เกิดขึ้นในแต่ละสวน เป็นต้น

ผลที่ได้จากกิจกรรมข้อที่ 4 จากการเก็บข้อมูลและ
 ประเมินผลโครงการ

1) การประเมินระดับความรู้ความเข้าใจชุด
เทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูก่อนและหลังการฝึกอบรม
 (แสดงผลในหัวข้อที่ 3 หัวข้อย่อยที่ 2) ข้างต้นแล้ว)

2) การประเมินผลการนำชุดเทคโนโลยีการผลิต

ลำไยนอกฤดูไปปฏิบัติในสวนของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมี
 การนำไปใช้ในระดับปานกลาง คือ มีการนำไปปฏิบัติทั้งสวน
 อยู่เฉลี่ยร้อยละ 48.5 (ตารางที่ 3) ถือได้ว่าเกษตรกรยอมรับ
 เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดจากผลงานวิจัย โดยนำไปปฏิบัติเกือบ
 ทุกสวน มีเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้นที่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ

3) ผลการสำรวจข้อมูลผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนและ
ผลตอบแทน พบว่า ผลผลิตลำไยของเกษตรกรที่เข้าร่วม
 โครงการมีค่าเฉลี่ย 866.7 กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับ
 เกษตรกรทั่วไปพบว่ามีค่าสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วม
 โครงการเกือบทุกจังหวัด² (ดูตารางที่ 4 ประกอบ)

ตารางที่ 3 ร้อยละของเกษตรกรที่นำเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูไปปฏิบัติในสวน

ชุดเทคโนโลยี	การนำเทคโนโลยีไปปฏิบัติในสวน*			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีการปฏิบัติ
การตัดแต่งกิ่ง	40.0	46.0	10.0	4.0
การควบคุมการออกดอก	56.0	36.0	8.0	0.0
การจัดการธาตุอาหาร	46.0	42.0	12.0	0.0
การจัดการศัตรูลำไย	52.0	40.0	6.0	2.0
เฉลี่ยร้อยละ	48.5	41.0	9.0	1.5

* มาก=ปฏิบัติทั้งสวน ปานกลาง=ปฏิบัติร้อยละ 50 ของสวน น้อย=ปฏิบัติไม่เกินร้อยละ 10 ของสวน
 ที่มา : พาวันและคณะ (2550)

² จังหวัดจันทบุรีมีผลผลิตใกล้เคียงเนื่องจากเกษตรกรในจังหวัดนี้มีการใช้เทคโนโลยีสูงถึงร้อยละ 79 ขณะที่จังหวัดอื่นๆ มีการใช้เพียงร้อยละ 54.9 57.8 และ 59.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ปริมาณผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนการผลิตและรายได้สุทธิของเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการและไม่เข้าร่วมโครงการ

กลุ่มเกษตรกร	ผลผลิตลำไยนอกฤดู (กก. ต่อไร่)	ต้นทุน (บาท/กก.)	รายได้สุทธิ (บาท/กก.)
1. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ*	866.7	7.2	16,139
2. เกษตรกรทั่วไป (ข้อมูลปี 2548)**			
2.1 จังหวัดเชียงใหม่	808.5	11.8	14,900
2.2 จังหวัดลำพูน	571.3	23.4	8,249
2.3 จังหวัดตาก	554.9	12.6	4,482
2.4 จังหวัดจันทบุรี	949.2	7.7	16,899

ที่มา : * พาวันและคณะ (2550) ** พาวันและคณะ (2549)

ส่วนด้านต้นทุนและผลตอบแทน พบว่าต้นทุนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีต้นทุนการผลิตลดลงเหลือเพียงร้อยละ 7.2 บาท ต่อกิโลกรัมซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของต้นทุนทั่วไป ผู้เข้าร่วมโครงการให้ข้อมูลถึงการใช้ชุดเทคโนโลยีการตัดแต่งกิ่งช่วยลดต้นทุนเรื่องแรงงานและปริมาณสารกำจัดศัตรูพืชและลดค่าใช้จ่ายเรื่องค่าค่ายัน (อภิญา, 2550) การระบาดของโรคและแมลงลดลงเกือบเท่าตัว นอกจากนี้การวิเคราะห์ดินและให้ธาตุอาหารเฉพาะธาตุที่ต่ำกว่าค่ามาตรฐาน ก็จะช่วยให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายจาก 2,940 บาทต่อไร่ลดลงเหลือเพียง 843 บาทต่อไร่ (พาวันและคณะ, 2550) ส่วนรายได้สุทธิต่อไร่เท่ากับ 16,139 บาท สูงกว่าข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการ

4) ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการผลิตลำไยคุณภาพดีต้นทุนต่ำ พบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 97.0 ส่วนความพึงพอใจต่อชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจชุดเทคโนโลยีการตัดแต่งกิ่งมากที่สุด โดยมีความพึงพอใจระดับมากถึงมากที่สุดเท่ากับร้อยละ 100 ส่วนสถาบันการเงิน (ธ.ก.ส.) เกษตรกรมีความพึงพอใจระดับมากที่สุดเท่ากับร้อยละ 55.9 ส่วนความพึงพอใจต่อผู้ประกอบการ พบว่ามีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือพึงพอใจระดับมากถึงมากที่สุดเพียง ร้อยละ 17.6 และมีความพึงพอใจน้อยถึง ร้อยละ 38.2³ (ตารางที่5)

ตารางที่ 5 ผลการสำรวจความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดู ที่เข้าร่วมโครงการผลิตลำไยคุณภาพดีต้นทุนต่ำ

รายการ	ร้อยละความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย	38.2	58.8	2.9	0.0	0.0
2. ชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดู					
2.1 การตัดแต่งกิ่ง	32.4	67.6	0.0	0.0	0.0
2.2 การชักนำการออกดอก	8.8	64.7	26.5	0.0	0.0
2.3 การจัดการธาตุอาหาร	11.8	55.9	32.4	0.0	0.0
2.4 การจัดการศัตรูลำไย	5.9	70.6	23.6	0.0	0.0
3. สถาบันการเงิน (ธ.ก.ส.)	14.7	41.2	32.4	5.9	5.9
4. ผู้ประกอบการ (ผู้ส่งออก)	0.0	17.6	32.4	11.7	38.2
เฉลี่ย	16.9	45.6	22.1	4.4	11.0

³ พบว่ามีสาเหตุเนื่องมาจากเกิดความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องของราคาและเกรดผลระหว่างเกษตรกรและผู้ส่งออก

การนำผลวิจัยไปใช้ ประโยชน์

1) การเผยแพร่ความรู้เรื่อง การจัดการศัตรูลำไยแก่เกษตรกรผู้ปลูกลำไยอื่นๆ เช่น ในการให้คำแนะนำแก่เกษตรกรผู้ปลูกลำไยในโครงการ พบว่ามีเกษตรกรผู้ปลูกลำไย นอกโครงการ สนใจ เทคโนโลยีและการจัดการศัตรูลำไย ติดต่อขอคำแนะนำปัญหาที่ภาควิชาโรคพืชและกีฏวิทยา คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปรากฏผลจากการรับเทคโนโลยีการตัดแต่งกิ่งทรงพุ่มต่างๆ จากโครงการผลิตลำไยคุณภาพดีต้นทุน

ต่ำ เห็นได้ว่าปัญหาการเข้าทำลายของโรค และแมลงศัตรูลำไยลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน

2) ได้เกิดกรณีตัวอย่างเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดูที่ประสบความสำเร็จจำนวน 2 ราย คือ จสอ. อุดม รังสรรค์ ประธานกลุ่มอำเภอดอยเต่า และนายกมล กิตติธงโสภณ ประธานกลุ่มอำเภोजอมทอง ทั้งสองมีจุดเด่น คือ ผลิตลำไยมีคุณภาพเกือบทั้งสวน ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าค่าเฉลี่ยถึง 2 เท่า และยังสามารถผลิตลำไยนอกฤดูตรงกับช่วงที่ตลาดต้องการ ทำให้ผลตอบแทนต่อไร่สูงจนได้รับการยอมรับจากเกษตรกรทั้งในกลุ่ม และเกษตรกรผู้ปลูกลำไยทั่วไปที่สนใจมาศึกษาดูงาน

อภิปรายผล

1) พบว่าชุดเทคโนโลยีที่เกษตรกรพึงพอใจมากที่สุด คือ การตัดแต่งกิ่งเพื่อควบคุมทรงพุ่ม โดยเกษตรกรพึงพอใจมากที่สุดและมารวมกันถึงร้อยละ 95 สาเหตุเนื่องจากเห็นผลชัดเจนหลังปฏิบัติจริงคือเห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ต้นลำไยสมบูรณ์ การระบาดของโรคและแมลงลดลง ใช้ไม้ค้ำลดลง ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ และที่สำคัญคือผลผลิตที่ได้เป็นที่น่าพอใจ

2) ชุดเทคโนโลยีการผลิตลำไยนอกฤดูที่ต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมคือ การชักนำการออกดอกในฤดูฝน เนื่องจากมีเกษตรกรหลายรายที่ให้สารคลอเรตาในฤดูฝน และต้นลำไย

การเก็บเกี่ยวผลผลิตและการคัดบรรจุ

ออกดอกน้อย มีผลทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ โอกาสเสี่ยงต่อการขาดทุนจึงมีสูง ข้อเสนอแนะจากการใช้สารเอทีฟอน (ethephon) ความเข้มข้น 300 มก./ล. พ่นทางใบภายหลังให้สารคลอเรตา พบว่าการออกดอกเพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับหลักวิชาการ ดังนั้น จึงควรศึกษาอย่างเป็นระบบ ส่วนประเด็นที่เกษตรกรให้สารโพแทสเซียมคลอเรตาเกินอัตราที่แนะนำ ทำให้เสียค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็น จึงควรให้คำแนะนำการให้สารโพแทสเซียมคลอเรตาอย่างถูกต้อง เพื่อลดต้นทุนและลดผลตกค้าง

3) บทบาทของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) นอกจากจะเป็นแหล่งทุนการผลิตให้กับเกษตรกรผู้ปลูกลำไยแล้ว ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกร ดอยเต่า โดยติดต่อให้พ่อค้าเข้าไปรับซื้อผลผลิตในพื้นที่ เพื่ออำนวยความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายจากการขนส่ง จากการสำรวจความพึงพอใจพบว่าระดับความพึงพอใจมากที่สุดและมารวมกันเพียง 55.9 และพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุดรวมกันร้อยละ 11.8 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรไม่สามารถกู้เงินได้เพิ่มจากเดิม ทั้งนี้เพราะเกษตรกรยังติดเงื่อนไขการชำระหนี้เดิมอยู่

4) เครือข่ายการผลิตลำไยนอกฤดู ในการพิจารณาผลของความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อเครือข่ายด้านต่างๆ จะพบว่า ความพึงพอใจต่อผู้ประกอบการน้อยกว่าด้านอื่นๆ ซึ่งน่าจะเกิดจากความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ประกอบการกับ

เกษตรกรในเรื่องของราคาและเกรดผล ถึงแม้ผู้ส่งออกจะรับซื้อในราคาที่ตกลงกันได้ แต่จะมีปัญหาเรื่องเกรดผลที่ยังมีความเห็นไม่ตรงกัน นอกจากนี้ ระยะทางจากแหล่งผลิตบางอำเภอ เช่น อ.ดอยเต่า อ.พร้าว จะห่างไกลจากจุดรับซื้อมาก จึงทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งมาก และยังใช้เวลาเดินทางนาน จึงควรที่จะหาผู้ส่งออกให้มากกว่า 1 ราย และควรอยู่ใกล้แหล่งผลิต และควรสร้างความเข้าใจเรื่องเกรดผล นอกจากนี้ ควรมีผู้รวบรวมผลผลิตในแต่ละกลุ่มที่จะควบคุมเรื่องการคัดเกรด ไม่ให้ปลอมปน เพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ประกอบการกับเกษตรกร และควรมีการเชื่อมโยงกับองค์กรท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

5) การบริหารความเสี่ยงของการผลิตลำไยนอกฤดู เนื่องจากการผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกรต้องรับความเสี่ยงหลายด้าน เช่น สภาพแวดล้อมที่แปรปรวน การเกิดพายุเกิดน้ำท่วมขัง ตลาดมีความแปรปรวนสูง ปัจจัยดังกล่าวมีผลทำให้เกษตรกรมีโอกาสเสี่ยงต่อการขาดทุน ดังนั้น จึงควรมีการบริหารความเสี่ยง เช่น มีการวางแผนการผลิตโดยแบ่งสวนลำไยผลิตนอกฤดูหลายๆ รุ่นต่อปี เลือกช่วงเวลาผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่ และเลือกช่วงเวลาตลาดมีความต้องการสูง รวมทั้งควรประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างงานของนักวิจัยกับความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ที่เป็นจริงของเกษตรกร

บรรณานุกรม

- จริยา วิสิทธิ์พานิช ชาตรี สิทธิกุล และเยาวลักษณ์ จันทร์บาง. 2542. โรคและแมลงศัตรูลำไย ลิ้นจี่และมะม่วง. ห้างหุ้นส่วนชนบรรณการพิมพ์ เชียงใหม่ 102 หน้า
- พาวัน มะโนชัย วรินทร์ สุทนต์ วินัย วิริยะอลงกรณ์ จิรนนท์ เสนานาญ นพดล จรัสสัมฤทธิ์ เสกสันต์ อุสสหาดานนท์ อมลณัฐ ฉัตรตระกูล และพิทยา สรวมศิริ. 2547. การชักนำการออกดอกของลำไยด้วยสารคลอเรต. ในการนำผลเสนอการวิจัยไม่ผลสู่การปฏิบัติเชิงพาณิชย์. สาขาไม้ผล ภาควิชาพืชสวน คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่. หน้า 22 –32.
- พาวัน มะโนชัย ยุทธนา เขาสุเมรุและวรินทร์ สุทนต์(บรรณาธิการ). 2548. คู่มือการจัดการสวนลำไยให้ได้คุณภาพ. พิมพ์ที่โรงพิมพ์ยูเนี่ยน เชียงใหม่. 56 หน้า
- พาวัน มะโนชัยและวรินทร์ สุทนต์. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์การตัดแต่งกิ่งเพื่อลดขนาดทรงพุ่มลำไย. เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 78 หน้า
- พาวัน มะโนชัย ชีรนุช เจริญกิจ วราภรณ์ ปัญญาวดี รัตนา โพธิสุวรรณ และพิชัย สมบูรณ์วงศ์. 2549. รายงานผลการวิเคราะห์เบื้องต้น โครงการสำรวจพื้นฐานลำไยทั้งระบบ ตอนการเปรียบเทียบข้อมูล 9 จังหวัด. ศูนย์วิจัยและพัฒนาลำไยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่. 72 หน้า
- พาวัน มะโนชัย วรินทร์ สุทนต์ ชาตรี สิทธิกุล เยาวลักษณ์ จันทร์บาง ยุทธนา เขาสุเมรุ ดารณี เกียรติสกุล. 2550. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการการผลิตลำไยคุณภาพดีต้นทุนต่ำ. เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 154 หน้า.
- ยุทธนา เขาสุเมรุ ชิตี ศรีตันทิพย์ สันติ ช่างเจรจาและสมชาย องค์ประเสริฐ. 2549. การให้ปุ๋ยลำไย. ในคู่มือการผลิตลำไยคุณภาพ. โรงพิมพ์มิ่งเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่. 79 หน้า.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. 2548. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2548. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงและสหกรณ์ กรุงเทพฯ. 121 หน้า
- อภิญา นันทะโสภา. 2550. รูปแบบเครือข่ายผลิตลำไยนอกฤดูจากสวนถึงตลาดพื้นที่เป็นจริงของ สกว. เกษตร.31(1)138-141.

บทปริทัศน์

โครงการการผลิตลำไยนอกฤดูคุณภาพดี ต้นทุนต่ำ

โดย : รองศาสตราจารย์ ดร.พรชัย เหลืองอาภาพงศ์

สาขาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เกษตรนอกฤดู กลยุทธ์เพื่อการตลาด

หนึ่งปีมี 12 เดือน หรือ 365 วัน จัดเป็นรอบใน 1 ปีที่ถูกกำหนดโดยการโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจะมีฤดูกาลเกิดขึ้นในแต่ละช่วงก็จะมีผลต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ซึ่งการโคจรรอบดวงอาทิตย์ของโลก นอกจากจะทำให้เกิดฤดูร้อน ฝน หนาวแล้ว ยังทำให้เกิดปรากฏการณ์เกี่ยวกับพืช อันได้แก่ การออกดอกออกผล ซึ่งเรามักได้ยินกันจนคุ้นหูว่า การออกดอกออกผลตามฤดูกาล ปัจจุบันมีพืชหลายชนิดที่สามารถออกนอกฤดูที่เรียกว่าทะวาย ซึ่งเกิดจากการใช้สายพันธุ์ใหม่ที่ปรับปรุงขึ้นมา หรือใช้เทคนิคต่างๆ แต่เดิมเราจะกินผลไม้ตามฤดูกาล แต่มาถึงปัจจุบันนี้มีผลไม้หลายชนิดสามารถหากินได้ตลอดปี เรื่องของการออกดอกตามฤดูกาลนี้ส่วนใหญ่แล้วจะถูกกำหนดโดย แสง อุณหภูมิ ความชื้น ถ้าเป็นการออกดอกออกผลตามธรรมชาติ แต่ปัจจุบันเกษตรกรสามารถบังคับการออกดอกออกผลได้ตามความต้องการ ซึ่งจะเห็นได้จากการผลิตลำไยนอกฤดูของเกษตรกรชาวเหนือ การบังคับเพื่อให้ได้ลำไยนอกฤดูกลานี้จะเป็นแนวทางที่จะสามารถกำหนดให้ช่วงเวลาที่ได้ผลผลิตตรงกับความต้องการของตลาดที่ได้ราคา แต่อย่างไรก็ตามการทำให้เกิดการออกดอกออกผลนอกฤดูนี้ ในหลายกรณีก็มีข้อจำกัดอยู่ตรงที่เกษตรกรจำเป็นต้องลงทุนสูงกว่าการออกดอกตามฤดูกาล

โดยปกติแล้วพืชที่เราปลูกกันทั่วไปจะมีการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดการพักตัว การแตกใบใหม่ หรือการออกดอกออกผล ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วเมื่อพืชมีการสะสมอาหารได้อย่างเหมาะสม และมีปัจจัยภายนอกในเรื่องของแสงแดด ความชื้น ฝน และอุณหภูมิ ก็จะมีการออกดอกออกผล โดยเฉพาะไม้ผลก็จะมีการออกดอกออกผลปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเวลา

ที่เหมาะสมแต่ละพืช ต่อจากนั้นก็จะมีพักตัวเพื่อสะสมอาหาร และมีการออกดอกใหม่ในปีต่อไป สำหรับพืชที่เกษตรกรภาคเหนือปลูกมากและเห็นเด่นชัดที่สุด คือ ลำไย จะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนจะมีผลผลิตปีละครั้ง ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคมซึ่งบางปีจะมีปริมาณสิ้นความต้องการของตลาดทำให้ราคาขายของเกษตรกรไม่คุ้มค่าการลงทุน

สำหรับการค้นวิธีปลูกลำไยนอกฤดูกลานเพิ่งมาพบเมื่อ 20 กว่าปีนี่เองเนื่องจากมีอยู่ช่วงหนึ่งที่ลำไยขาดตลาด เพราะในปีนั้นลำไยไม่ออกดอกออกผลจัดเป็นวิกฤติ แต่โชคดียิ่งทำให้เกิดโอกาสขึ้นมาจึงถือการค้นคิดเรื่องการใส่สารโพแทสเซียมคลอเรต ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ในวงการเกษตรที่เกษตรกรสามารถบังคับการออกดอกของลำไยได้ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็มีการบังคับการออกดอกของลำไย เพื่อให้ได้ผลผลิตลำไยนอกฤดูตามความต้องการภายใต้เงื่อนไข เวลา และปริมาณ เรื่องของการทำลำไยนอกฤดู จึงเป็นต้นแบบสำหรับเกษตรกรที่ปลูกพืชชนิดอื่น แต่ก็ยังถือได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่ากับการผลิตลำไย

ข้อได้เปรียบของการผลิตเกษตรนอกฤดู

ถ้าจะถามว่ามีความจำเป็นหรือไม่ที่ต้องทำให้พืชผลเกษตรมีการออกดอกออกผลนอกฤดู ก็คงไม่จำเป็นมากนักแต่ถ้ามองถึงเรื่องของการกำหนดราคาก็กล่าวได้ว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เรื่องของลำไยเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุดของเกษตรกรชาวเหนือ ซึ่งปัจจุบันสามารถบังคับการออกดอกออกผลได้ตามความต้องการ ข้อได้เปรียบประการหนึ่งก็คือ ผลไม้ที่ออกนอกฤดูนั้นส่วนใหญ่จะมีราคาดีกว่าผลไม้ตามฤดูกาล สาเหตุประการหนึ่งก็คือ การออกดอกนอกฤดูกลานี้จะไม่ชนกับการผลิตในฤดูที่มีปริมาณมาก ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาอยู่แล้ว

ว่าของกินของใช้ถ้ามีน้อยราคาย่อมสูง การผลิตภาคเกษตรนอกฤดูยังช่วยทำให้การกระจายสินค้าถูกต้องตามความต้องการของตลาด ซึ่งเกษตรกรสามารถที่จะวางแผนเพื่อกำหนดการปลูก การผลิต ให้ถูกต้องตามผู้ซื้อหรือผู้บริโภคจึงเท่ากับว่าเป็นการสร้างความมั่นคง ในเรื่องของตลาดรับซื้อสินค้า

การทำผลไม้นอกฤดูกาลโดยเฉพาะลำไยของชาวเหนือน่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้ แต่ต้องมีการวางแผนทั้งระบบ ที่ไม่ใช่เฉพาะตัวเกษตรกรแต่ละ

แห่ง ในเรื่องนี้จำเป็นจะต้องหาคนกลาง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือหน่วยงานใดที่มาควบคุมและจัดสรรการปฏิบัติของเกษตรกรตามเวลาและปริมาณ ที่สำคัญก็คือการบังคับผลผลิตเกษตรนอกฤดูนี้สามารถมีการวางแผนหรือการซื้อ-ขายล่วงหน้าได้ เรื่องของการทำการเกษตรเพื่อให้ออกดอกออกผลนอกฤดูกาลนี้ จึงเป็นเรื่องของการเกษตรแบบใหม่ ถือเป็นการทำการเกษตรที่น่าสนใจจริงๆ

การพัฒนาไก่ประดู่หางดำ เพื่อเกษตรกรและผู้ประกอบการ

บทคัดย่อ

ไก่พื้นเมืองของไทยมีเลี้ยงกระจายอยู่ตามหมู่บ้านเกษตรกรในทุกภูมิภาคของไทย แต่ปัจจุบันจะหาพันธุ์แท้ของไก่พื้นเมืองสายพันธุ์หรือพันธุ์ต่างๆ ที่หลากหลาย เป็นเรื่องยากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากขาดความสนใจและปล่อยให้ไก่ผสมพันธุ์ไปตามธรรมชาติ งานวิจัยนี้ดำเนินการเพื่อพัฒนาไก่พันธุ์แท้ที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรมสูง เพื่อให้มีโอกาสดัดเลือกปรับปรุงให้มีคุณภาพเชิงเศรษฐกิจที่ดีขึ้นกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไป การวิจัยนี้ใช้เวลา 5 ปี ในการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับไก่พื้นบ้านไทยและ สร้างฝูงพื้นฐานไก่พื้นเมืองไทย 4 พันธุ์ คือ ประดู่หางดำ เหลืองหางขาว แดง และซี และสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพันธุ์ไก่อื่นๆ ของประเทศไทยได้ต่อไป วิธิดำเนินการโดยนำไก่พื้นเมืองที่มีลักษณะภายนอกประจำพันธุ์แต่ละพันธุ์มาจากภาคต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อผสมพันธุ์ คัดเลือกพันธุ์ และพัฒนาให้เป็นไก่พันธุ์แท้ ที่มีลักษณะภายนอกสม่ำเสมอเป็นเอกลักษณ์ประจำพันธุ์สามารถใช้จำแนกพันธุ์ และมีความหลากหลายทางพันธุกรรมสูง ทำให้มีโอกาสดัดเลือกปรับปรุงให้มีคุณภาพเชิงเศรษฐกิจที่ดีขึ้นได้ และมีลักษณะทางเศรษฐกิจที่สำคัญให้ดีขึ้นกว่าไก่พื้นเมืองไทยทั่วไป ผลการวิจัยพบว่าไก่ประดู่หางดำพันธุ์แท้ มีลักษณะภายนอกประจำพันธุ์ และมีลักษณะทางเศรษฐกิจที่ดีที่สุด เมื่อดำเนินการพัฒนาพันธุ์ต่อเนื่องเป็นเวลารวมกว่า 6 ปี มีศักยภาพของพันธุ์ในการผลิตไก่พันธุ์แท้และลูกผสมที่ดีในระดับอุตสาหกรรม ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพันธุ์ไก่อื่นๆ ของประเทศ ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นนอกจากนั้น ในการนำไปเลี้ยงในสภาพหมู่บ้าน สามารถเลี้ยงรอด ฝึกไข่ และเลี้ยงลูกได้เอง เช่นเดียวกับไก่พื้นเมืองทั่วไปของไทย

ผู้เขียน

อำนวยการ

ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่

กรมปศุสัตว์

ที่อยู่ : 1/13 ถ.อำนวยการโยธา

ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง

จ.เชียงใหม่ 50120

E-mail : amnuay84@yahoo.com

Development of Pradu Hangdum Chicken for Farmers and Commercial Producers

Abstract

Seventy sires, three hundred and fifty dams of Thai indigenous chicken that phenotypic characteristics look like Pradu Hangdum chicken were collected from many regions of Thailand and were raised at Chiangmai Livestock Breeding and Research Center, since October 2002. The objective were breeding selection and development for pure breed chicken that uniformity of phenotypic characteristics, vary in genetic diversity, high chance to selection and improvement for economics and increasing important economic traits better than general Thai indigenous chickens.

The results found that phenotypic characteristic of pure breed male of Pradu Hangdum chicken had red face, rich red neck and saddle plumage, black body plumage, black tail, black shanks and black beak, whitish yellow skin, yellowish brown eyes and pea comb. For phenotypic characteristics of female were similar to male, except no color of neck and saddle plumage. Color of egg shell was tinted. Economic traits that raising in farm condition had total number of eggs 135 ± 40 eggs/yr. Body weight of market age at 12, 16 weeks for male and female were $1,394 \pm 121$, $1,868 \pm 132$ and $1,104 \pm 100$, $1,416 \pm 126$ gm, respectively. Number of eggs and chicks that raising in local condition were 35 ± 17 eggs/yr and 24 ± 13 birds/yr, respectively.

The significant results of the research were pure breed of Pradu Hangdum breed of Thai indigenous chicken that developed by scientific method as other standard breed of foreign countries and still dominant character for maternal ability, high potential of breed to produce pure breed and crossbred chicken. The productive performance of pure breed that raising in farm condition was higher body weight 20 – 25 % and egg production 39 % than regular Thai indigenous chicken. The knowledge to develop other chickens of Thailand, increased value of pure breed and crossbred chicken business more than 50 million Baht/yr. For higher egg production can be developed to produce high potential of pure breed chicken in farm condition, which apply to produce in industry scale. Chicken could be survived and brooded, while chick raising in local condition was the same as Thai indigenous chicken.

Author

Amnuay Leotaragul

Chiangmai Livestock Breeding and
Research Center

Department of Livestock
Development

Address : 1/13 Rd. Amnuayyotha

T.Yuwa Sunpathong

Chiangmai 50120

E-mail : amnuay84@yahoo.com

คำนำ

จากการสำรวจองค์ความรู้ที่มี การศึกษาค้นคว้าก่อนหน้านี้ ระบุว่า ไก่พื้นเมืองไทยนั้น เชื่อกันว่ามีต้นกำเนิด อยู่ในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีบรรพบุรุษเป็นไก่ป่าสีแดง (red jungle fowl)¹ ซึ่งเป็นไก่ชนิด Gallus Gallus ซึ่งในไทยพบอยู่ 2 ชนิดย่อย คือไก่ป่าดุ่มหูขาว (Cochin Chinese Red Jungle Fowl) และไก่ป่าดุ่มหูแดง (Burmese Red Jungle Fowl) ซึ่งแบบแรกพบมากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาค

สภาพการเลี้ยงและความหลากหลายพันธุ์/สีขนของไก่พื้นบ้านไทย

ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้ และสรีรคอกเป็นเส้นยาวปลายแหลม หัวและคอตอนบนเป็นสีทองค่อนข้างแดง ส่วนบนของหลังเป็นสีน้ำตาลแดงดำ ขนปีกสีแดงเลือดหมู หางดำเหลือบเขียวเงิน ส่วนโคนหางมีสีขาว ดุ่มหูขาวเด่นชัด แข็งค่อนข้างดำ ส่วนไก่ป่าดุ่มหูแดง มีลักษณะคล้ายไก่ป่าดุ่มหูขาว แตกต่างกันที่ดุ่มหูแดง ขนสรีรคอกทั้งเพศผู้และเพศเมียสั้นกว่าไก่ป่าดุ่มหูขาวเล็กน้อย พบมากในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงใต้² ส่วนความหลากหลายด้านลักษณะภายนอกของไก่พื้นเมือง พบว่าไก่พื้นเมืองมีสีขนหลักเป็นสีดำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับยีนส์บนโลคัส E ที่เป็นแบบ multiple alleles ที่พบมีอยู่ถึง 8 ชนิด ซึ่งเป็นตัวก่อให้เกิดความหลากหลายของลักษณะสีขนต่างๆ หลายชนิด และจากอิทธิพลและบทบาทของอัลลีลในโลคัสต่างๆ เหล่านี้ จะส่งผลทำให้เกิดพันธุ์แท้ขึ้นมากมายในอดีต และเกิดการเรียกขานเป็นสายพันธุ์ต่างๆ ตามภูมิปัญญาของชาวบ้าน เช่น เหลืองหางขาว ประดู่หางดำ เขียวไข่มุก ฯลฯ ดังนั้น จึงน่าที่จะมีการศึกษาและบันทึกสายพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้ให้เป็นที่ประจักษ์ของชาวโลกว่าเป็นพันธุ์พื้นบ้านแท้ โดยมีการรับรองอย่างถูกต้อง

สวัสดีและคณะ (2542) ได้กล่าวถึงไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ไก่ชนที่เลี้ยงในแต่ละครอบครัวของเกษตรกรในชนบทจะมีคุณสมบัติทางพันธุกรรมที่แตกต่างกัน และแปรผันไปตามสภาพแวดล้อม โดยไก่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ และไก่ในแต่ละสายพันธุ์แต่ละอายุ จะมีความสามารถในการปรับตัวที่ต่างกัน และในปี 2541 สมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย ได้ประกาศรับรองอุดม

ทัศนียของไก่ชนไทย 2 พันธุ์ที่มีชื่อเสียงคือ เหลืองหางขาว และประดู่หางดำ โดยระบุลักษณะของไก่ทั้งสองพันธุ์ไว้คือ พันธุ์เหลืองหางขาวเป็นไก่ขนาดกลาง ตัวผู้หนักเฉลี่ย 3-3.5 กิโลกรัม และตัวเมียอยู่ที่เฉลี่ย 3 กิโลกรัม เพศผู้มีขนปกคลุมลำตัวสีดำสรีรคอกและหลังสีเหลืองแดง ซึ่งแตกต่างกันไปตามเหล่าและแหล่งกำเนิด มีกะลวยหางสีขาวตามข้อที่ปรากฏ ส่วนเพศเมียลำตัวเล็กกว่า สั้นกว่า ปกคลุมด้วยขนสีดำ มีจุดประสีขาวบริเวณหัวและหัวปีก ส่วนพันธุ์ประดู่หางดำ เป็นไก่ขนาดเล็กตัวสีดำ สรีรคอกสีประดู่ (แดงเข้ม หรือแดงอมน้ำตาล) มีหางสีดำมีกำเนิดจากตอนล่างของภาคกลางของไทย ทั้งเพศผู้และเพศเมียมีขนาดใหญ่กว่าไก่เหลืองหางขาวเล็กน้อย ลักษณะทางกายภาพของชนโดยทั่วไปเหมือนกัน ยกเว้นสีเท่านั้น และเช่นเดียวกัน มีความแตกต่างกันไปตามเหล่าและแหล่งที่เกิดที่ต่างกันจากทั่วประเทศ

ในปัจจุบันไก่พื้นเมืองไทยที่เลี้ยงกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของไทย เมื่อสำรวจในเชิงปริมาณพบว่าที่มีจำนวนเป็นกลุ่มเป็นก้อนนั้นมีอยู่ 4 กลุ่ม คือ เหลืองหางขาว ประดู่หางดำ แดง และ ชี ซึ่งยังไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่าเป็นพันธุ์ (breed) หรือสายพันธุ์ (strain) หรือตระกูล (family name) เพราะว่ายังไม่ได้รับการจำแนกอย่างมีหลักวิชาการที่ชัดเจนเพียงพอ

อย่างไรก็ตามจากองค์ความรู้ที่มีอยู่ สามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับไก่พื้นเมืองไทยได้คือ (ก) ไก่พื้นเมืองทั้งหมดมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ คือ มีความเป็นแม่ที่ดี³ ทำให้มีการสืบเผ่าพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่นด้วยตนเอง แม้ว่า

¹ Moreng and Avens, 1985

² เกียรติกร และคณะ (2543)

³ ความเป็นแม่ที่ดีหมายถึง ผสมพันธุ์เก่ง วางไข่ตก อัตราการผสมติดสูง ฟักไข่เก่ง มีสุขภาพความแข็งแรงเป็นแม่สูง นั่นคือ ดูแลลูกดี ดูแลต่อสู้อุปการเลี้ยง

ไก่พ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ประดู่หางดำ

มีโรคระบาดเกิดขึ้นทุกปี จัดว่าเป็นไก่ที่มี sustainability สูง⁴ (ข) มีการผสมข้ามทั้งภายในและระหว่างกลุ่มอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะคัดทิ้งหรือกำจัดสัตว์ที่มีพันธุ์เป็น homozygous สูงอยู่เสมอ⁵ (ค) การคัดเลือกและคัดทิ้งตามธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา ทำให้ไก่เหล่านี้มีความแตกต่างกันตาม niches ต่างๆ หลายแห่ง เชื่อได้ว่า ไก่พื้นเมืองใน niches ต่างๆ เหล่านี้มี alleles ที่แตกต่างกันในหลาย loci

การศึกษาครั้งนี้นักวิจัยมุ่งที่จะพิสูจน์ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับไก่พื้นเมืองไทยทั้ง 4 ฝูงว่า(ก) เป็นพันธุ์ที่มีลักษณะภายนอกที่มีความสม่ำเสมอเป็นเอกลักษณ์ประจำพันธุ์ มียีนส์ที่ใช้เป็นลักษณะจำแนกพันธุ์ได้ (ข) มีจำนวนชนิดของ alleles มากมีความหลากหลายทางพันธุกรรมสูง (ค) มีลักษณะเด่นของความเป็นแม่ที่ดี มียีนส์หรือกลุ่มยีนส์ที่ควบคุมลักษณะดังกล่าวอยู่ในสภาพ homozygous (ง) มีลักษณะทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะขนาดลำตัว อัตราการเจริญเติบโต อัตราการวางไข่ที่ยังมีความแปรปรวนสูง ทำให้มีโอกาที่จะคัดเลือกปรับปรุงให้มีคุณภาพเชิงเศรษฐกิจดีขึ้นได้

(หมายเหตุ: ในบทความวิจัยชิ้นนี้จะเน้นรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับผลวิจัยไก่ประดู่หางดำเป็นสำคัญ เนื่องจากมีรายละเอียดผลการวิจัยและการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน)

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

1. การดำเนินงานวิจัย

1) **การจัดการพ่อ-แม่พันธุ์** โดยรวบรวมไก่พื้นเมืองทั้งสี่พันธุ์จากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ แต่ละพันธุ์ใช้พ่อพันธุ์ 70 ตัว และแม่พันธุ์ 350 ตัว เพื่อให้มีความหลากหลายทางพันธุกรรมมากที่สุด โดยคัดเลือกตามคุณลักษณะประจำพันธุ์ขั้นต้น นำมาซึ่งกักกันโรค ทำวัคซีนป้องกันโรคใหม่หมดทุกตัว และเจาะเลือกตรวจโรคชีวภาพ จากนั้นนำมาเลี้ยงดูให้น้ำอาหารแบบเต็มๆ เพื่อให้พ่อ-แม่พันธุ์และลูกมีสุขภาพและสมรรถภาพการผลิตสูงสุด

2) **การผสมพันธุ์** โดยจัดพ่อพันธุ์เป็น 70 สายๆ ละ 1 ตัว พ่อพันธุ์แต่ละสาย ผสมกับแม่พันธุ์ 5 ตัว ด้วยวิธีผสมเทียม ลูกไก่ที่ฟักออกแต่ละตัวทำพันธุ์ประวัติ การคัดเลือกไก่ไว้เป็นพ่อแม่พันธุ์ในแต่ละชั่วอายุ เน้นการคัดเลือกเรื่องสีขน และลักษณะภายนอกต่างๆ จะต้องเหมือน หรือใกล้เคียงกับลักษณะของไก่พื้นเมืองประดู่หางดำมากที่สุดเป็นหลัก ส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจจะพิจารณาเป็นอันดับรองลงมา

3) **การทดสอบไก่ในหมู่บ้าน** โดยนำไก่อายุประมาณ 12 สัปดาห์ ไปให้เกษตรกรประมาณ 15 รายในหมู่บ้านเลี้ยงรายละ 12-19 ตัว เพศผู้ 2-4 ตัว เพศเมีย 10-15 ตัว มีหมายเลขเป็นเบอร์ปึกประจำตัว ชั่งน้ำหนักทุกตัวในวันส่งมอบ 3-7 วันแรกต้องขังในคอกให้อาหารสำเร็จรูป เพื่อให้ไก่รู้จักที่อยู่อาศัย จากนั้นให้เกษตรกรเลี้ยงตามแบบไก่พื้นเมืองทั่วไป

2. การเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลไก่เป็นรายตัวตั้งแต่แรกเกิดถึงการให้ผลผลิตไข่ ข้อมูลสำคัญที่เก็บได้แก่ ลักษณะภายนอก เช่น สีขน ลำตัว สีขนสร้อยคอ-หลัง สีขนหาง สีปาก สีแข้ง เป็นต้น ต่อมาก็ข้อมูลผลผลิตการให้ไข่ของแม่พันธุ์เป็นรายตัว สีไข่ น้ำหนักไข่ พฤติกรรมฟักไข่บนกรงตับ การผสมติด อัตราการฟักออก น้ำหนักตัวแรกเกิด 4, 8, 12, 16, 20, และ 24 สัปดาห์ และเมื่อเป็นพ่อพันธุ์ นอกจากนั้น ก็เก็บข้อมูล สัดส่วนร่างกายไก่ในระดับอายุต่างๆ และเมื่อโตเต็มที่ ข้อมูลอายุและน้ำหนักตัวเมื่อให้ไข่ฟองแรก และน้ำหนักไข่ฟองแรก ปริมาณอาหารที่กิน และอัตราการตาย เป็นต้น รวมทั้งการให้คะแนนการฟักไข่และคะแนนการเลี้ยงลูก

⁴ Conway, 1982

⁵ Johansson and Randel, 1968

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของไก่พื้นเมือง เช่น ข้อมูลลักษณะภายนอก น้ำหนักตัวระยะต่างๆ และด้านความสมบูรณ์พันธุ์ของแม่พันธุ์ เช่น อายุเมื่อไข่ฟองแรก และนำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นมีการวิเคราะห์ข้อมูลทางพันธุกรรม โดยนำข้อมูลลักษณะภายนอกและพันธุ์ประวัติมาประเมินค่าพารามิเตอร์ทางพันธุกรรมของลักษณะด้านการเจริญเติบโต และลักษณะด้านความสมบูรณ์พันธุ์ของแม่พันธุ์

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

1. แหล่งที่มาของไก่พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ผู้ตั้งต้น ได้ไก่พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ประจําทางคําจากภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออก โดยคําเฉลี่ยน้ำหนักตัวพ่อพันธุ์ – แม่พันธุ์ อยู่ในช่วง 2,462-3,265 และ 1,657-2,137 กรัมตามลําดับ

เมื่อเลี้ยงถึงช่วงอายุที่ 5 ได้ไก่พ่อพันธุ์แม่พันธุ์ไก่ประจําทางคําที่มีลักษณะภายนอกคํานี้คือ เพศผู้มีลักษณะหงอนแบบหงอนถั่ว (ร้อยละ 93.4) สีหน้าแดงถึงแดงอมคํา (ร้อยละ 97.8) สีตาเหลืองอมนํ้าตาลถึงนํ้าตาลอมคํา (ร้อยละ 89.6) สีปากคํา (ร้อยละ 98.2) สีขนสร้อยคอ-หลังแดง (ร้อยละ 68.6) สีขนหางคํา (ร้อยละ 82.2) สีขนลำตัวคํา (ร้อยละ 78.9) สีผิวหนังขาวอมเหลืองทั้งหมด และสีแข้งเขียวอมคําดึงคํา (ร้อยละ 98.5) ส่วนไก่ประจําทางคําเพศเมีย มีลักษณะหงอนแบบหงอนถั่ว (ร้อยละ 97.1) สีหน้าแดงถึงคําทองคําดึงคํา (ร้อยละ 92.9) สีปากคํา (ร้อยละ 98.5) สีขนสร้อยคอคํา (ร้อยละ 92.9) สีขนหางคํา (ร้อยละ 81.9) สีขนลำตัวคํา (ร้อยละ 90.4) สีผิวหนังขาวอมเหลืองทั้งหมด และสีแข้งเขียวอมคําดึงคํา (ร้อยละ 93.9)⁶

ด้านสมรรถภาพการผลิตของไก่พบว่า ไก่ประจําทางคํามีค่าเฉลี่ยอายุเมื่อให้ไข่ฟองแรกเท่ากับ 188.7 บวกลบ 25.6 และมีน้ำหนักตัวเมื่อให้ไข่ฟองแรก 2037.6 บวกลบ 284.9 กรัม น้ำหนักไข่ฟองแรกเท่ากับ 39.4 บวกลบ 5.7 กรัม และประจําทางคํานี้ ให้ผลผลิตไข่ 135.0 ฟองต่อปี มากกว่าอีกสามพันธุ์ที่ทำการทดลองด้วยกัน และพันธุ์ประจํา

หางคํา มีอัตราการผสมติดจากการผสมเทียมเจาะจงให้พ่อพันธุ์ 1 ตัวผสมกับแม่พันธุ์ 5 ตัว โดยไม่มีการสลับพ่อและแม่พันธุ์ อยู่ที่ 84.3 บวกลบ 0.8 เปอร์เซ็นต์ น้ำหนักของไข่ อยู่ที่ 50.2 บวกลบ 3.7 กรัม น้ำหนักแรกเกิดลูกไก่พันธุ์ประจํา อยู่ที่ 33.0 บวกลบ 3.3 กรัม นอกจากนั้น น้ำหนักตัวของไก่พ่อพันธุ์ที่อายุ 1 ปี ประจําทางคํานี้สูงสุดอยู่ที่ 3493.1 บวกลบ 324.9 กรัม และแม่พันธุ์จะอยู่ที่ 2301.9 บวกลบ 363.2 กรัม

2. การผสมพันธุ์ พบว่าไก่ประจําทางคํามีค่าทำนายของคุณค่าการผสมพันธุ์สำหรับลักษณะอายุเมื่อให้ไข่ฟองแรก น้ำหนักตัวเมื่อให้ไข่ฟองแรกและน้ำหนักไข่ฟองแรก มีค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดเท่ากับ 19.4, - 13.3, 421.5, - 202.6 และ 8.5, -4.1 ตามลําดับ ส่วนผลผลิตไข่ 6 และ 12 เดือน มีค่าเท่ากับ 13.3, -8.2 และ 32.2, -10.5 ตามลําดับ ด้านการแสดงอาการฟักไข่ขณะเลี้ยงบนกรงคํับข้างเดียว พบว่า จากจํานวนแม่พันธุ์ 350 ตัว ในแต่ละชั่วอายุ จะมีแม่พันธุ์ไก่ประจําทางคําร้อยละ 13.5, 13.5, 14.6, 19.8 ของแม่พันธุ์ทั้งหมดในชั่วอายุ 2, 3, 4 และ 5 ตามลําดับ แสดงอาการฟักไข่โดยการหมอบฟักไข่ ไม่ค่อยกินอาหาร ช่องกระดูกเชิงกรานหดแคบ พองขนลำตัวเมื่อมีคนเดินเข้าไปใกล้ ซึ่งเป็นอาการของแม่ไก่พื้นเมืองในขณะฟักไข่ตามธรรมชาติทั่วๆ ไป ทั้งๆ ที่ถูกเลี้ยงบนกรงคํับข้างเดียวไม่มีไข่ให้ฟัก แสดงให้เห็นว่า ไก่พื้นเมืองประจําทางคําฝูงนี้ แม้จะถูกเลี้ยงในสภาพของระบบฟาร์มมาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงให้ไข่ มีการผสมพันธุ์โดยการผสมเทียม ก็ยังคงมีลักษณะที่ดีเด่นของไก่พื้นเมืองในลักษณะของการฟักไข่อยู่

3. การนำไก่ไปทดสอบเลี้ยงในหมู่บ้าน เมื่อไก่อายุได้ประมาณ 12 สัปดาห์ ไก่บางส่วนในฝูงจะถูกนำไปทดสอบเลี้ยงโดยเกษตรกรในหมู่บ้าน โดยใช้วิธีเลี้ยงแบบไก่พื้นเมืองของ

ลูกไก่ประจําทางคําเมื่อแรกเกิด

⁶ ลักษณะภายนอกที่มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 90 ขึ้นไปถือว่าหนึ่ง สัดส่วนประมาณร้อยละ 80-90 ถือว่าค่อนข้างหนึ่ง และสัดส่วนน้อยกว่าร้อยละ 80 ถือว่าไม่หนึ่ง

ไก่ประดู่หางดำเมื่อเลี้ยงในหมู่บ้านสามารถฟักไข่และเลี้ยงลูกได้เองตามธรรมชาติ

เกษตรกรทั่วไป เพื่อให้ทราบว่า ลักษณะที่ดีเด่นของไก่พื้นเมือง เช่น การฟักไข่ การเลี้ยงลูกเก่ง การทนทานต่อโรค การจัดการสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ยังคงอยู่หรือไม่ในแต่ละชั่วอายุ ผลการทดสอบพบว่า ไก่ประดู่หางดำมีอัตราการสูญเสียร้อยละ 20.1 น้อยกว่าอีกสามพันธุ์ อายุเมื่อให้ไข่ฟองแรกของพันธุ์ประดู่หางดำอยู่ที่ 237.3 บวกลบ 28.5 วัน น้ำหนักตัวเมื่อให้ไข่ฟองแรกอยู่ที่ 1633.5 บวกลบ 247.6 กรัม น้ำหนักไข่ฟองแรกอยู่ที่ 38.5 บวกลบ 3.9 กรัม และมีจำนวนไข่ 35.2 บวกลบ 17.4 ฟองต่อปี อัตราการฟักออกร้อยละ 65.5 บวกลบ 15.8

ลักษณะทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพในการคัดเลือกเพื่อการพัฒนาให้ดีขึ้น พบว่า ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการไข่ โดยทั่วไปยังมีลักษณะแปรปรวนอยู่ อย่างไรก็ตาม สำหรับไก่ประดู่หางดำเมื่อเลี้ยงในฟาร์ม ให้ไข่ฟองแรกเมื่ออายุ 188 \pm 26 วัน, น้ำหนักตัว 2,038 \pm 285 กรัม ผลผลิตไข่ 135 \pm 40 ฟอง/ตัว/ปี, น้ำหนักไข่ 50 \pm 4 กรัม อัตราการผสมติด 85 %, อัตราการฟักออกจากไข่มีเชื้อ 90 % น้ำหนักโตเต็มที่เพศผู้ 3,493 \pm 325 กรัม, เพศเมีย 2,302 \pm 363 กรัม น้ำหนักส่งตลาด อายุ 12 สัปดาห์ เพศผู้ 1,394 \pm 121 กรัม, เพศเมีย 1,104 \pm 100 กรัม อายุ 16 สัปดาห์ เพศผู้ 1,868 \pm 132 กรัม, เพศเมีย 1,416 \pm 126 กรัม ส่วนเมื่อเลี้ยงในสภาพหมู่บ้าน ให้ไข่ฟองแรกเมื่ออายุ 229 \pm 35 วัน, น้ำหนักตัว 1,623 \pm 292 กรัม ไข่ 3 \pm 1 ตับ/ปี, จำนวนไข่ 35 \pm 17 ฟอง/ปี, ลูกเกิด 24 \pm 13 ตัว/ปี อัตราการฟักออกจากไข่ทั้งหมด 66 % น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 2,600 \pm 411 กรัม, เพศเมีย 1,687 \pm 266 กรัม น้ำหนักส่งตลาด อายุ 16 สัปดาห์ เพศผู้ 1,443 \pm 198

กรัม, เพศเมีย 1,124 \pm 144 กรัม

การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

มีการนำพันธุ์ไก่ไปใช้ประโยชน์ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงและจำหน่ายไก่พื้นเมือง/ลูกผสมพื้นเมืองฯ ดังนี้

ก. เป็นพ่อพันธุ์ในการผลิตลูกไก่ลูกผสมพื้นเมืองฯ ของฟาร์มเอกชน และกรมปศุสัตว์ได้แก่

- ฟาร์มเอกชนขนาดใหญ่ (การผลิตมากกว่าปีละ 700,000 ตัว/ฟาร์ม) ได้แก่ บริษัทเกษตรฟาร์มจำกัด สมุทรสาคร (ปี 2547 – 2551), บริษัทฟาร์มไก่พันธุ์ 111 จำกัด ชลบุรี (ปี 2549 – 2550), บม.จ. เจริญโภคภัณฑ์ อีสาน นครราชสีมา (ปี 2549 – 2550)

- ฟาร์มเอกชนขนาดกลาง (การผลิตปีละ 50,000 – 100,000 ตัว/ฟาร์ม) ได้แก่ จักรพงษ์ฟาร์ม ลำพูน (ปี 2549 – 2551), บ้านสวนแพร์ฟาร์ม เชียงใหม่ (ปี 2547 – 2551)

- ฟาร์มของกรมปศุสัตว์ ตั้งแต่ปี 2547 – ปัจจุบัน ได้แก่ ศูนย์ฯ/สถานีฯ เชียงใหม่, สุรินทร์, อุตรธานี, อุบลราชธานี, ศรีสะเกษ, เลย, แม่ฮ่องสอน, แพร่, พะเยา

ข. ลูกไก่พันธุ์แท้ปีละหลายหมื่นตัวที่ผลิตจากศูนย์ฯ/สถานีฯ ของกรมปศุสัตว์ ถูกจำหน่ายให้เกษตรกร เพื่อนำไปเลี้ยงขุนขาย เฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ มีเกษตรกรที่เป็นเครือข่ายเลี้ยงขุนไก่ประดู่หางดำพันธุ์แท้ เป็นอาชีพ กว่า 20 ราย

ค. มีการอนุรักษ์โดยให้ไก่ประดู่หางดำกลับไปสู่ถิ่นกำเนิดเดิม ในรูปเครือข่ายเกษตรกรเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของกรมปศุสัตว์ คือ นอกจากเก็บรักษาพันธุ์แท้ไว้เป็นฝูงต้นพันธุ์แล้ว ก็มีการกระจายไก่พันธุ์แท้เหล่านี้ กลับไปสู่หมู่บ้านต่างๆ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่, ลำพูน และ ลำปาง โดยสนับสนุนให้เกษตรกรเลี้ยงไก่พ่อแม่พันธุ์ 12 ตัวต่อราย ปัจจุบันมีจำนวนเกษตรกรในเครือข่าย กว่า 100 ราย มีลูกไก่เกิดในหมู่บ้านกว่า 25,000 ตัว

ง. มีการจำหน่ายและสนับสนุนพันธุ์ไก่ ให้แก่สถาบันการศึกษา และโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, วิทยาลัยเกษตรฯ เชียงใหม่, วิทยาลัยเกษตรฯลำพูน, มูลนิธิโครงการหลวง, ศูนย์

การศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ, โครงการฟื้นฟูสภาพป่า อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, โครงการศูนย์การเรียนรู้ฯ

จ. ปัจจุบันมีการต่อยอดโครงการวิจัยนี้ ในรูปแบบการนำ ผลงานวิจัยจากห้องไปสู่ห้าง หรือจากฟาร์มไปสู่ผู้บริโภค (From farm to table) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานคือ

1. ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่ ผลิตไก่พ่อแม่พันธุ์ (Parent stock)
 2. สร้างฟาร์มเครือข่ายเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ พันธุ์แท้/ลูกผสมฯ ของกรมปศุสัตว์
 3. สร้างเกษตรกรเครือข่ายเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ พันธุ์แท้ ของกรมปศุสัตว์
 4. สร้างเครือข่ายผู้จำหน่ายไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
- 1 ทำให้ปัจจุบันมีร้าน/แผงขายไก่สดในตลาดชุมชน จำนวนกว่า 15 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่, ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

อภิปรายผล

1. การพัฒนาพันธุ์ไก่ประดู่หางดำ ทำให้ได้ไก่พื้นเมืองของไทยที่มีลักษณะภายนอก มีความสม่ำเสมอเป็นเอกลักษณ์ประจำพันธุ์สามารถใช้จำแนกพันธุ์ และแสดงความเป็นเจ้าของพันธุ์ของประเทศไทยได้ และยังสามารถได้ฝูงไก่ที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรมสามารถนำไปใช้พัฒนาพันธุ์ด้านต่างๆ ได้ไก่พื้นเมืองที่ยังคงความสามารถในการเลี้ยงดูในชนบทได้ แต่มีสมรรถภาพการผลิตเมื่อเลี้ยงในเชิงเศรษฐกิจที่สูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไป

2. จากเดิมที่การเลี้ยงไก่พื้นเมืองไม่มีการผลิตไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ที่ลูกไก่มีลักษณะตรงตามพันธุ์ มีความสม่ำเสมอ (Uniform) ฟักออกเป็นชุดอย่างต่อเนื่อง และมีจำนวนมากพอที่เกษตรกรสามารถนำไปเลี้ยงขุนขายส่งตลาดได้อย่างสม่ำเสมอ แต่หลังจากมีการสร้างฝูงไก่ประดู่หางดำ ทำให้มีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองขุนขายได้อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องกับไก่พื้นเมืองที่ยั่งยืนขึ้นในชุมชน ทั้งผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง, ผู้เชือดชำแหละ และผู้ขายไก่ในตลาด ซึ่งในอนาคตคาดว่าจะมีการขยายไปในวงกว้างขึ้นเรื่อยๆ

3. จากการที่ฟาร์มขนาดใหญ่ของเอกชน และรัฐบาล มีการใช้ไก่ประดู่หางดำฝูงพันธุ์แท้เป็นสายพ่อแม่พันธุ์ในการผลิตลูกผสมพื้นเมืองฯ ซึ่งมีการผลิตหลายล้านตัวต่อปี ทำให้ได้ลูกไก่ที่มีความสม่ำเสมอมากกว่าการใช้พ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองทั่วไป

ฟาร์มเอกชนซื้อ ไก่พ่อแม่พันธุ์ประดู่หางดำจากศูนย์วิจัยฯ เชียงใหม่

4. การที่ไก่ประดู่หางดำ มีน้ำหนักตัวสูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไปมากกว่า 20 % ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มเฉพาะที่เกี่ยวข้อง เป็นมูลค่าที่เพิ่มขึ้นมากกว่า 50 ล้านบาทต่อปี และการที่ไข่สูงถึง 39 % ทำให้การผลิตลูกไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ในระบบฟาร์มมีศักยภาพเพิ่มขึ้นอย่างมาก นำไปสู่ความสามารถในการผลิตไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ในระดับอุตสาหกรรมเพื่อจำหน่ายในตลาดระดับสูงไม่ว่าในประเทศ หรือการพัฒนาเป็นสินค้าส่งออกคุณภาพสูง เช่นเดียวกับไก่พันธุ์ที่มีชื่อเสียงของต่างประเทศ

5. ปัจจุบันการผลิตลูกไก่ประดู่หางดำพันธุ์แท้ไม่เพียงพอความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการนำไปเลี้ยงขุนขายเป็นอาชีพ ควรมีการวิจัยและพัฒนาการผลิตลูกไก่พันธุ์แท้ในรูปแบบทางการค้า โดยเกษตรกรหรือฟาร์มขนาดเล็กถึงขนาดกลางในชุมชน

บรรณานุกรม

- โครงการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพด้านปศุสัตว์. 2546. ลักษณะและมาตรฐานไก่พื้นเมืองไทย. กองบำรุงพันธุ์สัตว์. กรมปศุสัตว์. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 55 หน้า.
- อำนวย เลี้ยวธารากุล และ อรอนงค์ พิมพ์คำไหล. 2551. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการสร้างฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์ประดู่หางดำ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ. 123 หน้า.

บทปริทัศน์

การพัฒนาไก่ประดู่หางดำเพื่อเกษตรกรและผู้ประกอบการ

โดย : รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร โช้ประการ

ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยเพื่อการพัฒนาไก่พื้นเมือง ประดู่หางดำหรือ ตัวสินค้าที่มีการมองถึงกลุ่มผู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์จริงไว้อย่างชัดเจน ผลงานหลักคือการสร้างฝูงพื้นฐานไก่พื้นเมือง (Foundation stock) เพื่อให้ได้ลักษณะประจำพันธุ์ของไก่พื้นเมืองที่ยังคงความหลากหลายความเป็นแม่ที่ดีและลักษณะทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ สำหรับจะนำไปพัฒนาต่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้ในอนาคต

การสร้างพันธุ์ไก่เป็นงานที่ต้องการความมุ่งมั่นละเอียดถี่ถ้วนและต่อเนื่องซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินงานด้วยความวิริยะ อุตสาหะ จนประสบความสำเร็จในระยะเวลา 5 ปี อาทิ ความพยายามในการรวบรวม ไก่พื้นเมืองจากแหล่งต่างๆทั่วประเทศเพื่อให้เกิดความหลากหลายมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การบันทึกข้อมูลหลายลักษณะเป็นรายตัวไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นตัวในแต่ละสายพันธุ์ รวมทั้งต้องนำพันธุ์ไก่ที่ได้ระหว่างการดำเนินงานไปทดสอบในพื้นที่ของเกษตรกรเพื่อตรวจสอบลักษณะสำคัญของไก่พื้นเมืองคือความเป็นแม่ที่ดี ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ภายในศูนย์วิจัย นอกจากนี้ยังได้สร้างเครือข่ายเกษตรกรเพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ในพื้นที่และการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ จึงใคร่ขอชื่นชมไว้ ณ ที่นี้

ผลการดำเนินงานทำให้มั่นใจได้ว่าฝูงพื้นฐานไก่พื้นเมืองที่ได้ แม้จะเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการพัฒนา

พันธุ์ แต่ก็เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป้าหมายในด้านคุณภาพ ทั้งนี้เห็นได้จากการจำหน่ายลูกไก่จากฝูงดังกล่าวเป็นจำนวนมากให้กับเอกชนและเกษตรกร ซึ่งมีการตอบรับเป็นอย่างดี ทำให้มั่นใจได้ว่ามีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เมื่อนำไปพัฒนาต่อ

การขยายผลหรือการนำไปใช้ประโยชน์โดยมีแผนการสนับสนุนให้เกษตรกรหรือระดับฟาร์มผลิตลูกไก่พื้นเมืองและลูกผสมพื้นเมืองจำหน่ายในชุมชนนับเป็นเรื่องที่ดีเพราะจะทำให้เกิดความยั่งยืนของระบบในชุมชน ซึ่งก่อนดำเนินการจำเป็นต้องมีข้อมูลต้นทุนการผลิตลูกไก่ที่ชัดเจนให้กับผู้ผลิตและราคาจำหน่ายต้องเป็นที่ยอมรับของผู้ซื้อ ท้ายที่สุดก็ต้องมีกำไรทั้งผู้ผลิตและผู้เลี้ยงลูกไก่ จึงจะทำให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง เพราะเท่าที่ทราบราคาไก่โครงการจำหน่ายลูกไก่อายุ 1 วัน ตัวละ 7-9 บาท นั้นต่ำกว่าต้นทุนการผลิตจริง

งานวิจัยนี้นอกจากเป็นการร่วมทุนระหว่างกรมปศุสัตว์และสกว.แล้วยังเป็นการบูรณาการ ระหว่างนักวิจัยซึ่ง มีจุดแข็งในการปฏิบัติงานระดับพื้นที่กับผู้ที่ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ปีก โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านวิชาการเป็นระยะๆทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งน่าจะเป็นรูปแบบที่ดีของงานวิจัยเชิงพัฒนาที่ต้องการผลิตตัวสินค้าสู่การใช้ประโยชน์จริง

โปรแกรมขอนหาและโปรแกรม ภูมิสารสนเทศ MapWindowGIS : Free - Software ที่เหมาะสม เพื่อรองรับระบบสนับสนุน การตัดสินใจระดับตำบล

บทคัดย่อ

การจัดการข้อมูลระดับตำบล เพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System –DSS) ขององค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล และคณะผู้นำชุมชนในพื้นที่ 14 ตำบล ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ (นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูล) เป็นกิจกรรมย่อยหนึ่ง ในกระบวนการดำเนินงานภายใต้โครงการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนและชุมชนใน 5 จังหวัดภาคใต้ เพื่อชีวิตทิศทางการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อการตัดสินใจ โดยมียุทธประสงค์การดำเนินงานช่วง 9 เดือนแรก เพื่อพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อจัดการข้อมูลระดับตำบลที่เหมาะสม และขยายผลความรู้จากการใช้โปรแกรมสู่การประยุกต์ใช้ในตำบลอื่นๆ ในพื้นที่กลุ่ม 5 จังหวัดนี้ และเพื่อนำการทำงานของโปรแกรม Software ที่เหมาะสมไปใช้สนับสนุนการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนและชุมชนเพื่อชีวิตทิศทางการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อการตัดสินใจ ผลการดำเนินงานในพื้นที่ 14 ตำบล ใน 5 จังหวัดภาคใต้ดังกล่าว ในช่วง 9 เดือนแรก สามารถวางระบบการจัดการข้อมูลระดับตำบล ทั้งด้านบุคลากร การฝึกอบรม เครื่องคอมพิวเตอร์ การประสานงานด้านข้อมูลเพื่อนำเข้าในโปรแกรมขอนหาและโปรแกรม MapWindowGIS ได้ในระดับที่น่าพอใจ และพบว่า โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทั้ง 2 เป็น Software การจัดการข้อมูลระดับตำบลที่เหมาะสม เรียนรู้ได้ง่าย ต้นทุนต่ำ สอดคล้องกับการดำเนินงานวิจัยเชิงพื้นที่ (ABC R&D) ในระดับท้องถิ่น โครงการฯจึงได้นำ 2 โปรแกรมไปขยายผล และเผยแพร่สู่พื้นที่ภายใต้โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และอีก 4 จังหวัดในภาคใต้ต่อไปแล้ว

ผู้เขียน

ณรงค์ กองมาก

ที่อยู่ : 870 หมู่ 3 ต.ชะอวด
อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
80180

E-mail : kongmark_4@hotmail.com

“Khon Had” Software Program and “Map Window GIS : Free Software” Geography Information Technology Program for Supporting the Decision Support System–DSS in Tambon (Sub-district) Level

Abstract

Information management in Tambon(sub-district) level to support the Decision Support System – Dss of Municipality and Tambon Administrative Organization and community leader group in 14 Tambon in 5 Southern provinces (Nakorn Srithamarat, Pattalung, Trang, Songkla, Satool) was one of the activities of the Family and Community Information System Development Project in 5 provinces in the South, in order to indicate direction of development according to the sufficiency economy philosophy.

The results of the operation in 14 Tambon in 5 southern provinces in the first 9 months was satisfied. The project could set the information management system in Tambon level including personnel, training, computer system, information coordination to be input for “Khon Had” program and Map Window GIS program.

It was found that both software program were appropriate program for Tambon level information management system. They were easy to learn, low cost and suitable for the operation of area based research in local level. Thus,these 2 software programs were disseminated and expanded to the area of the cooperative project for poverty solving, health and social development in Nakorm Srithamarat province and other 4 southern provinces.

Author

Nharong Kongmark

Address : 870 M.7 T.Chaud, Chaud

Nakhonsithamaraj 80180

E-mail : kongmark_4@hotmail.com

คำนำ

เมื่อเดือนตุลาคม 2549 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้อนุมัติการสนับสนุนโครงการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนและชุมชนใน 5 จังหวัดภาคใต้ เพื่อชี้วัดทิศทางการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อการตัดสินใจ ซึ่งอยู่ในส่วนโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือที่เรียกว่า การวิจัยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่เพื่อการพัฒนา (Area-based Collaborative Research for Development – ABC R&D) ทั้งนี้ เนื่องจากพบว่าในพื้นที่ภาคใต้ ยังไม่มีงานวิจัยโดยตรงที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบลที่ชัดเจน

จากการศึกษา ประสบการณ์การจัดการข้อมูลเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบล ในภาพรวมพบว่าโครงการวิจัยระบบสนับสนุนการตัดสินใจในระดับตำบล ที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นงานวิจัยของศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเน้นการพัฒนา ระบบสนับสนุนการตัดสินใจผลิตพืชระดับท้องถิ่น ดำเนินงานโดยทีมงานนักวิจัยของคณะเกษตรศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินงานวิจัย ครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น 2 ตำบล จังหวัดสกลนคร 1 ตำบล จังหวัดเชียงใหม่ 14 ตำบล จังหวัดลำพูน 3 ตำบล จังหวัดลำปาง 1 ตำบล จังหวัดอุดรธานี 2 ตำบล และจังหวัดนครปฐม 1 ตำบล รวมจำนวนพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด 24 ตำบล โดยมีการพัฒนาโปรแกรมสำเร็จรูป ที่ชื่อ **ท้องทุ่งไทย** เป็น Software เพื่อการจัดการข้อมูลระดับหมู่บ้านและตำบล และมีพัฒนาการอย่างก้าวหน้า สามารถปฏิบัติการบนระบบ Internet ภายใต้เว็บไซต์ ชื่อ www.mcc.cmu.ac.th/ttt/Home/

สำหรับ Software ด้านระบบภูมิสารสนเทศ (Geographic Information System - GIS) ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงแผนที่ (Spatial Data) นักวิจัยส่วนใหญ่ใช้ โปรแกรมภูมิสารสนเทศของบริษัทเอกชน ได้แก่ โปรแกรม Arc/Info, ArcView, ArcCad, ArcGIS ซึ่งเป็น Software ที่ใช้กันแพร่

การเชื่อมโยงฐานข้อมูลจากโปรแกรมখনหาด (Attribute Data) ซึ่งเป็นข้อมูลครัวเรือนและชุมชนเข้ากับโปรแกรม MapWindowGIS (Spatial Data)

หลายที่สุด ส่วน Software ด้านการจัดการฐานข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Attribute Data) โครงการฯ ได้เรียนรู้และใช้โปรแกรมখনหาด ซึ่งได้รับการแนะนำจากนายชั้น ทิพย์เพ็ญ นักวิจัยประจำตำบลขอนแก่น อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นโปรแกรมการจัดการข้อมูล ที่ทำงานบนโปรแกรม Microsoft Excess พัฒนาโปรแกรมโดยนายแพทย์บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์ ในปี 2548

นอกจากนั้น ในราวเดือนกรกฎาคม 2550 โครงการฯ ได้เรียนรู้โปรแกรมภูมิสารสนเทศ MapWindowGIS จากนักวิชาการด้านภูมิสารสนเทศของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ซึ่งใช้ Software ของโปรแกรม MapWindow GIS เป็นเครื่องมือจัดทำ **ตัดต่อระวางที่ดิน** ในโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการจัดทำแผนที่ภาษีและทะเบียนทรัพย์สินสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ใช้ชื่อโปรแกรมว่า L-TaxMap และจากการศึกษาเพิ่มเติมในคู่มือของ **นายแพร่พรหม เหมวรรณ** นักวิชาการจากภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทำให้โครงการฯ ได้เรียนรู้ศักยภาพ ของ Function /Plug-in โปรแกรม MapWindow GIS มากยิ่งขึ้น โดยได้รับการชี้แนะเพิ่มเติมจาก **นายวรุตม์ นาทิ** นักวิชาการ จากภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา และพบว่า โปรแกรม MapWindow GIS เป็นโปรแกรมประเภท Opensource – Free Software สามารถดาวน์โหลดโปรแกรมจากเว็บไซต์ ชื่อ www.mapwindow.org

และศักยภาพของโปรแกรม MapWindow GIS ทางด้านการจัดการข้อมูลบนระบบภูมิสารสนเทศนั้น มีมากเพียงพอสำหรับรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจในระดับตำบลได้อย่างเหมาะสม ส่วนจุดอ่อนที่พบ เช่น การเชื่อมต่อของฐานข้อมูลด้านคุณลักษณะ (Attribute Data) ของโปรแกรม MapWindow GIS กับโปรแกรมฐานข้อมูลอื่นๆ ของโปรแกรม Microsoft Excess หรือ Excel นั้น ก็สามารถแก้ไขได้โดยการใช้ Function ของโปรแกรมภูมิสารสนเทศระบบอื่นๆ มาทำจัดจุดอ่อนในส่วนนี้ได้ และนำไปแสดงผลบนโปรแกรม MapWindow GIS ได้เช่นกัน ซึ่งจุดอ่อนประเด็นนี้ นักวิชาการด้านภูมิสารสนเทศ กำลังดำเนินการปรับปรุงอยู่ คาดว่าจะแก้ปัญหาได้โดยเร็ว เนื่องจากโปรแกรม MapWindow GIS ได้เขียนเมนูคำสั่งการเชื่อมฐานข้อมูลไว้ในระบบทำงานของโปรแกรมไว้แล้ว

ดังนั้นโครงการพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือนและชุมชนใน 5 จังหวัดภาคใต้ จึงริเริ่มดำเนินการเพื่อพัฒนาและประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อการจัดการข้อมูลระดับตำบล ในการรองรับระบบการตัดสินใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ 14 ตำบล ใน 5 จังหวัดภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัดนครศรีธรรมราช (5 ตำบล คือ ต.ขนหาด อ.เกาะพะลวย, ต.นาหมอนบุญ อ.จุฬาภรณ์, ต.นาทราย อ.เมือง, ต.กะปาง อ.ทุ่งสง, ต.หัวไทร อ.หัวไทร) พัทลุง (1 ตำบลคือ ต. บ้านพร้าว อ.ป่าพะยอม) ตรัง (2 ตำบลคือ ต.ท่าข้าม อ.ปะเหลียน, ต.เขาไม้แก้ว อ.สิเกา) สงขลา (4 ตำบลคือ ต.ท่าข้าม อ.หาดใหญ่, ต.ควนรู และ ต.คูหาใต้ อ.วัดภูมิ, ต.ชะแล้ อ.สิงหนคร) และสตูล (2 ตำบลคือ ต.ละงู อ.ละงู, เทศบาลเมืองสตูล) โดยในระยะ 9 เดือนแรกของโครงการ ซึ่งดำเนินการระหว่างวันที่ 1 มีนาคม ถึง 30 พฤศจิกายน 2550 มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ 3 ประการที่สำคัญด้วยกัน คือ

(1) เพื่อพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อจัดการข้อมูลระดับตำบลที่เหมาะสม (Appropriate Information Technology) รองรับการพัฒนาบบสนับสนุนการตัดสินใจ (DSS) โดยใช้ข้อมูลจากแผนแม่บทชุมชน และข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ในระดับครัวเรือน องค์กรชุมชน หมู่บ้าน/ชุมชน และตำบล

(2) เพื่อขยายผลความรู้จากการใช้โปรแกรมการจัดการข้อมูลระดับตำบลของงานวิจัย 14 ตำบลสู่การประยุกต์ใช้ในตำบลอื่นๆ ในพื้นที่กลุ่ม 5 จังหวัดภาคใต้ โดยประสานความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

(3) เพื่อนำการทำงานของ Software ทั้ง 2 โปรแกรมไปใช้สนับสนุนการพัฒนากระบวนการข้อมูลครัวเรือนและชุมชนเพื่อชีวิตที่ดีทางการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อการตัดสินใจ

ทั้งนี้ โดยใช้ Software ของ 2 โปรแกรม คือ (1) โปรแกรมขนหาด¹ พัฒนาโดย น.พ. บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์ และนายชิน ทิพย์เพ็ง และ (2) โปรแกรมภูมิสารสนเทศ MapWindow GIS ซึ่งเป็นโปรแกรม Software ประเภท Open Source – Free software ดาวน์โหลดจาก www.mapwindow.org เพื่อวางระบบการจัดการข้อมูลระดับตำบล

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

1. ค้นหาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมกับการทำงานระดับตำบล ทั้งโปรแกรมเพื่อการจัดการระบบฐานข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (Attribute Data) และโปรแกรมการจัดการข้อมูลพื้นที่ (Spatial Data) โดยการนำโปรแกรมไปทดลองใช้ในพื้นที่จริง

2. ค้นหาวิจัยและอปท. เพื่อเป็นพื้นที่ดำเนินงานโครงการฯ 14 ตำบล โครงการคัดสรรนักวิจัยระดับตำบล โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ 3 ประการ คือ 1) เป็นคนรุ่นใหม่ และเป็นนักพัฒนาในพื้นที่ตำบล ทำงานในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว 2) ได้รับการยอมรับจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนในพื้นที่ 3) สามารถเรียนรู้ระบบการจัดการระบบสารสนเทศหรือสร้างทีมงานในตำบลได้ และค้นหาพื้นที่ตำบลที่กำหนดคุณสมบัติไว้ 4 ประการ คือ 1) ฝ่ายบริหารในพื้นที่เห็นชอบและยอมรับหลักการและแผนการดำเนินงานของโครงการฯ 2) อปท. ในพื้นที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม จัดเตรียมเครื่องคอมพิวเตอร์ จัดซื้อไฟล์ดิจิทัล แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศหรือโรสสีเชิงเลข เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาระบบภูมิสารสนเทศ และจัดบุคลากรเข้าร่วมดำเนินการกับ

¹ โปรแกรมขนหาด ทำงานบนระบบ Microsoft Excess โดยโปรแกรมแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การจัดการข้อมูลครัวเรือน และส่วนที่ 2 การจัดการข้อมูลองค์กรชุมชน หลักการทำงานของโปรแกรมคือการนำข้อมูลประชากร จากข้อมูลทะเบียนราษฎรที่คัดลอกจากที่ว่าการอำเภอ จากนั้นจึงดำเนินการสำรวจหรือนำข้อมูลครัวเรือนจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่มีอยู่แล้ว ในด้านต่างๆ ที่ต้องการ นำเข้าในโปรแกรมขนหาดเพิ่มเติม

การอบรมเสริมความรู้แก่เครือข่ายนัก GIS ชุมชน 5 จังหวัดภาคใต้

โครงการอย่างน้อย 1 คน 3) จัดตั้งคณะทำงานระดับตำบล ที่ประกอบด้วยแกนนำชุมชนและผู้แทนจาก อปท. เพื่อมาร่วมดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน 4) มีความพร้อมในการดำเนินงานการจัดการข้อมูลระดับตำบลอย่างต่อเนื่อง หลังจากโครงการฯสิ้นสุดลงแล้ว

3. จัดฝึกอบรมโปรแกรมขอนหาและโปรแกรมภูมิสารสนเทศ โดยนักวิจัยใน 14 ตำบล และบุคลากรจาก 14 อปท. ที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยมีนายแพทย์ บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์ และนายชิน ทัพย์เพ็ง รับผิดชอบอบรมโปรแกรมขอนหา และทีมวิทยากรจากภาควิชา ภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา รับผิดชอบอบรมโปรแกรม ภูมิสารสนเทศ

4. จัดตั้งคณะทำงานระดับตำบลและแต่งตั้งบุคลากรของ อปท. ร่วมดำเนินงานกับนักวิจัยตำบล โดยนักวิจัยเป็นผู้ประสานงานในการดำเนินการคัดสรรคณะบุคคล เพื่อจัดตั้งเป็นคณะทำงานโครงการระดับตำบล และให้นายกองคการบริหารส่วนตำบล/เทศบาล จัดตั้งบุคลากรรับผิดชอบการดำเนินงานตามแผนงานโครงการฯ โดยเฉพาะขั้นตอนการนำเข้าสู่ข้อมูลในโปรแกรมทั้งสอง หากอปท. ไม่พร้อม ก็ใช้ทีมงานของชุมชนเข้าไปสนับสนุนการนำเข้าสู่ข้อมูลในโปรแกรมทั้ง 2 ด้วย

5. ประชุมติดตามงานและเวทีเรียนรู้ของนักวิจัยทุกเดือน ทีมงานโครงการฯ ร่วมกันจัดเวทีติดตามผลการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการระบบการนำเข้า

ข้อมูลใน 2 โปรแกรม อย่างต่อเนื่องทุก 1-2 เดือน

6. สนับสนุนงบประมาณแก่คณะทำงานระดับตำบล โดยจัดสรรงบประมาณจากโครงการฯ ตามจำนวนหมู่บ้าน/ชุมชน ประมาณหมู่บ้าน/ชุมชนละ 3,000 บาท

7. นำเข้าสู่ข้อมูลในโปรแกรมขอนหาและโปรแกรม MapWindow GIS โดยนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ อปท. ที่ได้รับการแต่งตั้ง เป็นผู้รับผิดชอบ และฝ่ายบริหารของ อปท. ทั้ง 14 ตำบล สนับสนุนการคัดข้อมูลทะเบียนราษฎรจากที่ว่าการอำเภอทั้ง 13 อำเภอ ใช้งบประมาณประมาณ 2,000 – 3,000 บาท

ต่อตำบล และข้อมูลด้านอื่นๆ เพื่อนำเข้าในโปรแกรมขอนหา และการจัดซื้อไฟล์ดิจิทัลแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศอโธสี เจิงเลข มาตราส่วน 1:25,000 สำหรับ อบต. และมาตราส่วน 1:4,000 สำหรับเทศบาล ซึ่งใช้งบประมาณตำบลละ 2,000 – 4,000 บาท ขึ้นกับขนาดพื้นที่และจำนวนระวางแผนที่ของแต่ละตำบล เพื่อนำเข้าสู่ข้อมูลในโปรแกรม MapWindowGIS

8. จัดเวทีนำเสนอความก้าวหน้าของการดำเนินงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและภาคีการพัฒนา โดยจัดร่วมกับเวทีติดตามความก้าวหน้าของโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ ใน 5 จังหวัดภาคใต้ จังหวัดละ 1 ครั้ง ส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลาได้จัดเวทีนำเสนอความก้าวหน้าต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพิ่มอีกจังหวัดละ 1 ครั้ง

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

ในช่วงระยะเวลา 9 เดือนแรกของการดำเนินโครงการ มีผลการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

1. ในด้านการค้นหาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมกับการทำงานระดับตำบล ในช่วง 9 เดือนของกระบวนการวิจัย โครงการฯ ได้ค้นพบความสำคัญของ 2 โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อการจัดการข้อมูลครัวเรือนและชุมชน รองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบล โดยสรุปดังนี้

ก. ความสำคัญและขีดความสามารถของโปรแกรม

ขอนหา พบว่า (1) เป็นโปรแกรมที่พัฒนามาในระบบ Microsoft Excess ไม่ยากสำหรับการเรียนรู้ของ User (ผู้ใช้) ทั่วไปในระดับชุมชนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของ อปท. (2) เป็นโปรแกรมที่ได้รับการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปพัฒนาโครงสร้างของข้อมูลโปรแกรมบนฐานปัญหาและความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งมีผู้นำชุมชน คนธรรมดา ที่มีความรู้ทางคอมพิวเตอร์ในระดับธรรมดาช่วยพัฒนาด้วย (3) ใช้วิธีการนำเข้าข้อมูลประชากรจากทะเบียนราษฎรเป็นฐานของโปรแกรม ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยง่ายไม่ต้องเริ่มจากการสำรวจข้อมูลครัวเรือนใหม่ทั้งหมด ใช้บุคลากรและเวลาในการนำเข้าข้อมูลทะเบียนราษฎร ประมาณ 2 – 3 เดือนต่อตำบล (4) นำข้อมูลจากฐานข้อมูลครัวเรือนและชุมชนจากการทำแผนแม่บทชุมชนระดับหมู่บ้านและตำบลลงในโปรแกรมขอนหาได้บางส่วน และสามารถเชื่อมโยงกับโปรแกรมฐานข้อมูลในระบบ Excess, Excel เช่น ฐานข้อมูลในโปรแกรม จปฐ. ได้ไม่ยาก (5) สามารถออกรายงานการวิเคราะห์ การประมวลผลในรูปแบบการสรุป การรวมรวมยอดข้อมูลตัวเลข การแสดงผลในรูปแบบกราฟ เปรียบเทียบ (6) สามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้ฐานข้อมูลด้านประชากรได้อย่างหลากหลาย เป็นประโยชน์ในการสืบค้นบุคคลตามชื่อและช่วงอายุอย่างสมบูรณ์ รองรับการพัฒนาและจัดการระบบสวัสดิการชุมชนได้ดี (7) ผู้เขียนและพัฒนาโปรแกรมขอนหา คือนายแพทย์บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์ ให้เผยแพร่โปรแกรมโดยไม่คิดมูลค่าใดๆ เป็น Free-Software

ข. ความสำคัญและขีดความสามารถของโปรแกรม

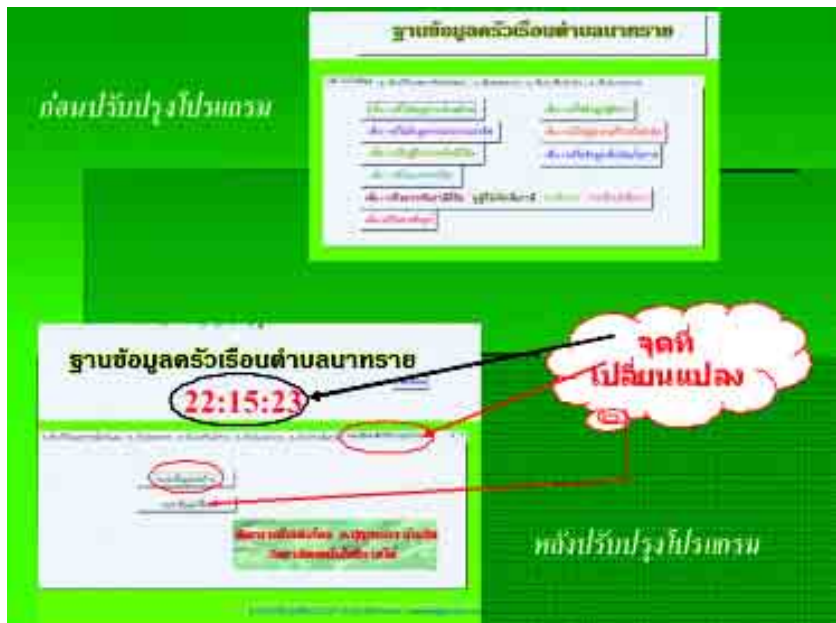
ภูมิสารสนเทศ MapWindowGIS พบว่า (1) เป็นโปรแกรมภูมิสารสนเทศ ประเภท Open Source – Free Software ที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก โดยใช้ต้นทุนต่ำ ดาวน์โหลดโปรแกรมได้จาก Internet (2) ศักยภาพการทำงานของโปรแกรม สามารถตอบสนองระบบงานด้านภูมิสารสนเทศในระดับชุมชน หมู่บ้าน และตำบล ได้อย่างเพียงพอและเหมาะสม (3) บุคลากรของ อปท. และเยาวชนคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น สามารถเรียนรู้ระบบการทำงานของโปรแกรมได้ง่าย รวดเร็ว และสามารถประยุกต์ใช้งานได้หลากหลาย (4) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้เลือกใช้โปรแกรมนี้ ทำงานร่วมในขั้นตอนการตัดต่อระวางที่ดิน ในโปรแกรมการจัดทำแผนที่ภาษีและทะเบียนทรัพย์สิน ภายใต้โปรแกรมชื่อ L-Tax Map ด้วย ทำให้ อปท. สามารถนำโปรแกรม MapWindow GIS ไปใช้ประโยชน์ได้เพิ่มขึ้นในอนาคต

2. การสร้างนักสารสนเทศภูมิศาสตร์ชุมชนและเครือข่าย นักวิจัยทั้ง 14 คนได้เรียนรู้กระบวนการจัดการข้อมูลระดับตำบล โดยการมีส่วนร่วมของ อปท. และคณะผู้นำชุมชนได้ผ่านการฝึกอบรมการใช้ Software ของโปรแกรมขอนหาและโปรแกรม ArcView GIS และ MapWindow GIS ร่วมกับบุคลากรจาก อปท. ตำบลละ 1 คน แม้ว่าฐานความรู้ด้านระบบ Information Technology (IT) ของแต่ละคนแตกต่างกัน แต่จากกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้นและการทำงานเป็นทีม ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานทั้ง 14 ตำบลก้าวหน้าไปได้มาก โดยผลงานที่สำเร็จเกิดจากบุคลากรของ อปท. ร่วมกับนักวิจัยทั้ง 14 คน

3. การจัดกระบวนการฝึกอบรมด้าน GIS แบบ Learning by Doing และทิ้งระยะห่างในการอบรมให้เหมาะสม โดยใช้วิธีการ *เรียนรู้แล้วไปฝึกทำจริงในพื้นที่ กลับมารายงานผล แล้วเรียนรู้ต่อ* ใช้ระยะเวลาการฝึกอบรมโปรแกรมภูมิสารสนเทศ 3 ช่วง ช่วงละ 2 วัน ทอดระยะเวลาระหว่างกันช่วงละ 7 วัน ทำให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกปฏิบัติจริง มีประสิทธิภาพดีว่าการฝึกอย่างต่อเนื่องติดต่อกันรวดเร็ว

4. การนำเข้าข้อมูล GIS ระดับตำบล โดยมีการนำเข้าข้อมูลประเภทคุณลักษณะ (Attribute Data) เช่น ทะเบียนราษฎร ข้อมูลจากแผนชุมชน ข้อมูลองค์กรชุมชน การเชื่อมโยงกับข้อมูล จปฐ. เป็นต้น และข้อมูลประเภทเชิงพื้นที่/แผนที่ (Spatial Data) เช่น การแสดงชั้นข้อมูลของที่ตั้งบ้านเรือน แปลงที่ดิน สถานที่สำคัญ ระบบสาธารณูปโภค โดยนำเข้าชั้นข้อมูลบนแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศออร์โธรีเฟอเรนซ์ ทั้งนี้ นักวิจัยจาก 14 ตำบล ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทุกเดือน และการฝึกอบรมโปรแกรมขอนหาและโปรแกรมภูมิสารสนเทศ จำนวนทั้งหมด 4 ครั้ง ร่วมกับบุคลากรจาก อปท. ตำบลละ 1 คน ส่งผลให้ทั้ง 14 ตำบลสามารถนำเข้าข้อมูลฐานประชากรจากทะเบียนราษฎรลงในโปรแกรมขอนหาและชั้นข้อมูลแสดงที่ตั้งครัวเรือนลงในโปรแกรม MapWindow GIS ได้ครบถ้วน ทั้ง 14 ตำบล

5. การมีส่วนร่วมจาก อปท. (อบต.และเทศบาล) และผู้นำชุมชน ฝ่ายบริหารทั้ง 14 ตำบล ให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนำเข้าข้อมูลประชากรการจัดซื้อไฟล์ดิจิทัลแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศออร์โธรีเฟอเรนซ์เลขมาตราส่วน 1:25,000 (สำหรับ อบต.) และ 1:4,000 (สำหรับเทศบาล) การจัดบุคลากรรับผิดชอบในการนำเข้าข้อมูลลงในโปรแกรมทั้งสองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการมีส่วน

การพัฒนาโปรแกรมขอนหาให้ข้อมูลในตาราง Attribute สามารถเชื่อมต่อข้อมูลเชิงพื้นที่ในโปรแกรม MapWindow GIS ได้ โดยทีมนักวิชาการวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ นครศรีธรรมราช

ร่วมเป็นคณะทำงานของโครงการฯ ในระดับตำบลร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชน เพื่อการสำรวจ จัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมแล้วส่งให้เจ้าหน้าที่นำเข้าไปในโปรแกรมทั้งสอง และนำข้อมูลไปใช้ประกอบในการทำแผนที่ชุมชนและการทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลของ อปท. ต่อไป

6. พัฒนากลุ่มมือการใช้โปรแกรมขอนหา และกระจายผลความรู้โปรแกรม MapWindow GIS โดยนายชื่น ทัพย์เพ็ง ทีมงานของนายแพทย์บรรเจิด สุขพิพัฒนามาพันธ์ เป็นผู้เขียนคู่มือโปรแกรมขอนหา ให้เพื่อนนักวิจัยและบุคลากรจาก 14 ตำบลนำไปใช้ โดยยกร่างเป็นคู่มือฉบับง่ายๆ และพัฒนาให้สมบูรณ์และมีความละเอียดมากยิ่งขึ้น ในฉบับที่ปรับปรุงครั้งที่ 4 เผยแพร่ในเดือนพฤศจิกายน 2550

การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลระดับตำบลในพื้นที่ 14 ตำบล โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานข้อมูลประชากร ข้อมูลองค์กรชุมชน ด้วยโปรแกรมขอนหา เชื่อมโยงกับการแสดงที่ตั้งครัวเรือน ที่ตั้งสถานที่สำคัญ ที่ตั้งแปลงที่ดิน ในหมู่บ้านและตำบล ลงในแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศด้วยโปรแกรม MapWindowGIS รองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจของฝ่ายบริหารและกลุ่มผู้นำชุมชน

2. การเชื่อมโยงและบูรณาการข้อมูลจาก 2 โปรแกรมกับฐานข้อมูลอื่นๆ ในตำบล โดยเฉพาะข้อมูล จปฐ. ของกรมการพัฒนาชุมชนที่มีการดำเนินการอยู่ทั่วประเทศ สามารถเชื่อมโยงโดยใช้โปรแกรม ArcView GIS ส่งผลให้ฐานข้อมูลของตำบลมีการเชื่อมโยงกันมากขึ้น และเชื่อมโยงกับโปรแกรม L-Tax Map (โปรแกรมแผนที่ภาษีและทรัพย์สิน) ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น โดยใช้โปรแกรม MapWindow GIS ทำให้ อปท. สามารถจัดการข้อมูลตำบล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการตำบล สามารถพึ่งตนเองด้าน IT และลดรายจ่ายของ อปท. ในการจัดจ้างบริษัทเอกชนในการวางระบบแผนที่ภาษีและทรัพย์สินได้ไม่น้อยกว่าพื้นที่ละ 5 แสน - 1 ล้านบาท

3. การสร้างความร่วมมือกับสำนักงานการศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการถ่ายทอดความรู้ 2 โปรแกรม IT ให้กับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ (สบอ.) 23 อำเภอ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อสนับสนุนให้ สบอ. ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงแก่ อปท. และเป็นฐานการจัดการข้อมูลระดับอำเภอ ในอนาคต โดยมี สบอ. อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่นำร่อง

4 การขยายผลสู่พื้นที่ตำบลอื่นๆ 306 ตำบล ใน 5 จังหวัดภาคใต้ ภายใต้โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนการพัฒนาสังคมและสุขภาวะ เริ่มต้นในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยนายชื่น ทัพย์เพ็ง และนักวิจัยในพื้นที่ 5 ตำบล ร่วมกับวิทยากรจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เข้าไปร่วมเป็นวิทยากรจัดฝึกอบรมโปรแกรมขอนหาให้กับ 148 อปท. ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อเดือนตุลาคม 2550 และกำหนดแผนการขยายผลสู่พื้นที่ภายใต้โครงการความร่วมมือฯ ซึ่ง ได้รับการสนับสนุนจาก 5 ภาคราชการจากส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สอ.) และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) และจะจัดการฝึก

อบรมโปรแกรม MapWindowGIS และโปรแกรมখনหาดให้กับ อบท. ใน 5 จังหวัดภาคใต้ตอนกลาง ต่อไป

อภิปรายผล

จากการที่โครงการวิจัยฯ นำความรู้จาก 2 โปรแกรม² มาใช้เป็นเครื่องมือจัดการข้อมูลระดับตำบลเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (DSS) ของคณะผู้บริหาร อบท.และคณะผู้นำชุมชนในพื้นที่ 14 ตำบล ส่งผลให้เกิด การวางระบบ GIS เพื่อการจัดการข้อมูลระดับตำบลสามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลในระบบ IT ของ อบท.ที่มีอยู่แล้วแต่กระจัดกระจายกันอยู่ในสำนักงานของ อบท. ให้เกิดการจัดการเชิงระบบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการนำข้อมูลประชากรจากทะเบียนราษฎร ที่เข้าถึงได้ง่าย มีอยู่ในทุกอำเภออยู่แล้วมาจัดการใช้ประโยชน์เชิง **สารสนเทศ** ผ่านโปรแกรมখনหาด และการลงทุนจัดซื้อไฟล์ดิจิทัลแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศออร์โธรีเชิงเลขมาตราส่วน 1:25,000 และ 1:4,000 จากกรมแผนที่ดิน มาเป็นฐานเชิงพื้นที่ นำเข้าชั้นข้อมูลทางกายภาพ ผ่านโปรแกรม MapWindow GIS และเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลอื่นๆ ที่มีอยู่ในตำบล เช่น จปฐ. ข้อมูลที่ดิน ข้อมูลด้านสวัสดิการชุมชน ข้อมูลแผนที่ภาษีและทรัพย์สิน เป็นต้น โดยการเตรียมความพร้อมที่สำคัญของ อบท. คือ ด้านเครื่องคอมพิวเตอร์ บุคลากร การฝึกอบรม และการจัดตั้งคณะทำงานระดับตำบล เมื่อ อบท.และนักวิจัยของโครงการเตรียมความพร้อมแล้ว เป็นบทบาทของนักวิจัยตำบลทั้ง 14 คนและโครงการฯ ในการพัฒนา Software และการจัดฝึกอบรมให้

กับบุคลากรของ อบท. และสนับสนุนกลไกการจัดเก็บข้อมูลจากผลงาน 9 เดือน ที่ผ่านมา อบท.และภาคีการพัฒนาใน 5 จังหวัดภาคใต้ตอนกลาง ยอมรับในวิธีการดำเนินงานของโครงการอย่างชัดเจน เช่น การจัดฝึกอบรมโปรแกรมখনหาดให้กับ อบท.ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการจ่ายค่าลงทะเบียนเข้าฝึกอบรม ให้กับ กชน. จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการอบรม และผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชและนายอำเภอทั้ง 23 อำเภอ มีหนังสือราชการสั่งการให้นายอำเภอทุกแห่งสนับสนุนการดำเนินงานของ อบท.ทุกตำบล เพื่อการจัดการข้อมูลระดับตำบล ซึ่งการดำเนินการตามแนวทางของจังหวัดนครศรีธรรมราช จะขยายผลสู่อีก 4 จังหวัด ในช่วงเดือนมกราคม – พฤษภาคม 2551

ที่ผ่านมา การพัฒนางานข้อมูลด้วยระบบ GIS ในระดับตำบลมีน้อยมาก อบท.ส่วนใหญ่ไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ และการดำเนินงานต้องจัดจ้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เสียค่าใช้จ่ายสูงมาก แต่เมื่อโครงการวิจัยฯ ดำเนินงานมาได้ 9 เดือน ในพื้นที่ 14 ตำบล ทำให้ อบท. และคณะผู้นำชุมชน ค้นพบศักยภาพของตนเอง ในการนำ Free-Software 2 โปรแกรมที่เหมาะสมมาใช้จัดการข้อมูลตำบล ซึ่งผลจากการดำเนินงานครั้งนี้ จะนำไปสู่การเข้าถึงระบบ GIS เพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (DSS) ของทุกภาคีการพัฒนาในตำบลได้ง่าย และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลต่อยอดงานวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ (ABC R&D) ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ตอนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

ชื่น ทิพย์เพ็ญ, บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์. คู่มือโปรแกรมখনหาด (ถ่ายเอกสาร)
แพร่พรรณ เหมวรรณ. 2550. คู่มือปฏิบัติการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เบื้องต้น ด้วยโปรแกรมปฏิบัติการระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เปิดรหัส MapWindowGIS . ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ

² โปรแกรมখনหาด หรือ “Free-Software บ้านนอก” ที่นายแพทย์บรรเจิด สุขพิพัฒน์ปานนท์และนายชื่น ทิพย์เพ็ญ ร่วมกันพัฒนาขึ้นที่ตำบลখনหาด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และโปรแกรม MapWindowGIS หรือ “Free – Software นานาชาติ” ประเภท Open source Free Software ที่เข้าถึงได้ในระบบ Internet ผ่านเว็บไซต์ชื่อ www.mapwindow.org

บทปริทัศน์

โปรแกรมখনหาดและโปรแกรมภูมิสารสนเทศ MapWindow GIS : Free-Software
ที่เหมาะสมเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบล

โดย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ไพโรจน์ คีรีรัตน์

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โครงการวิจัยเรื่องโปรแกรมখনหาดและโปรแกรมภูมิสารสนเทศ MapWindow GIS: Free - Software ที่เหมาะสมเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบลเป็นโครงการวิจัยที่นำความรู้จาก 2 โปรแกรมมาใช้เป็นเครื่องมือจัดการข้อมูลระดับตำบล คือ MapWindow GIS และ Microsoft Excess โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานข้อมูลประชากร ข้อมูลองค์กรชุมชน ด้วยโปรแกรมখনหาด เชื่อมโยงกับการแสดงที่ตั้งครัวเรือน ที่ตั้งสถานที่สำคัญ ที่ตั้งแปลงที่ดิน ในหมู่บ้านและตำบล ลงในแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศด้วยโปรแกรม MapWindow GIS รองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจของฝ่ายบริหารและกลุ่มผู้นำชุมชน ส่งผลให้เกิดการวางระบบ GIS เพื่อการจัดการข้อมูลระดับตำบลสามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลในระบบ IT ของ อปท. ที่มีอยู่แล้วแต่กระจัดกระจายกันอยู่ในสำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.). ให้เกิดการจัดการเชิงระบบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการนำข้อมูลประชากรจากทะเบียนราษฎรที่มีอยู่ในทุกอำเภออยู่แล้วมาจัดการใช้ประโยชน์เชิงสารสนเทศ ผ่านโปรแกรมখনหาด นอกจากนี้ยังลงทุนจัดซื้อไฟล์ดิจิทัลแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศออร์โธรีเชิงเลขมาตราส่วน 1:25,000 และ 1:4,000 จากกรมแผนที่ดินเพื่อมาใช้เป็นฐานเชิงพื้นที่นำเข้าสู่ข้อมูลทางกายภาพ ผ่านโปรแกรม MapWindowGIS

และเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลอื่นๆ ที่มีอยู่ในตำบลอีกด้วย ผลจากโครงการนี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนางานข้อมูลด้วยระบบ GIS ในระดับตำบลซึ่งในอดีตที่ผ่านมาไม่น้อยมากเนื่องจากอปท.ส่วนใหญ่ไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ และการดำเนินงานต้องจัดจ้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูงมาก แต่เมื่อในโครงการวิจัยฯ ใช้วิธีนำ Free-Software 2 โปรแกรมที่เหมาะสมมาใช้จัดการข้อมูลตำบลแทนการซื้อโปรแกรมสำเร็จรูปที่มีราคาแพง ซึ่งพบว่าหลังจากดำเนินงานมาได้ 9 เดือน ในพื้นที่ 14 ตำบล ใน 5 จังหวัดภาคใต้ สามารถวางระบบการจัดการข้อมูลระดับตำบล ทั้งด้านบุคลากร การฝึกอบรม เครื่องคอมพิวเตอร์ การประสานงานด้านข้อมูลเพื่อนำเข้าในโปรแกรมখনหาดและโปรแกรม MapWindowGIS ได้ในระดับที่น่าพอใจ และพบว่า โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทั้ง 2 เป็น Software การจัดการข้อมูลระดับตำบลที่เหมาะสม เรียนรู้ได้ง่าย ต้นทุนต่ำ สอดคล้องกับการดำเนินงานวิจัยเชิงพื้นที่ (ABC R&D) ในระดับท้องถิ่น โครงการฯ จึงได้นำ 2 โปรแกรมไปขยายผล และเผยแพร่สู่พื้นที่ภายใต้โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และอีก 4 จังหวัดในภาคใต้ต่อไป

หัวหน้าคณะวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุรินทร์ รุณพันธ์

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยโยนก

ที่อยู่ : 444 ถนนวิชราวุธดำเนิน

ต.พระบาท อ.เมือง จ.ลำปาง 52000

E-mail : burin@yonok.ac.th

การจัดการงานศพ

โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน

อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน พบว่าการตีความหมายของการจัดการงานศพตามค่านิยมในท้องถิ่น กลายเป็นวัฒนธรรมที่ออกห่างจากความหมายของการสูญเสียและโศกเศร้าของญาติมิตร และถูกแทนที่ด้วยค่านิยมที่ชี้วัดความหรูหรา และเกิดการแข่งขันความมีหน้ามีตาของเจ้าภาพงานศพ และกลายเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาที่ทำให้รูปแบบงานศพลอยห่างจากการจัดงานศพตามวิถีปฏิบัติในอดีตที่ตั้งอยู่บนการช่วยเหลือเกื้อกูล ความเห็นอกเห็นใจ และถ้อยทีถ้อยอาศัย จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการงานศพในอดีตถึงปัจจุบัน และหารูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งริเริ่มดำเนินการใน 2 หมู่บ้านในตำบลไหล่หิน และขยายไปจนครบทั้งตำบล การวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน อันประกอบด้วย การสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามในหมู่บ้าน ด้วยการมีส่วนร่วมของเยาวชน แล้วนำเสนอประเด็นสำคัญในเวทีประชาคมระดับต่างๆ ของหมู่บ้าน เพื่อหาประชาคมติและข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ โดยมีการประชาสัมพันธ์ประเด็นข้อตกลง และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อที่หลากหลาย อาทิ วิดีโอ แผ่นพับ เอกสารประกอบการประชุม ป้ายประชาสัมพันธ์ประเด็นข้อตกลง และเว็บไซต์ ผลที่ได้จากการวิจัยที่สำคัญคือ ประเด็นข้อตกลงเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการงานศพ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านไหล่หินจำนวน 16 ข้อ เช่น ลดสุรา งดเล่นการพนัน งดจ้างวงดนตรี งดการจุดพลุและบั้งไฟ งดชิงโชคจากการโปรยทาน เป็นต้น ซึ่งเป็นประชาคมติที่ได้รับการยอมรับผ่านเวทีประชาคมในหลายระดับ มีการนำประเด็นข้อตกลงที่ได้ไปขยายผลสู่หมู่บ้านใกล้เคียง และใช้เป็นเครื่องมือให้กับผู้นำ มัคทายก ผู้สูงอายุ แม่บ้าน ครู และกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนำไปขยายผลในหมู่บ้านของตนต่อไป

Sufficiency Economy Funeral of Ban Laihin, Laihin Sub-District, Koh Kha, Lampang

Abstract

A funeral was a ceremony marking a person's death. The globalized trend has moved gradually from the metropolitan to local districts replacing the local culture with the civilized culture. The local culture of funeral has been changing from the depressed feeling and caring to the wealth popularity which was the main factor of increasing expenses in the funeral management. The collaborated action research was conducted by studying the format of funeral management in the 2 villages of Laihin district based on the sufficiency economy philosophy and expanded to the whole 4 villages of the district.

The research methodology included interviewing the elders, monks, liaisons, leaders, teachers, housewives and sponsors related to the funeral. Questionnaires were submitted, collected with students' involvements. The analyzed issues were proposed and exchanged based on the sufficiency economy philosophy in the communities for suggestions and referendum. The research committees evaluated the suggestions and referendum in the village meeting using media such as video, brochure, documents, future board and website.

The significance research finding was the format of funeral management consisting of 16 committed items based on the sufficiency economy philosophy from the referendum. The result was applied to other neighbored districts as tools for leaders, liaisons, elders, housewives, teachers and village committees adding more specific issues of their villages.

Head of Research Team

Assistant Professor

Burin Rujjanapan

Faculty of Science and Technology,

Yonok University

Address : 444 Wachirawut

Damnoem Road, Tambon Phra Bat,

Amphoe Muang, Lampang 52000

E-mail : burin@yonok.ac.th

คำนำ

ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง มีโบราณสถานเก่าแก่วัดไหล่หินหลวง หรือวัดเสลารัตนพิพพาราม ประกอบด้วย องค์ธาตุเจดีย์ ชุ่มประคูโขง และวิหารโบราณที่สร้างในสมัยพระนารายณ์มหาราช ประมาณปี พ.ศ.2226 และมีพิพิธภัณฑวัดไหล่หินหลวงที่เกิดจากความมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2530 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนนี้มีประวัติความเป็นมายาวนานและคนในชุมชนมีความผูกพันทางสายเลือดใกล้ชิด

การเป็นชุมชนที่สืบสายเลือดต่อกันมายาวนานเป็นเหตุให้มีความสามัคคีในการร่วมจัดพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม อาทิ ร่วมกันช่วยเหลือเจ้าภาพงานศพ ร่วมงานประเพณีสงกรานต์ และร่วมงานประเพณีลอยกระทงที่จัดขึ้นในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเหตุให้งานศพในชุมชนนิยมตั้งศพทำพิธีในบ้าน จะย้ายศพออกมาตั้งนอกบ้านก่อนวันนำไปทำพิธีเผาเพียงวันเดียว ต่างกับพิธีกรรมในเมืองหลวงที่นิยมตั้งศพทำพิธีที่วัดซึ่งเจ้าภาพ ญาติหรือแขกงานศพจะไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในเวลาค่ำ แต่ในตำบลไหล่หินจะมีกิจกรรมตั้งแต่ช่วงสายไปจนถึงดึก ทุกวันจะมีเพื่อนบ้านผลัดเปลี่ยนกันไปนอนที่บ้านงานศพเพื่อเป็นเพื่อนเจ้าภาพ หรือเรียกอีกอย่างว่านอนเป็นเพื่อนศพ

ฐานะของคนในหมู่บ้านเริ่มดีขึ้นตามลำดับ มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตไปตามความเจริญทางสังคมและรับค่านิยมจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน ความเปลี่ยนแปลงมากมายนำมาซึ่งค่านิยมใหม่ อาทิ ในอดีตไม่มีการดิงศพก็หันมาดิงทุกงาน ไม่มีปราสาทบรรจุศพก็นิยมมีแบบหลายชั้น ไม่เคยเก็บศพไว้นานก็เริ่มใช้ตู้เย็นบรรจุศพทำให้เก็บศพได้หลายวัน ในอดีตไม่มีวัดในหมู่บ้านแต่ปัจจุบันจัดให้มีพระมาสวดทุกคืน ไม่เคยมีทำอาหารเลี้ยงแขกก็เปลี่ยนเป็นดกแกงใส่ลูกกลับไปทานต่อที่บ้าน ใส่ซองพระไม่กี่บาทเปลี่ยนเป็นซองละหลายร้อยตามยศของพระสงฆ์ หามศพกันอย่างเจียบเจียบเปลี่ยนเป็นจุดพลุประกาศให้รู้กันทั้งตำบล ไม่มีเงินทองใช้จ่ายก็เปลี่ยนเป็นชิงโชคจากโปรยทาน ไม่เคยมีสุรเลี้ยงแขกก็หันมาดิงโต๊ะเลี้ยงกันทุกวัน ในชุมชนจัดเวทีเสวนาหยิบยก

ประเพณีการดิงศพค่านิยมใหม่ที่ได้รับจากสังคมภายนอก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการยึดติดความหรรษาแบบสังคมเมือง

ประเด็นปัญหาการจัดการงานศพที่ไม่คำนึงถึงความพอประมาณมานำเสนอ ได้พบความเชื่อมโยงของปัญหาที่สลับซับซ้อนผูกประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนยากจะแก้ไขโดยใครคนใดคนหนึ่งหรือโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง เมื่อคนในชุมชนนำเสนอการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการวิจัยที่อาจเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาข้างต้นได้ แก่นนำในชุมชนจึงชักชวนกันมารวมกลุ่มเพื่อหาทางรับมือกับปัญหาข้างต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการงานศพพบว่า มีโครงการเช่นนี้ในจังหวัดน่าน และจังหวัดลำปาง ซึ่ง 2 พื้นที่นี้มีประเด็นในการทำงานแตกต่างกันชัดเจน คือ โครงการวิจัยรูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ธรรมะของชุมชน โดยองค์กรสงฆ์และประชาชน อ.นาหมื่น จ.น่าน จะมุ่งประเด็นไปที่การสร้างความเชื่อเรื่องวันไม่สมควรทำพิธีเผาศพ เพื่อลดจำนวนวันเก็บศพ และลดค่าใช้จ่ายจากการจัดการงานศพ รวมไปถึงการจัดทำประกาศข้อตกลงในการจัดการงานศพโดยสภาวัฒนธรรมประจำอำเภอ และ โครงการวิจัยการจัดระเบียบสังคมบ้านดง ต.นายาง อ.สบปราบ จ.ลำปาง จะชูประเด็นการงดเหล้างานศพที่ทำสำเร็จในระดับหมู่บ้านและสามารถขยายไปในระดับตำบลและอำเภอในเวลาต่อมา

จากการวิเคราะห์ร่วมกับชุมชนตามหลักการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและภัยคุกคาม (SWOT) เป็นระยะเวลาหนึ่ง ได้พบว่าประเด็นการจัดการงานศพเป็นปัญหาที่ทุกคนมีส่วนร่วมและต้องการแก้ไข แต่การแก้ไขปัญหานี้

จะใช้เพียงบทบาทของผู้นำหรืออำนาจรัฐไม่ได้ เพราะมีบทเรียนในหลายเรื่องจากหลายพื้นที่ว่า การใช้อำนาจในการแก้ปัญหาสังคมมักไม่ยั่งยืน แต่ถ้าอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้เข้าร่วมค้นหาปัญหา วางแผนการทำงาน และดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตนเองนั้นตั้งอยู่บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสมเหตุสมผล

ดังนั้น คนในหมู่บ้านจึงจัดตั้งทีมงานที่เลือกมาจากตัวแทนแต่ละพื้นที่ และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการงานศพ แล้วร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและยกย่องข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อคือ เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดงานศพของบ้านไหล่หินตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

โครงการนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน (Participatory Action Research) ที่ดำเนินการในพื้นที่บ้านไหล่หินเป็นหมู่บ้านนำร่อง แล้วขยายไปทั้งตำบลไหล่หิน เป็นการนำเสนอปัญหาโดยคนในชุมชน หาวิธีแก้ไข ร่วมดำเนินการแก้ปัญหา และมีผลต่อคนในชุมชน เริ่มต้นจากการเลือกทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการงานศพ มาขับเคลื่อนการทำงานเชิงบูรณาการรวมทั้งสิ้น 14 คน โดยมีการทำงานในแต่ละขั้นตอนตามวงจรการบริหารงาน PDCA (Plan Do Check Action) เพื่อให้การขับเคลื่อนกระบวนการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การหารูปแบบการจัดการงานศพ

(ก) **คัดเลือกตัวแทนที่มีหน้าที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดงานศพในหมู่บ้านมาเป็นทีมวิจัยหลัก (Core Research Team)** อันประกอบด้วยตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำในหมู่บ้าน แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุ และครู เพื่อจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย และเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการทำงาน นอกจากนั้น ยังได้เพิ่มบทบาทให้กับคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมใน

ฐานะทีมวิจัยร่วม (Collaborative Research Teams) ที่แตกต่างกันไปในแต่ละขั้นตอน และแตกต่างกันไปตามพื้นที่ เพื่อขยายการมีส่วนร่วมจากทุกพื้นที่ให้เข้ามาร่วมเรียนรู้กระบวนการวิจัย และการนำเสนอเหตุผลแต่ละประเด็นตามบริบทของแต่ละหมู่บ้าน และช่วยกำกับกิจกรรมกลุ่มย่อย

(ข) **เก็บข้อมูลประวัติการจัดการงานศพในอดีตถึงปัจจุบัน** โดยใช้วิธีสัมภาษณ์พระสงฆ์ มีคนยาก ผู้สูงอายุ ผู้นำแม่บ้าน พ่อบ้าน และคนจากเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรม แล้วนำมาเปรียบเทียบร้อยเรียงการจัดการงานศพที่เกิดขึ้นหลายพันปีก่อนในต่างประเทศ ในแต่ละพื้นที่ ในแต่ละศาสนา และแตกต่างกันไปตามความเชื่อที่มีในแต่ละบุคคล

(ค) **เก็บข้อมูลความคิดเห็นต่อประเด็นข้อตกลงโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)** แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งใช้แบบสอบถามจำนวน 100 ชุดเก็บความคิดเห็นต่อร่างประเด็นข้อตกลงจำนวน 10 ประเด็น ด้วยการมีส่วนร่วมของเยาวชนเข้าเก็บข้อมูล แล้วนำผลไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีของเยาวชนก่อนนำเสนอผลในเวทีทีมวิจัยหลัก ส่วนที่สองใช้การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ โดยนักวิจัยหลักเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกถามความคิดเห็นและรับข้อเสนอแนะ

(ง) **นำข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และข้อเสนอแนะมาวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวที** จนได้ร่างประเด็นข้อตกลงชุดที่สองจำนวน 18 ประเด็น แล้วคัดเลือกทีมวิจัยร่วมในหมู่บ้านจำนวน 10 คนมาร่วมพิจารณาให้ความ

การคัดเลือกทีมวิจัยหลักเน้นตัวแทนจากกลุ่มชาวบ้าน

Mind Map แสดงประเด็นข้อตกลงที่ทีมวิจัยร่วมกันร่าง โดยอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และข้อเสนอแนะ

เห็นต่อประเด็นงานศพ ชักซ้อม และเตรียมความพร้อมจัดเวทีประชาคมในหมู่บ้าน

(จ) จัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านโดยนำร่างประเด็นข้อตกลงที่ทีมวิจัยร่างไว้เข้าไปนำเสนอให้ทุกคนได้พิจารณาเพื่อหาประชาติ โดยเริ่มจากการบรรยายให้ข้อมูลใน 3 เรื่องคือ นำเสนอความเปลี่ยนแปลงในการจัดการงานศพตลอด 80 ปีที่ผ่านมา บรรยายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อใช้เป็นฐานคิดในแต่ละประเด็น และชี้แจงเหตุผลรวมถึงการยกตัวอย่างปัญหาของแต่ละประเด็นโดยทีมวิจัยในหมู่บ้าน หลังจากนั้นนำเสนอข้อมูลผ่านการบรรยายเชิงวิชาการจากตัวแทนทีมวิจัยหลักแล้วได้แบ่งกลุ่มย่อยโดยมีทีมวิจัยร่วมในพื้นที่อีก 10 คนช่วยจัดเวทีกลุ่มย่อยและชี้แจงข้อมูลก่อนลงมติต่อประเด็นข้อตกลงแต่ละข้อ หลังลงมติในกลุ่มย่อยได้เปิดให้ประธานกลุ่มย่อยได้ออกมานำเสนอผลการลงมติ และข้อเสนอแนะต่อการจัดการงานศพ

(ฉ) พิจารณาผลการลงมติต่อประเด็นข้อตกลงและข้อเสนอแนะ ซึ่งรวมกันแล้วมีมากถึง 38 ประเด็นข้อตกลงโดยนำมาพิจารณาและวิเคราะห์ในเวทีทีมวิจัย โดยยึดตามหลักความพอเพียง จากนั้นนำประเด็นทั้งหมดเข้าไปพิจารณา

หามติในเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านอีกครั้งจนได้ประเด็นข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน (ซึ่งได้ประเด็นในขั้นนี้รวมทั้งหมด 16 ประเด็น)

ขั้นตอนที่ 2 การขยายการใช้ประเด็นข้อตกลงในหมู่บ้าน

(ก) เก็บข้อมูลสอบถามการยอมรับในหมู่บ้าน ด้วยแบบสอบถามจำนวน 283 ชุดโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของเยาวชนในหมู่บ้านอีกครั้ง ซึ่งพบว่าร้อยละ 58 ให้การยอมรับทั้ง 16 ประเด็น จากนั้นได้เชิญหัวหน้าหมวดบ้านจำนวน 51 คนไปศึกษาดูงานที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน เพื่อเรียนรู้กระบวนการวิจัยที่นำไปสู่การลดระดับความเชื่อเรื่อง

วันที่ไม่ควรทำพิธีศพจากนักวิจัยที่เป็นพระสงฆ์ในอำเภอนาหมื่น

(ข) จัดเวทีประชาคมพิจารณาเรื่องวันที่ไม่ควรทำพิธีศพของหมู่บ้าน เลือกเชิญเฉพาะผู้สูงอายุในหมู่บ้านกิจกรรมเริ่มจากนำเสนอข้อมูลผ่านวิดีโอ บรรยายให้ข้อมูลโครงการ แล้วเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าใจวัตถุประสงค์โครงการและเป็นที่นับถือของคนในหมู่บ้าน มาให้เหตุผลในการพิจารณาลดจำนวนวันดังกล่าว แล้วเชิญผู้สูงอายุที่มีบทบาทสำคัญในการจัดงานศพมาให้ข้อคิดเห็นทีละคน แล้วลงมติกำหนดวันที่ไม่ควรทำพิธีศพของหมู่บ้านขึ้นใหม่โดยลดตอนความเชื่อลงในระดับหนึ่งเท่านั้น มิได้ละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมไปทั้งหมดในคราวเดียว

(ค) จัดเวทีประชาคมระดับครัวเรือนที่ละหมวดบ้านทั้งหมด 8 ครั้ง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้ทั่วถึง ในแต่ละครั้งมีกิจกรรมบรรยายให้ความรู้ 3 เรื่องคือ ประวัติการจัดการงานศพ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเหตุผลของแต่ละประเด็น สำหรับทีมวิจัยร่วมได้รับบทบาทสำคัญในการเข้าไปกำกับดูแลกิจกรรมกลุ่มย่อย และอธิบายประเด็นเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่ยังไม่เข้าใจ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ประกอบในเวที

ได้แก่ เอกสารที่มีรายละเอียดของประเด็นข้อตกลง วิดีโอนำเสนอความคิดเห็นของปราชญ์ชาวบ้านและทีมวิจัย ป้ายนำเสนอแผนที่ความคิด (Mind Map) ป้ายนำเสนอหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนผู้ที่ไม่สะดวกเข้าร่วมประชุมสามารถศึกษารายละเอียดได้จากเว็บไซต์ของโครงการ

(ง) **การลงมติรับประเด็นข้อตกลง** โดยนำผลการลงมติและข้อเสนอแนะทั้งหมดมาพิจารณาและวิเคราะห์ในเวทีทีมวิจัยอีกครั้ง แล้วมีมติรับ 16 ประเด็นข้อตกลงเท่าเดิม เพราะไม่มีประเด็นใดมีความเหมาะสมที่จะยกระดับจากข้อเสนอแนะขึ้นมาเป็นประเด็นข้อตกลงข้อใหม่

(จ) **จัดเวทีสรุปผลประชาคมที่ผ่านมา** เผยแพร่ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ประเด็นข้อตกลงในหมู่บ้านครอบคลุมสถานที่สำคัญ นำเสนอภาพถ่าย ข้อมูลกิจกรรมโครงการ และข้อสรุปในเว็บไซต์

ขั้นตอนที่ 3 การขยายผลให้ครอบคลุมทั้งตำบลไหล่หิน

(ก) **เตรียมทีมวิจัยหลักที่จะเข้าไปทำหน้าที่ขยายผลในแต่ละหมู่บ้าน** มีการประเมินความสำเร็จของประเด็นข้อตกลงที่ถูกใช้ในบ้านไหล่หิน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในช่วงขยายผล และวางแผนงาน แผนคน กำหนดการที่จะทำงานในแต่ละหมู่บ้าน โดยแบ่งงานเป็น 3 ขั้นตอนก่อนทำเวที

ประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน คือ **ขั้นตอนที่หนึ่ง** ทีมวิจัยหลักเข้าไปแนะนำโครงการและเพิ่มการมีส่วนร่วมจากผู้อาสาเข้ามาเป็นทีมวิจัยร่วมของแต่ละหมู่บ้าน **ขั้นตอนที่สอง** นำเสนอประเด็นต้นแบบของบ้านไหล่หินและยกประเด็นข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้านในทีมวิจัยร่วมไปพร้อมกับเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น **ขั้นตอนที่สาม** จัดเวทีชักชวนการนำเสนอเหตุผลประกอบประเด็น เพื่อเตรียมนักวิจัยร่วมไปทำหน้าที่เป็นวิทยากรในหมู่บ้านของตน

(ข) **จัดเวทีชักชวนทีมวิจัยร่วมครั้งที่สองของแต่ละหมู่บ้าน** โดยให้ออกมานำเสนอทีละคนในแต่ละประเด็นผ่านการเสริมหนุนของทีมวิจัยหลักที่มีประสบการณ์ เพราะทีมวิจัยร่วมในแต่ละหมู่บ้านต้องเป็นผู้นำเสนอด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นปัญหาของตน ตนเองจึงต้องเป็นคนแก้ไขด้วยเหตุผลที่สอดคล้องกับบริบทในหมู่บ้านของตน

(ค) **จัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านที่ละหมู่บ้าน** โดยเริ่มจากการบรรยายให้ข้อมูล 3 เรื่องคือประวัติการจัดการงานศพ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเหตุผลของแต่ละประเด็น สำหรับทีมวิจัยร่วมได้รับบทบาทสำคัญในการเข้าไปกำกับดูแลกิจกรรมกลุ่มย่อย และให้คำอธิบายสำหรับผู้ที่ยังไม่เข้าใจในเหตุผลของแต่ละประเด็นข้อตกลง

(ง) **การทบทวนมติของทีมวิจัยร่วม** โดยนำผลการ

ลงมติและข้อเสนอแนะทั้งหมดเข้าไปพิจารณาและวิเคราะห์ในทีมวิจัยร่วมของแต่ละหมู่บ้านพิจารณาจนไม่มีประเด็นใดมีความเหมาะสมที่จะยกระดับจากข้อเสนอแนะขึ้นไปเป็นประเด็นข้อตกลงข้อใหม่

(จ) **นำผลประชาคมและข้อเสนอแนะที่ผ่านการทบทวนแล้ว เข้าไปสรุปผลในแต่ละหมู่บ้านอีกครั้ง** แต่ละหมู่บ้านร่วมลงนามเพื่อยืนยันข้อเสนอต่อสภาวัฒนธรรมประจำตำบลไหล่หิน และสภาฯ ได้เป็นผู้ประกาศรับรองประเด็นข้อตกลงการจัดการงานศพในระดับตำบล

การนำผลวิจัยไปขยายผลในแต่ละหมู่บ้าน เน้นการให้เยาวชนมีส่วนร่วมเพื่อปลูกฝังค่านิยมความพอเพียงตั้งแต่เด็ก

เว็บไซต์ [Http : // www.thaiall.com/research](http://www.thaiall.com/research) อีกช่องทางในการเผยแพร่การจัดการงานศพ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานเพื่อหารูปแบบการจัดการงานศพ ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน ผ่านเวทีในหลายระดับ ทำให้ได้ประเด็นข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันในหมู่บ้าน และใช้เป็นประเด็นต้นแบบในการขยายผลไปสู่หมู่บ้านข้างเคียง

1) พบว่าประเพณีการจัดการงานศพจากอดีตถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้รู้ว่า 80 ปีก่อนหน้างานศพในแต่ละหมู่บ้านไม่มีพิธีกรรม หลังจากเสียชีวิตแล้วจะหามไปเผาหรือฝังทันที ไม่มีการเก็บศพ ไม่มีพิธีสวดอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่มีขบวนแห่ฝังศพเนื่องจากการแห่ศพจะกระทำได้เฉพาะชนชั้นสูง

2) ได้ประเด็นข้อตกลงงานศพของบ้านไหล่หินมีจำนวน 16 ประเด็นคือ (1) ควบคุมไม่ให้อาหารรั่วไหล (2) ใช้เครื่องปรุงพอประมาณ (3) ลดน้ำอัดลมเป็นน้ำเปล่า (4) ลดอาหารว่าง (5) เตรียมเตียงอย่างพอประมาณ (6) ลดสุรา (7) จดเล่นการพนัน (8) จดจ้างวงดนตรี (9) ใช้ดอกไม้แห้งในหมู่บ้าน (10) ใช้โครงปราสาทवार (11) ยืมโลงทองที่สวยงามมาครอบโลงจริง (12) เก็บศพประมาณ 4 คืน

5 วัน (13) จัดผ้าบังสุกุลอย่างพอประมาณ (14) จดการจุดพลุและบั้งไฟ (15) ควรเปลี่ยนสำหรับเป็นเงิน (16) ควรให้เงินสดแทนพวงหรีด ส่วนประเด็นเพิ่มเติมจากการขยายผลมีจำนวน 3 ประเด็นคือ (1) เผาศพในเมรุ (2) จดจุดธูปในบ้าน (3) จดชิงโชคจากโปรยทาน

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

1) นำประเด็น

ข้อตกลงจำนวน 16 ประเด็นของบ้านไหล่หินไปขยายผล เพื่อใช้เป็นต้นแบบนำเสนอในหมู่บ้านข้างเคียงจนได้ประเด็นข้อตกลงของทั้งตำบล และถูกประกาศโดยสภาวัฒนธรรมตำบลไหล่หินในที่สุด

2) นำประเด็นข้อตกลงหรือผลการศึกษาระดับการจัดการงานศพ ไปเขียนบทความเผยแพร่ลงสื่อสิ่งพิมพ์ในท้องถิ่น เช่น จุลสารเสียงลำปาง วารสารโยนก หนังสือพิมพ์อินไซด์โยนก

3) นำเสนอเอกสารประกอบการประชุม รายงานความก้าวหน้า ภาพถ่ายจากการทำงานและบรรยากาศงานศพในหมู่บ้าน ในเว็บไซต์ <http://www.thaiall.com/research>

4) นำเสนอวิดีโอความคิดเห็นของปราชญ์ชาวบ้านและนักวิจัย บรรยายภาคในเวทีประชาคม และการเผยแพร่โครงการวิจัยผ่านรายการวิทยุ ในเว็บไซต์ <http://www.-youtube.com/thaiallvdo>

5) นำเสนอข้อมูลแบบสองทาง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปสู่การพัฒนา และเปิดรับความคิดเห็นในเว็บไซต์ <http://researchers.in.th/blog/thaiall>

6) นำเสนอแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ พระสงฆ์ในหมู่บ้านได้นำประเด็นข้อตกลงไปขยายผลด้วยการเทศธรรมสั่งสอนให้ลด ละ เลิก และยึดมั่นหลักความพอเพียง

อภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา และวัฒนธรรม เกิดขึ้นตลอดเวลาในทุกชุมชน และมีอัตราที่เร็วขึ้นเรื่อยๆ ค่านิยมและความเชื่อถูกแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน มีผลมาจากการย้ายถิ่นและการรับรู้ข้อมูลจากสื่อภายนอกที่ถูกพัฒนาตลอดเวลา เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ และอินเทอร์เน็ต

งานศพในชุมชนมิใช่ภาระของเจ้าภาพเพียงบ้านเดียวเหมือนในเมืองหลวง แต่เป็นภาระร่วมกันของญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่ผูกพันกันทางสายเลือดมายาวนาน งานศพจึงเป็นงานใหญ่ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้คนมากมาย อาทิ แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุ ผู้นำและพระสงฆ์ กระบวนการจัดการงานศพมีความเกี่ยวข้องใน 3 กลุ่มประเด็นคือ ความเชื่อ การจัดการ และพิธีกรรม มีประเด็นเกี่ยวกับงานศพเกิดขึ้นใหม่มากมายที่เป็นผลจากความเจริญทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านั้นถูกยึดถือเป็นแนวปฏิบัติกันต่อไป และมีหลายเรื่องที่ไม่ตั้งอยู่บนความสมเหตุสมผล กลายเป็นวิวัฒนาการการจัดการงานศพที่แฝงด้วยการแข่งขันด้านความมีฐานะทางสังคม กลายเป็นงานที่แสดงถึงหน้าตาของเจ้าภาพงานศพ และนับจะทวีความรุนแรง เป็นปัญหาร่วมที่รอการแก้ไขและปรับเปลี่ยนให้ถูกต้องบนทางสายกลาง

การให้ความรู้เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันประกอบด้วย 3 ห่วง คือ ความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เมื่อเริ่มต้นเวทีประชาคมเพื่อหาประชาคมดี ทำให้คนในชุมชนได้เข้าใจแนวทางการใช้ชีวิตบนทางสายกลาง ครั้นนี้คนในชุมชนได้ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิดเพื่อพิจารณาเลือกรูปแบบหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชน

หากชุมชนใดเห็นว่ากิจกรรมใดเป็นปัญหาร่วมที่ ต้องการแก้ไขด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิดในกระบวนการแก้ปัญหา เสนอให้เริ่มต้นจากการเลือกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาเป็นทีมงาน แล้วร่างกระบวนการแก้ปัญหา เก็บข้อมูลที่จำเป็นต่อการทำงาน หาแนวร่วมมาร่วมวิเคราะห์สถานการณ์และข้อมูลแวดล้อม จัดเวทีประชาคมเพื่อหาประชาคมดีและข้อเสนอแนะ นำผลมาพิจารณาและประเมิน แล้วสรุปผลในชุมชนให้ทุกคนได้ทราบทั่วกัน และสร้างแนวร่วมจากองค์กรในชุมชนเป็นการต่อยอดความสำเร็จให้ยั่งยืน ก็จะเป็นกระบวนการที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้ตรงประเด็น อีกกระบวนการหนึ่ง

บรรณานุกรม

- เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ. 2548. สาง “ความเชื่อ” เพื่อ “แก่นธรรม” พิธีกรรมคนนาหมื่น.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. เชียงใหม่
- เกศสุดา สิทธิสันติกุล, ภัทรา มาน้อย และคณะ. 2547. ลดเหล้างานศพ จุดเริ่มต้นสู่การจัดระเบียบ
สังคม .. บ้านดง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. เชียงใหม่
- ณัฐกานต์ ไทสุวรรณ, ดุสิต ปู่ทอง, วิไลวรรณ ฟองชัย, ฝาสิทธิ์ ผลิตชาติ, สุขกิจ นาคตาขุน และ
ดร.สินธุ์ สโรบล. 2550. พอเพียงบนวิถีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. เชียงใหม่
- อรุณวิวรรธน์ บัวเนียว. 2550. กระบวนการสื่อสารในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. เชียงใหม่

บทปริทัศน์

การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

โดย : ดร.นิติพงษ์ ส่องศรีโรจน์

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษาและวิจัย คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โครงการวิจัย การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้แสดงถึงการทํารวบรวมข้อมูลที่มีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้นำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัย นอกจากนั้นการจัดกิจกรรมการวิจัยหลายครั้งก็ช่วยให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนข้อมูลจนกระทั่งได้ข้อมูลเป็นที่ยอมรับ มีความน่าเชื่อถือได้ และมีหลากหลายประเด็นอันเป็นผลมาจากนันทสนะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การวิจัยในเรื่องดังกล่าวนับได้ว่ามีความเหมาะสมยิ่งในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการงานศพในสภาพสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวสามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ และยังเป็นการปลูกฝังเยาวชนให้รู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กลยุทธ์ของการมีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย หากการมีส่วนร่วมครั้งนี้มีจำนวนเยาวชนที่มากก็เป็นที่น่าทึ่งได้ว่าจัดการงานศพโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะมีความสำเร็จและยั่งยืนในอนาคต

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ก็คือความพยายามที่จะนำเสนอความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ควรลด ใน 3 ประเด็นหลัก คือ ประเด็นที่หนึ่ง นั้นเป็นกิจกรรมด้านอาหารและเครื่องดื่ม เช่น การลดสุรา การลดอาหารว่าง ใช้น้ำเปล่าแทนน้ำอัดลม ประเด็นที่สองเป็นกิจกรรมด้านงานศพ เช่น ใช้ดอกไม้แห้งในหมู่บ้าน จัดผ้าบังสุกุลอย่างพอเหมาะ และประเด็นที่สามเป็นกิจกรรมด้านการละเล่น เช่น งดการจ้างวงดนตรี งดการเล่นพนัน เป็นต้น องค์ความรู้ดังกล่าวนี้มีงานวิจัยอื่น เช่น ชีระพงษ์ มิไธสง (2549) ได้ศึกษา การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางพุทธ

ศาสนาเพื่อปฏิบัติที่เหมาะสม: กรณีศึกษาการจัดการงานศพชุมชนบ้านท่าขอนยาง ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายที่ใช้ในงานศพนั้นส่วนมากจะเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม โดยเฉพาะเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดงานศพในปัจจุบันนั้นควรจะได้ปรับเปลี่ยนลดค่าใช้จ่ายดังกล่าวลง ประเด็นความรู้ในเรื่อง การใช้เงินสดแทนพวงหรีด และการจัดผ้าบังสุกุลอย่างพอเหมาะนับว่าเป็นสิ่งใหม่เพราะหากนำมาใช้ก็จะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่สังคมในปัจจุบันยังเห็นว่าการมอบพวงหรีดนั้นยังเป็นสิ่งจำเป็น ส่วนการจัดผ้าบังสุกุลอย่างพอเหมาะนั้นน่าจะเป็นความรู้ที่ได้มาจากฝ่ายสงฆ์ที่เห็นว่าหลักพุทธศาสนานั้นได้มีการสั่งสอนให้เดินทางสายกลางอยู่แล้ว

อย่างไรก็ดี การวิจัยข้างต้นจะพบว่าสิ่งหนึ่งที่ทำให้ชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษาหรือที่อื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันจะเป็นแบบอย่างที่จะนำไปใช้กับพื้นที่อื่นๆ ได้นั้นก็คือนิบริบทของพื้นที่ต้องมีความใกล้เคียงกัน ตัวอย่างเช่นพื้นที่ในการวิจัยดังกล่าวมีลักษณะบริบททางด้านศาสนา และความเชื่อมายาวนาน ทำให้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความเข้ากันหรือซึมซาบได้ง่ายขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว หลักการเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถนำมาใช้กับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการงานศพได้อย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามยังมีบริบทอื่นๆ อีกที่จะทำให้ความยั่งยืนลดลงไปได้ เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ความก้าวหน้าในด้านข้อมูล ข่าวสาร การแข่งขัน และปัจจัยอื่นๆ อีกมาก รวมถึงสภาพเศรษฐกิจตกต่ำในปัจจุบันจึงทำให้ทุกคนได้ตระหนักถึงการใช้จ่ายอย่างจำเป็นอยู่แล้ว แต่ก็เป็นไปได้ว่าหากบริบทเปลี่ยนไปที่เอื้อต่อการชักนำให้คนมีกิเลสและเห็นแก่ตัวมากขึ้นแล้ว ก็เป็นไปได้ว่ารูปแบบความพอเพียงก็อาจจะคงรักษาไว้ได้ยาก

บทปริทัศน์

การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง
โดย : ดร.สุนันทา ฟาเบระ
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

งานวิจัยเรื่อง การจัดการงานศพ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยโยนก มีจุดเด่นที่สำคัญอยู่สามประการคือ การนำเอาหลักการพัฒนาชุมชนมาใช้กล่าวคือ การมีส่วนร่วมระหว่างนักวิชาการและชุมชนที่มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมประเมินผล ที่สำคัญที่ผู้วิจัยเน้นก็คือ การมีส่วนร่วมของเยาวชนและการนำเอาสภาพวัฒนธรรมประจำตำบลไหล่หิน เข้ามามีส่วนร่วมด้วย นับเป็นการวางแผนงานให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในอนาคตอย่างรอบคอบ

หลักการที่ สอง คือการจัดการวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนไหล่หิน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต การศึกษาอดีต ทำให้ชุมชนตระหนักว่าวัฒนธรรมไม่ใช่ของตายตัว มีการปรับเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสภาพสังคมในแต่ละยุค

สมัย ทำให้ชุมชนบ้านไหล่หินเกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่าย

หลักการที่ สาม วิธีการวิจัยและการดำเนินงานที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นการวางแผนการดำเนินงานที่รอบคอบ ละเอียด ยึดความรู้สึก และคุณค่าของชุมชนเป็นสำคัญ และยึดการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างแน่วแน่ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย จนกระทั่งได้รูปแบบของการจัดงานศพร่วมกันของชุมชนบ้านไหล่หิน ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้

การนำผลงานวิจัยไปทดลองใช้ในหมู่บ้านอื่นๆ พร้อมทั้งมีการอธิบายให้ความรู้ทั้งจากเวทีจริงและการเผยแพร่ทางสื่อต่างๆ ของท้องถิ่นและทางเว็บไซต์น่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำเสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนอีกแนวหนึ่ง ที่ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้ได้

หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิจัย สำหรับวารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

แนวคิดทั่วไป

1. เป็นบทความที่เกิดจากผลการค้นคว้าวิจัย โดยมีกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างความรู้ และมีข้ออธิบายได้ชัดเจน
2. เป็นงานวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ (เช่น ระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด ตำบล หมู่บ้าน หรือชุมชน) ไม่ใช่พัฒนาในระดับประเทศ หรือระดับโลก
3. มีการนำไปใช้ประโยชน์ หรือถูกนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งได้แก่ ประโยชน์เชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ หรือสาธารณะ
4. การใช้ประโยชน์ตามข้อ 2 ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกในวงกว้าง หรือค่อนข้างมากต่อสังคม

รูปแบบและแนวการเขียนบทความวิจัย

1. เขียนบทความภาษาไทยความยาวไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยตัวอักษร Angsana New ขนาด 15 พอยต์ อาจมีภาพ ตาราง แผนภูมิประกอบโดยทั้งหมดต้องอยู่ในข้อจำกัด 10 หน้าดังกล่าว

2. องค์ประกอบของบทความ

2.1 ชื่อโครงการวิจัย การเขียนชื่อเรื่องใช้ภาษาไทยถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ กระชับสามารถสื่อจุดประสงค์การวิจัยชัดเจน ในกรณีที่มีภาษาอังกฤษให้ทำเป็นตัวพิมพ์ใหญ่เฉพาะตัวแรกของคำนามและคุณศัพท์ เช่น Vaginal Microprostaglandin in Previous Cesarean Section ที่เหลือทำเป็นตัวเล็กหมด รวมทั้งคำกริยา คำกริยาวิเศษณ์ และคำที่ไม่ใช่เป็นคำนำเช่น ตัวอย่าง ถ้าสงสัยขอแนะนำให้พิมพ์ตัวใหญ่เฉพาะตัวแรกของบรรทัดเท่านั้น นอกนั้นทำตัวเล็กหมด เช่น Vaginal microprostaglandin in previous cesarean section ไม่แนะนำให้ใช้ตัวสัญลักษณ์ต่างๆ ในการพิมพ์ชื่อเรื่อง

2.2 บทคัดย่อ

2.2.1 ภาษาอังกฤษ (ถ้ามี) มีหัวข้อได้แก่ Objective, Material and Method, Results, Conclusion เขียน 10-15 บรรทัด ไม่มีหัวข้อก็ได้

2.2.2 ภาษาไทยให้มีข้อความเหมือนภาษาอังกฤษ ความยาวไม่ควรเกิน 300 คำ โดยให้สรุปเนื้อหาของบทความทั้งหมดให้เข้าใจที่มาของการทำวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัยโดยย่อ ผลการวิจัยวิธีการนำไปใช้ประโยชน์ และได้ผลลัพธ์อย่างไร

2.2.3 ห้ามทำตาราง หรือมีเลขยกในวงเล็บที่เป็นเอกสารอ้างอิง

2.3 คำสำคัญ Keywords มี หรือ ไม่มี ก็ได้

2.4 บทนำ

2.4.1 ชี้ให้เห็นความสำคัญของเรื่องที่ทำ เขียนให้สั้น กระชับ ไม่ควรเกิน 15-20 บรรทัด

2.4.2 ค้นคว้าเพิ่มเติมว่ามีผู้ใดทำงานในลักษณะใกล้เคียงแล้วบ้าง ได้ผลอย่างไร

2.4.3 ระบุแนวทางการวิจัย จุดประสงค์ ให้เขียนเป็นความเรียงหรือจัดลำดับความสำคัญแล้วจัดเรียงเป็นหัวข้อ

2.5 วิธีดำเนินการวิจัย

อธิบายวิธีดำเนินโครงการให้เห็นขั้นตอน กระบวนการ ระบุขอบเขตของการวิจัย วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างให้ชัดเจน ในลักษณะที่หากมีผู้อื่นต้องการทำวิจัยในลักษณะเดียวกันสามารถอ่านและนำไปปฏิบัติได้

2.6 ผลการวิจัย

อธิบายผลที่เกิดจากโครงการโดยตรง ไม่มีการแสดงความคิดเห็นในส่วนนี้ อาจมีภาพประกอบ แผนภูมิ ตาราง

2.7 การนำไปใช้ประโยชน์

อธิบายให้เห็นว่าผลงานดังกล่าวได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ใครคือผู้ใช้ และมีกระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวสู่การใช้ประโยชน์ทั้งเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ และเชิงสาธารณะอย่างไร

2.8 อภิปรายผล

สรุปและอ้างอิงให้เห็นว่าผลการดำเนินงานดังกล่าวได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ นวัตกรรมหรือทางเลือกใหม่ให้แก่พื้นที่อย่างไร และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากผลการดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งเสนอแนะการทำงานในขั้นต่อไป

2.9 บรรณานุกรม

กรณีอ้างอิงบทความจากวารสารใช้รูปแบบ

ชื่อสกุล . ปี พ.ศ. . ชื่อบทความ . ชื่อวารสาร ปีที่ . หน้าแรกของบทความ-หน้าสุดท้ายของบทความ.

ตัวอย่าง

ชลลดา อารีย์รัชชกุล . 2550 . มาตรการเชิงรุกปีโอไอ ชักจูงการลงทุนต่างประเทศ . วารสารส่งเสริมการลงทุน 18 (9): 8-12

กรณีอ้างอิงจากหนังสือ

ชื่อสกุล . ปี พ.ศ. . ชื่อหนังสือ . โรงพิมพ์ . จังหวัด . จำนวนหน้า

ตัวอย่าง

นภดล เจียมสวัสดิ์ . 2547 . จากหิ้งขึ้นหิ้ง เทคนิคนอกตำรา . อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง . กรุงเทพฯ . 223 หน้า

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ยินดีรับบทความวิจัยจากผู้สนใจเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเนื้อหาของบทความต้องเป็นบทความวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน ส่งต้นฉบับได้ตั้งแต่วันที่ 22 ขอย่านาญอักษร ถนนพหลโยธิน 9 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทรศัพท์ 02-2795118 (ชั่วคราว) , 080-6119089 โทรสาร 02-6170834 (ชั่วคราว)
E-mail : abdrj1@hotmail.com

<http://abcjournal.trf.or.th>

ระบบสืบค้น

Area Based Development Research Journal

หน้าแรก | เกี่ยวกับเรา | ฉบับนี้ขอเสนอ | ดาวน์โหลด | FAQ | ติดต่อ

Log In

Email: *

Password: *

เข้าสู่ระบบ

ลงทะเบียนใหม่ : [คลิก](#)

รหัสผ่าน

จำนวนบทความที่อ่าน : 0

Version 1.0.0.0

บทความวิชาการ

พื้นที่เกษตรกรรม : การพัฒนา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเด่นบางประการ ได้แก่

การพัฒนาท้องถิ่น หรือนักวิชาการวิจัย

กับชุมชนชาวบ้านเข้าด้วยกัน นับว่า

เป็นการเปิดมิติใหม่ของการวิจัย แต่ก็

ยังเป็นกระแสหลักมากเมื่อพิจารณาถึง

จำนวนนักวิจัยระดับสูง การเปิดเวที

สำหรับการแสดงออกทางวิชาการและ

เงินทุนที่ไหลสู่การวิจัยลักษณะนี้...

[อ่านต่อ](#)

ข่าวประชาสัมพันธ์

...ไม่มีข้อมูล ...

เนื้อหาประจำฉบับ

✦โครงการวิจัยการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
ชุมชนเวียงหนองล่องเพื่อการจัดการอย่างยั่งยืน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรเมศร์ ... [อ่านต่อ](#)

✦การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านเมืองบัวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
ไพจิตร วสันตเสนา ... [อ่านต่อ](#)

✦การสร้างเครือข่ายผู้นำชุมชนเพื่อการเฝ้าระวัง ป้องกันและบรรเทาอุทกภัย
ในเขตอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
รัฐเขต สัมไทย ... [อ่านต่อ](#)

✦การศึกษาและพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กที่มี
ความสามารถและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน: กรณีศึกษาโรงเรียน
บ้านคูเมือง (อานนโณเคราะห์) อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
ดร.ชญาดา ตานวงศ์ ... [อ่านต่อ](#)

✦การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากสมุนไพรของหมู่บ้านเกษตรบ้านหาด
ไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จ.เชียงราย
วาสนา แก้วโพธิ์ ... [อ่านต่อ](#)

เปิดบริการแล้ว !!

Area Based Development Research Journal Online

สมัครฟรี : download บทความวิจัยจากวารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้ฟรี
เพียง click ไปที่ <http://abcjournal.trf.or.th>
สอบถามเพิ่มเติม โทร. 0-2278-8208-9 หรือ elibrary@trf.or.th

Purpose

Area Based Development Research Journal is an academic journal. Its objective is to create a medium for researchers to disseminate their scholarly studies about the area based development research and establish a channel of communication among researchers of diverse fields. As well as it aims to advertise new knowledges to the public.

Published By The Thailand Research Fund (TRF)

Advisors

Professor Piyawat Boon-long, Ph.D.

Executive Director of The Thailand Research Fund

Associate Professor Peeradet Tongumpai, Ph.D.

Deputy Director of The Thailand Research Fund

Editor-in-Chief Anuj Arbhabhirama

Editorial Committee

Professor Aree Wiboonpongse, Ph.D.

Associate Professor Avorn Opatpatanakit, Ph.D.

Associate Professor Kan Chantrapromma, Ph.D.

Associate Professor Suchin Simarak, Ph.D.

Assistant Professor Wiboon Wattanatorn, Ph.D.

Editorial

Vismai Arbhabhirama *Technical Editor*

Kannikar Hutapaed *Sub Editor*

Srisak Pikunkaew *Sub Editor*

Coordinator Komson Hutapaed

Graphic Design

Sakorn Yindeechat

Lamyai Kalhong

Issue Date Bimonthly

Printing House

Offset Creation Co., Ltd. Bangkok, Thailand (02) 8702630-2

Office Address

22 Chamnanaksorn Soi, Phaholyothin Rd., Samsennai, Phayathai, Bangkok 10400.

Tel. (02) 2795118, (080) 6119089 Fax (02) 6170834 E-mail: abdrj1@hotmail.com

Views and opinions expressed in the journal do not necessarily reflect those of The Thailand Research Fund and the editors. The editor welcome articles and research reports aspect in area based development research.

- การเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิตและการตลาดยางพาราในเขตจังหวัดพิจิตรโลก
จิรัฐ ภาคอารีย์
- การศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ศิริพร พันธุลี
- โครงการการจัดการประมงปูม้าแบบบูรณาการและยั่งยืนในจังหวัดตรัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทรงชัย นิติรัฐสุวรรณ
- โครงการการผลิตลำไยนอกฤดูคุณภาพดีต้นทุนต่ำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทวีวัน มะโนชัย
- การพัฒนาไก่ประดู่หางดำเพื่อเกษตรกรและผู้ประกอบการ
อำนวย เลี้ยวราภากุล
- โปรแกรมขอนหาและโปรแกรมภูมิสารสนเทศ MapWindow GIS : Free-Software
ที่เหมาะสมเพื่อรองรับระบบสนับสนุนการตัดสินใจระดับตำบล
ณรงค์ กังมก
- การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุรินทร์ รุณพันธ์

วารสาร วิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Area Based Development Research Journal

22 ข.บ้านกอนอักษร ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0-2279-5118 (กรุงเทพฯ), 080-6119089 (เชียงใหม่) โทรสาร 0-2617-0834 (กรุงเทพฯ) E-mail : abdrj1@hotmail.com